T.C.
ISTANBUL ÜNIVERSITESI
SOSYAL BILIMLER ENSTITÜSÜ
MALIYE ANABILIM DALI

YÜKSEK LISANS TEZI

TÜRK VERGI HUKUKUNDA ENFLASYON DÜZELTMESI

Eremin Ozan Korun

2501020209

Danisman:
Doç. Dr. S. Ates Oktar

Istanbul, 2005

ÖZ

Bu çalismayla, vergi kanunlarimiza esas olarak enflasyonun vergileme üzerindeki etkilerinin giderilmesi amaciyla dahil edilmis olan enflasyon düzeltmesi müessesesinin ana hatlariyla ortaya konmasi ve söz konusu düzenleme üzerinde genel bir degerlendirme yapilmasi amaçlanmaktadir. Bu dogrultuda konu, vergi hukuku çerçevesinde hem teorik hem de uygulama yönüyle ele alinmis ve enflasyon düzeltmesi müessesesinin önem arz eden vergisel sonuçlarina deginilmeye çalisilmistir. Yapilan degerlendirmelerde, enflasyon düzeltmesinin Türk Ticaret Kanunu ile uyumlastirilmasi gereken taraflarinin bulunmasi yaninda enflasyonist beklentilere neden olabilecegi ancak söz konusu düzenlemenin vergi gelirleri üzerinde artirici yönde etkili ve vergilemede esitlik ilkesi ile tutarli oldugu sonuçlarina varilmistir.

ABSTRACT

With this study, we have aimed at outlining the inflation adjustment system which is inserted to our tax laws basically for elimination of impact of inflation over taxation, and we have also intended to perform a general assessment over this system. Within this framework, the topic was analyzed both in theory and practice in accordance with the dictates of tax laws, and the analyses also attempted to shed some light onto the significant taxation results of inflation adjustment system. As per our assessments, we have concluded that inflation adjustment not only incorporates some aspects that need to be harmonized with the Turkish Commercial Law, but may also cause rising some inflationary expectations, but the cited adjustment would have positive impact with respect to increasing tax revenues and is coherent with the principle of equality and fairness in taxation.

ÖNSÖZ

Enflasyon, mali tablolar üzerinde yarattigi etkiler dolayisiyla vergilendirmenin dogru olmayan bilgilere göre yapilmasina neden olmaktadir. Enflasyon düzeltmesi de en genel anlatimla istenmeyen bu durumun önlenmesine yönelik olarak, bilançoda yer alan ve vergi matrahinin tespitinde kullanilacak olan degerlerin enflasyona göre düzeltilmesidir.

Yirmi yili askin bir süredir yüksek enflasyon yasanan ülkemizde de enflasyon düzeltmesi, Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Degisiklik Yapan 5024 Sayili Kanunla 30.12.2003 tarih ve 25332 Nolu Resmi Gazete'de yayimlanarak 01.01.2004 tarihinden itibaren yürürlüge girmistir.

Uluslararasi muhasebe standartlarinin kabul görmüs oldugu ülkelerde enflasyon muhasebesi adi altinda uygulanmakta olan ancak asli amaci vergileme disinda yalnizca mali tablolarin anlamliligini saglamak olan bu müessese, Vergi Usul Kanunumuz içerisinde esasen gerçek gelirlerin ve dolayisiyla gerçek sermayenin dogru sekilde vergilendirilmesi sorununun üstesinden gelebilmek amaciyla yapilmis olan bir düzenlemedir. Bu yolla bir yandan vergi adaletinin saglanmasi ve yabanci yatirimlarin önünün açilmasi diger taraftan da kayit disi ekonominin kayit altina alinmasi hedeflenmistir.

Vergi kanunlarinda degisiklik yapan her düzenlemede oldugu gibi bir takim sorunlari da beraberinde getiren bu düzenlemeden, kendisinden önce vergi kanunlarinda enflasyonun olumsuz etkilerinin giderilmesi amaciyla olusturulan daginik yapidaki birçok düzenlemeyi tek bir çati altinda toplanmasi ve uluslararasi normlara uyum saglanmasi bakimindan çok sey beklenmektedir.

IÇINDEKILER

ÖZ iii
ÖNSÖZ iv
TABLOLAR VE SEKILLER LISTESI viii
KISALTMALAR LISTESI ix
GIRIS 1
BIRINCI BÖLÜM 3
ENFLASYON DÜZELTMESI TEORISI 3
1- ENFLASYONUN TANIMI 4
2- MALI TABLOLARIN FIYAT SEVIYESINDEKI DEGISIMLERE GÖRE DÜZELTILMESI DÜSÜNCESININ TARIHI GELISIMI 6
2.1- ALMANYA 6
2.2- FRANSA 10
2.3- AMERIKA BIRLESIK DEVLETLERI 11
3- MALI TABLO BILGILERININ FIYAT SEVIYESINDEKI DEGISIMLERE GÖRE DÜZELTILMESI YÖNTEMLERI 15
3.1- IKAME MALIYETI MUHASEBESI 16
3.1.1- Ikame Maliye Muhasebesinin Genel Ilkeleri 18
3.1.2- Ikame Maliyeti Muhasebesi Modelinde Kar Kavrami 19
3.1.3- Ikame Maliyeti Muhasebesinde Mali Tablolarin Sunulusu 21
3.1.4- Ikame Maliyeti Muhasebesinin Degerlendirilmesi 22
3.2- GENEL FIYATLAR SEVIYESI MUHASEBESI 26
3.2.1- Genel Fiyatlar Seviyesi Muhasebesinin Amaçlari 27
3.2.2- Uygun Genel Fiyat Endeksinin Seçimi 28
3.2.3- Genel Fiyatlar Seviyesi Kazanç ve Kayiplari 29
3.2.4- Genel Fiyatlar Seviyesi Muhasebesinin Degerlendirilmesi 31
3.3- KARMA MUHASEBE MODELI 33
3.3.1- Karma Muhasebe Modelinin Genel Ilkeleri 34
3.3.2- Karma Muhasebe Modelinin Degerlendirilmesi 35
3.3.3- Karma Muhasebe Modelinin Diger Modellerle Karsilastirilmasi 36
IKINCI BÖLÜM 40
TÜRK VERGI HUKUKUNDA ENFLASYON 40
DÜZELTMESI MÜESSESESI 40
1- ENFLASYON VE VERGI SISTEMI ILISKISI 41
1.1- ENFLASYONUN VERGI SISTEMI ÜZERINDEKI MAKRO EKONOMIK ETKILERI 41
1.2- ENFLASYONUN VERGI SISTEMI ÜZERINDEKI MIKRO EKONOMIK ETKILERI 45
2- VERGI USUL HUKUKUNDA ENFLASYON DÜZELTMESI 50
2.1- ENFLASYON DÜZELTMESININ TEMEL KAVRAMLARI 51
2.1.1- Parasal Kiymet – Parasal Olmayan Kiymet 51
2.1.1.1- Avanslar 55
2.1.1.2- Karsiliklar 55
2.1.1.3- Reeskontlar 56
2.1.1.4- Yabanci Para Varlik ve Yükümlülükler 56
2.1.2- Fiyat Endeksi 57

2.1.3- Düzeltme ve Tasima Katsayisi..... 58
2.1.4- Düzeltmeye Esas Tarih 61
2.1.5- Düzeltmeye Esas Tutar 63
2.1.6- Reel Olmayan Finansman Maliyeti 63
2.1.7- Toplulastirilmis Yöntemler 67
2.1.8- Enflasyon Fark ve Enflasyon Düzeltme Hesaplari 68
2.1.9- Net Parasal Pozisyon..... 69
2.2- ENFLASYON DÜZELTMESININ GENEL ILKELERI 72
2.2.1- Enflasyon Düzeltmesi Yapacak Olan Mükellefler 72
2.2.2- Enflasyon Düzeltmesi Uygulamasina Baslama ve Son Verme Sartlari 75
2.2.3- Enflasyon Düzeltmesine Tabi Tutulacak Olan Mali Tablolar 81
3- ENFLASYON DÜZELTMESI UYGULAMASINDA IZLENECEK ASAMALAR 82
3.1- AÇILIS BILANÇOSUNUN DÜZENLENMESI 83
3.2- CARI DÖNEM BILANÇOSUNUN DÜZENLENMESI 84
3.3- VERGI MATRAHININ HESAPLANMASI..... 85
4- ENFLASYON DÜZELTMESINDE ÖNEM ARZ EDEN HUSULAR 86
4.1- ENFLASYON DÜZELTMESI YAPACAK OLAN MÜKELLEFLER VE VERGILENDIRMEDE ESITLIK ILKESI BAKIMINDAN ENFLASYON DÜZELTMESININ TUTARLILIGI..... 86
4.2- ENFLASYON DÜZELTMESI VE ENFLASYONIST BEKLENTILER . 95
4.3- ENFLASYON DÜZELTMESININ VERGI GELIRLERI ÜZERINDEKI ETKILERI 97
4.4- ENFLASYON DÜZELTMESI MÜESSESESININ TÜRK TICARET KANUNU KARSISINDAKI KONUMU 101
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM..... 104
TÜRK VERGI HUKUKUNDA ENFLASYON DÜZELTMESI ILE UYGULANMASINA SON VERILEN VE UYGULANMASINA DEVAM EDILEN KISMI NITELIKTEKI DÜZENLEMELER..... 104
1- UYGULANMASINA SON VERILEN KISMI NITELIKTEKI DÜZENLEMELER..... 105
1.1- YENIDEN DEGERLEME..... 106
1.1.1- Genel Olarak 106
1.1.2- Yeniden Degerlemenin Genel Nitelikleri 108
1.1.2.1- Ihtiyari Yeniden Degerleme..... 108
1.1.2.2- Kismi Yeniden Degerleme..... 109
1.1.2.3- Vergisiz Yeniden Degerleme 109
1.1.3- Yeniden Degerleme Yapabilen Mükellefler 110
1.1.4- Yeniden Degerleme Kapsamina Girmeyen Iktisadi Kiymetler 111
1.1.5- Yeniden Degerlemenin Genel Degerlendirmesi..... 112
1.2- SON GIREN ILK ÇIKAR YÖNTEMI..... 114
1.2.1- Son Giren Ilk Çikar Yönteminin Genel Nitelikleri..... 114
1.2.2- Son Giren Ilk Çikar Yönteminin Genel Degerlendirmesi..... 115
1.3- MALIYET BEDELI ARTIRIMI 116
1.3.1- Maliyet Bedeli Artiriminin Genel Nitelikleri 117
1.3.2- Maliyet Bedeli Artiriminin Genel Degerlendirmesi 118

1.4- ISLENMIS ALTIN ALIM SATIM VE IMALINDE DEGERLEME 119
1.5- FINANSMAN GIDER KISITLAMASI 120
1.5.1- Finansman Gider Kisitlamasinin Genel Nitelikleri 121
1.5.2- Finansman Gider Kisitlamasinin Genel Degerlendirmesi 124
1.6- 3096 VE 3996 SAYILI KANUNLAR KAPSAMINDAKI KURUMLARA ILISKIN OLARAK YAPILAN DÜZENLEME 125
1.7- ZIRAI ISLETME HESABI ESASINDA GIDERLER 126
1.8- MENKUL SERMAYE IRATLARINDA INDIRIM UYGULAMASI 127
2- UYGULANMASINA DEVAM EDILEN KISMI NITELIKTEKI DÜZENLEMELER 129
2.1- ISTIRAK HISSELERI VE GAYRIMENKUL SATIS KARLARI ISTISNASI 130
2.2- YENILEME FONU 133
2.2.1- Yenileme Fonu Uygulamasinin Genel Nitelikleri 134
2.2.2- Yenileme Fonunun Genel Degerlendirmesi 135
2.3- AZALAN BAKIYELER YÖNTEMI ILE AMORTISMAN 136
2.3.1- Azalan Bakiyeler Yöntemi ile Amortisman Uygulamasinin Genel Nitelikleri 136
2.3.2- Azalan Bakiyeler Yöntemi ile Amortisman Uygulamasinin Genel Degerlendirmesi 137
2.4- YATIRIM INDIRIMI ENDEKSLEMESI 141
2.5- VERGI KANUNLARINDA BULUNAN MAKTU HAD VE TUTARLARIN HER YIL YENIDEN BELIRLENMESI 142
2.6- VAZGEÇILEN ALACAKLAR 143
SONUÇ 145
KAYNAKÇA 149

TABLOLAR VE SEKILLER LISTESI

		Baslik	Sayfa
Sekil 1	:	Ikame Maliyeti Muhasebesi Modelinde Kar	20
Tablo I	:	Elde Tutma Kazançlari ile Faaliyet Kazançlari Arasindaki Fark	20
Tablo II	:	Ikame Maliyeti Muhasebesinde Faaliyet Kari	23
Tablo III	:	Mali Tablolarin Düzeltilmesi Yöntemlerinin Karsilastirilmasi	37
Tablo IV	:	Enflasyon Oraninin Reel Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi	45
Tablo V	:	Parasal Kiymetler ve Parasal Olmayan Kiymetler	54
Tablo VI	:	Enflasyon Düzeltmesi Uygulamasina Baslama ve Son Verme Sartlari	78
Tablo VII	:	Azalan Bakiyeler Usulü ile Amortisman Uygulamasinin Sagladigi Avantaj	139

KISALTMALAR LISTESI

A.e.	:	Ayni eser
a.g.d.t.	:	adi geçen doktora tezi
a.g.e.	:	adi geçen eser
a.g.m.	:	adi geçen makale
a.g.t.	:	adi geçen tez
BDDK	:	Bankacilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu
C	:	Cilt
E	:	Esas Numarasi
FASB	:	Financial Accounting Standards Board
GVK	:	Gelir Vergisi Kanunu
IASC	:	International Accounting Standards Committee
I.I.B.F.	:	Iktisadi ve Idari Bilimler Fakültesi
I.Ü.	:	Istanbul Üniversitesi
K	:	Karar Numarasi
KVK	:	Kurumlar Vergisi Kanunu
LIFO	:	Son Giren Ilk Çikar
No	:	Numara
ROFM	:	Reel Olmayan Finansman Maliyeti
s.	:	Sayfa
SMMMO	:	Serbest Muhasebeci Mali Müsavirler Odasi
SPK	:	Sermaye Piyasasi Kurulu
T.A.O.	:	Ticaret Anonim Ortakligi
TEFE	:	Toptan Esya Fiyatlari Endeksi
TL	:	Türk Lirasi
TMS	:	Türkiye Muhasebe Standartlari
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
UMS	:	Uluslararasi Muhasebe Standartlari
Vol.	:	Volume
vs.	:	ve sair
VUK	:	Vergi Usul Kanunu
Yay.	:	Yayinlari

GIRIS

Enflasyon düzeltmesi müessesesi, enflasyon sorununu ortadan kaldirma amacina hizmet edecek bir araç degil, isletmeler açisindan enflasyonla birlikte yasamayi mümkün hale getirme amacina yönelik olarak önerilen ve uygulanan bir çesit degerleme yöntemidir. Bu dogrultuda enflasyon düzeltmesi, makro düzeyde önlenmesi kisa vadede mümkün olmayan enflasyon sorununun, mikro düzeyde neden oldugu olumsuz etkilerinin en aza indirilebilmesi amaciyla uygulanir.

Enflasyonun var oldugu ekonomilerde, devletin kurum kazanci üzerinden aldigi vergilerin isletmelerin gerçek karlari yerine zahiri karlari üzerinden hesaplanmasi, esasen kazanç üzerinden alinmasi gereken vergilerin sermaye üzerinden alinmasi sonucunu dogurmaktadir. Bu durum özsermayesi ile çalisan isletmeler bakimindan çok daha agir sekilde hissedilir. Sonuçta sermayenin vergilendirilmesi dolayisiyla özel sektörün kaynak sikintisina düsmesi bir yandan ekonomi üzerinde daraltici etkilere yol açarken ayni zamanda en önemli devlet geliri olan vergilerin de, sebep olunan sermaye asinmasi dolayisiyla olumsuz etkilenmesi söz konusu olacaktir.

Enflasyonun esas olarak mikro düzeyde neden oldugu bu tahribat, isletmelerin özsermayelerinin gerçek boyutlari ile degerlendirilememesinin bir sonucudur. Bu düsünceden hareketle, konumuz açisindan enflasyon düzeltmesinin asli amacinin *'mali tablolarin enflasyondan arindirilmasi suretiyle vergilemenin enflasyonun etkisinden arindirilarak gerçeklestirilmesi'* seklinde belirtilmesi mümkün gözükmektedir.

Ülkemizde 1983 yilinda yeniden degerleme müessesesine islerlik kazandirilana kadar yukarida belirtilen amaca yönelik herhangi bir uygulama söz konusu olmamistir. Yeniden degerleme sonrasinda yine ayni amaç dogrultusunda kismi nitelikte bir takim önlemler alinmis, ancak bu düzenlemeler de sorunun giderilmesi bakimindan yeterli görülmemistir.

Son olarak, 5024 Sayili Kanun'la yapilan düzenlemeyle 2004 yilindan itibaren geçerli olmak üzere söz konusu amaca yönelik olarak yapilmis olan kismi nitelikteki düzenlemelerin geneline son verilerek, Vergi Usul Hukukumuzda bu önlemlerin tamaminin yerine geçmek üzere köklü bir önlem olan enflasyon düzeltmesi müessesesine yer verilmistir.

Çalismamiz, enflasyon düzeltmesi müessesesinin teori ve uygulama bakimindan genel ilke ve prensiplerinin ortaya konularak bu müessesenin genel bir degerlendirmesinin yapilabilmesi amaci tasimaktadir.

Bu amaç dogrultusunda çalismanin birinci bölümünde enflasyon düzeltmesinin teorik boyutu ele alinarak, enflasyonun en genel hatlariyla tanitilmasina çalisilmis, konuyla ilgili olarak çesitli yazarlar tarafindan ileri sürülen temel niteligindeki bazi düsüncelere yer verilmis ve ekonomik yazinda kabul edilmis enflasyon düzeltmesi yöntemleri üzerinde durulmustur.

Ikinci bölümde esasen Vergi Usul Kanunu çerçevesinde enflasyon düzeltmesi müessesesinin incelenmesi amaçlanmis ve bu dogrultuda öncelikle enflasyonun vergi sistemi üzerindeki mikro ve makro ekonomik etkilerinden bahsedilmis, daha sonra konu Maliye Bakanligi'nin yayimlamis oldugu teblig ve sirkülerlerde yapilmis olan açiklamalar dogrultusunda açiklanmaya çalisilmistir. Bu bölümün sonunda ayrica, enflasyon düzeltmesi uygulamasinin sonuçlari bakimindan önemli kabul edilen bazi hususlarin üzerinde durulmustur.

Üçüncü bölümde ise vergi mevzuatimizda enflasyonun olumsuz etkilerine karsi olusturulan müesseselerin genel ilkelerinin ele alinarak bu düzenlemelerin degerlendirmesine çalisilmistir. Enflasyon düzeltmesinden beklenen islevlerin ortaya konabilmesi amaciyla, öncelikle enflasyon düzeltmesinin yürürlüge girmesiyle birlikte enflasyon düzeltmesi ile ayni amaçlara yönelik olmalari dolayisiyla yürürlükten kaldirilan düzenlemelere daha sonra ise bu müesseseden farkli amaçlara yönelik olmalari nedeniyle enflasyon düzeltmesi ile birlikte uygulanmasina devam edilecek olan düzenlemelere yer verilmistir.

BIRINCI BÖLÜM

ENFLASYON DÜZELTMESI TEORISI

Bu bölümde, esas itibari ile vergi mevzuatimizda yer alan enflasyon düzeltmesi müessesesinin teorik anlamda incelenmesi amaçlanmaktadir.

Enflasyon düzeltmesi müessesesinin teorik yönünün ele alinmasi sirasinda öncelikle belirtmek isteriz ki, bu müessesenin teorik anlamdaki temelini 'mali tablolarin fiyat seviyesindeki degisimlere göre düzeltilmesi' konusu olusturmaktadir.

Bu itibarla konunun teorik boyutu yalnizca enflasyonla sinirli olmayip, fiyat seviyesinin asagi yöndeki hareketlerini ve dolayisiyla deflasyon olgusunu da içine almaktadir. Bu bakimdan, bu bölümde esas olarak enflasyon düzeltmesi konusu ile ilgili olarak yapilacak olan açiklamalarin, deflasyon ortaminda mali tablolarin düzeltilmesi konusu bakimindan da geçerli oldugu unutulmamalidir. Bu bölümde, yukarida da belirtildigi üzere konumuz bakimindan fiyat seviyesindeki degismelerin esas itibari ile yukari yöndeki hareketleri önem tasidigindan genel hatlariyla enflasyon kavramindan bahsedilecek, daha sonra konunun tarihçesinin ortaya konmasi amaciyla bu konu hakkinda çesitli yazarlar tarafindan ilk olarak ortaya atilan düsüncelere ve dolayisiyla konunun tarihi gelisimine yer verilecektir.

Bölümün son kisminda ise, ülkemizde uygulanan sistemin daha iyi yorumlanabilmesi amaciyla, enflasyon düzeltmesi müessesesinin temellerini olusturan modellerin, diger ifadeyle ekonomik yazinda kabul edilmis olan mali tablolarin fiyat seviyesindeki degisimlere göre düzeltilmesi yöntemlerinin (ikame maliyeti muhasebesi, genel fiyatlar seviyesi muhasebesi ve karma muhasebe modeli) açiklanmasina çalisilacaktir.

1- ENFLASYONUN TANIMI

Latince 'sisme, siskinlik ve artis' anlamina[1] gelen enflasyon kelimesinin ilk defa Amerikan Iç Savasi sirasinda kullanildigi ve sosyo-ekonomik yazina Birinci Dünya Savasi yillarinda alindigi bilinmektedir.[2] Dünya petrol ve gida fiyatlarindaki büyük soklarla birlikte enflasyon oranindaki artis iki haneli rakamlara ulasmis,[3] ancak enflasyon konusu 1970'lerin ortalarina kadar hala önemsiz bir sorun olarak görülmeye devam etmistir.[4]

Enflasyon olayinin, çok daha uzun bir geçmise sahip olmakla birlikte, üzerinde bu kadar geç durulmasinin ve ekonomik yazina bu kadar geç alinmasinin nedeni, o dönem itibari ile genel kabul görmüs olan klasik iktisadi düsüncenin 'gerçek makro büyüklüklerin para tarafindan etkilenebilecegi' fikrini göz ardi etmesi olarak belirtilebilir. Gerçekten de 'yansiz para' görüsü esasina dayanilarak olusturulan kuramlar çerçevesinde yerlesmis olan iktisadi temellerle enflasyona gereken önemin verilmemesi normal karsilanmaktadir.[5]

Klasik iktisadi düsünce ekolünün arz-talep dengesizligini, özellikle mahreçler kanunu dairesinde mümkün görmeyerek ortaya koydugu bu görüs, önce bazi neo-klasikler ve sonrasinda Keynes ile terkedilmis,[6] paraci ekol tarafindan ise ekonomik faaliyet düzeyi üzerinde para arzinin önemli etkilere sahip oldugu vurgulanarak, yanlis politikalar sonucu meydana gelen para arzindaki degisikliklerin ekonomideki istikrarsizliklarin en önemli sebebi oldugu belirtilmistir.[7]

---

[1] Ali Özgüven, **Iktisat Bilimine Giris**, Filiz Kitabevi, Istanbul, 1997, s.361.
[2] Merih Paya, **Para Teorisi ve Para Politikasi**, Filiz Kitabevi, Istanbul, 1998, s.372.'den naklen Giersch, **H. Inflation**, HdSW. Bd. 5, 1956, s.280.
[3] Richard G. Lipsey, Peter O. Steiner, Douglas D. Purvis, Paul N. Courant, **Iktisat**, Çeviren: Ahmet Çakmak, Bilim Teknik Yayinevi, s.8.
[4] Irving S. Friedman, **Enflasyon**, Türkiye Is Bankasi Kültür Yayinlari: 162, Çeviren: Haluk F. Gürsel, TISA Matbaasi, Ankara, 1975, s.5.
Patrick R. A. Kirkman, **Inflation Accounting:** *A Guide for Non-Accountants*, Halsted Press, John Wiley & Sons Inc., New York, 1975, s.1.
[5] Paya, **a.g.e.**, s.372.
[6] **A.e.**, s.373.
[7] Beyhan Ataç, **Maliye Politikasi**, Anadolu Üniversitesi, Egitim Saglik ve Bilimsel Arastirma Çalismalari Vakfi Yayinlari; No:118., s.125.

Bu gelismeler neticesinde enflasyon üzerindeki tartismalar genis boyutlara ulasmis, enflasyon olgusu için üzerinde mutabakata varilmamis olan birçok tanimlama yapilmis bulunmaktadir. Bu tanimlamalarda, fiyat seviyesindeki bir defalik yükselme ile sürekli yükselme arasindaki ayrimin üzerinde durulmasi gereken en önemli nokta oldugu belirtilmektedir.[8]

Ayrica enflasyon kavraminin ekonomideki iki ya da üç malin fiyatinda meydana gelen bir artisi degil, tipik bir tüketici birimi tarafindan tüketilen ve çesitli mal ve hizmetleri kapsayan mal ve hizmet paketinin satin alma maliyetindeki artisi ifade etmekte oldugu da unutulmamalidir.[9]

Enflasyon için yapilan en genel tanimlama, *"belli bir dönemde, bir ekonomideki fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak yükselmesi"* olarak belirtilebilir.[10] Sayin Bulutoglu'na göre, *"enflasyon, sebebi ne olursa olsun fiyatlar genel seviyesinin yükselmesidir."*[11] Friedman ise enflasyonu *"devamli olarak yükselen fiyatlar ve ücretler"* olarak degerlendirmistir.[12] Diger bir görüse göre *"enflasyon, milli ekonominin ürettigi veya ithal ettigi mal ve hizmet arzi ile talebi arasindaki devamli bir dengesizligi ifade eder."*[13]

Genel hatlari ile bu sekilde tanimlanan enflasyon, bilindigi üzere sosyal ve ekonomik sonuçlar doguran bir olaydir. Konumuz bakimindan önem arz eden, enflasyonun mikro ekonomik sonuçlarinin ve özellikle de enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkilerinin genel olarak ortaya konulmasidir. Zira bu etkiler enflasyon düzeltmesi müessesesinin teoride ve dolayisiyla çesitli mevzuatlardaki varlik nedenlerini olusturmaktadir. Çalismamizin ilerleyen bölümlerinde enflasyon ve vergi sistemi iliskisi konusu içinde enflasyonun vergi sistemi üzerindeki mikro ekonomik etkileri ele alinacaktir.

---

[8] Lipsey, Steiner, Purvis, Courant, **a.g.e.**, s.281.
[9] Ataç, **a.g.e.**, s.125.
[10] Sadun Aren, **Istihdam Para ve Iktisadi Politika**, Savas Yayinevi, Ankara, 1998, s.215. Ataç, **a.g.e.**, 125.
[11] Kenan Bulutoglu, **Kamu Ekonomisine Giris**, Filiz Kitabevi, Istanbul, 1997, s.543.
[12] Friedman, **a.g.e.**, s.23.
[13] Özgüven, **a.g.e.**,s.361.

2- MALI TABLOLARIN FIYAT SEVIYESINDEKI DEGISIMLERE GÖRE DÜZELTILMESI DÜSÜNCESININ TARIHI GELISIMI

Mali tablolarin fiyat seviyesindeki degismelere göre düzeltilmesi düsüncesinin temelleri Almanya'da muhasebe alaninda dünyaca taninmis bazi yazarlar tarafindan ileri sürülen bir takim fikirlere dayanmaktadir. Bu yazarlar söz konusu fikirleri gelistirmis olduklari bilanço teorileri içerisinde, bilançolara yükledikleri görevlerin yerine getirilebilmesi bakimindan fiyat seviyesindeki degisimlerin yarattigi olumsuz etkilerin giderilmesi amaciyla ortaya atmislardir.[14]

Teorik boyutta Fransiz yazarlarin da etkili oldugu düsüncelerin sistematik ve günümüzdeki uygulamalara örnek olusturacak bir sekilde ortaya konmasi ise Amerikali bazi yazarlar tarafindan gerçeklestirilmistir.

Bu dogrultuda, söz konusu ülkelerde konu hakkinda ileri sürülen görüsleri genel itibari ile su sekilde belirtmek mümkündür:

2.1- ALMANYA

Almanya, dünyada enflasyon olayinin en belirgin olarak yasandigi ülkedir. Birinci Dünya Savasi'ni takip eden bes sene içinde Alman Markinin eski degerinin trilyonda birine düsmesi ülkenin iktisadi yapisini altüst etmistir.[15] Bu nedenle de satin alma gücü yok denecek kadar az olan bir para birimi ile düzenlenen mali tablolarin gerçekleri yansitma nitelikleri ortadan kalkmistir.

Iste o tarihte yasanan yüksek enflasyonun yarattigi olumsuz kosullar, Almanya'da ekonomi biliminin her alaninda yeni öneri ve düsüncelerin ortaya çikmasini saglamistir. Mali tablolarin fiyat seviyesindeki degisimlere göre düzeltilmesi

[14] Bilanço teorileri hakkinda ayrintili bilgi için bakiniz: Cumhur Ferman, **Fiyat Hareketlerinin Muhasebe Prensipleri Üzerine Tesiri ve Bilanço Teorileri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayinlarindan No:41-23, Güney Matbaacilik T.A.O., Ankara, 1954.
[15] Nuri Uman, **Enflasyon Muhasebesi**, Denet Yayincilik, Istanbul, 2002, s.152.

hakkindaki düsünceler de bu sebeple ilk olarak Almanya'daki bazi yazarlar tarafindan ileri sürülmüstür.[16]

Bu yazarlarin basinda ünlü Alman Profesörü Eugen Schmalenbach gelmektedir.[17] Schmalenbach aslinda bu meseleler üzerindeki fikirleri Birinci Dünya Savasi'ndan önce öne sürmüs, ancak teorisini savas sonrasi yasamis oldugu tecrübelerine de dayanarak 1919 yilinda kaleme aldigi 'Dinamik Bilanço' (Dynamische Bilanz) isimli eserinde ortaya koymustur.[18]

Schmalenbach'a kadar Almanya'da hakim olan muhasebe ilkeleri, bilançoyu görevi yalnizca isletme varlik ve sermayesini belirli bir anda göstermek olan bir cetvel olarak nitelendiren 'statik bilanço' anlayisina dayanmaktaydi.[19] Bu anlayisin geregi olarak da mali tablolarda yer alan kalemlerin tamaminin maliyet degeri esasina göre degerlenmesi görüsü hakimdi.[20]

Schmalenbach'a göre ise bilançonun asil görevi, statik bilanço anlayisinda oldugu gibi isletmenin varliklarini göstermek degil, isletme faaliyetlerinin sonucunda olusacak olan kar veya zarari göstermektir. Sayin Ferman bu konuyu su sekilde açiklamistir:

"E. Schmalenbach'a göre, muhasebede aslolan yillik karin hesaplanmasidir. Bilanço bu gayeye hizmet eden bir vasitadir; hiçbir zaman karin hesaplanmasi gayesi ile hazirlanmis bir bilanço isletmenin servet durumunu gösteren bir bilanço olarak kullanilamaz. ... Dinamik bilanço statik bilançonun aksine istiklalini kaybetmis; Kar–Zarar cetvelinin hizmetine girerek ikinci plana düsmüstür."[21]

---

[16] Ferman, **a.g.e.**, 85.
[17] Mehmet Yazici, "Türkiye'de Enflasyona Göre Bilançoda Degerdüzeltimi", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi: 197, Eylül 2004, s.8.
[18] Ferman, **a.g.e.**, 90-91.
Uman, **a.g.e.**, s.151.
[19] Yazici, **a.g.m.**, s.7.
[20] Ferman, **a.g.e.**, 89-88.
[21] Ferman,**a.g.e.**, s.92.'den naklen: Hasenack W., "Depression Balance Sheets and Present Day Values", **The Accounting Review**, C:8, Eylül 1933, No:3, s.239-242.

Iste bu anlayis dogrultusunda Schmalenbach, görevi 'gerçek kar ve zarari göstermek' olan bilançonun, fiyat seviyesinde degismelerin yasandigi dönemlerde kendisinden beklenen bu islevi yerine getiremeyecek olmasindan dolayi, *"faaliyet yili sonu itibari ile genel bir fiyat endeksi yardimi ile düzeltilmesi gerektigi"* görüsünü ortaya atmistir.[22]

Bu islem sonucunda da 'gerçek kar ve zararlar' ile 'zahiri kar ve zararlar'' birbirinden ayrilmasini ve bunlardan ilkinin Kar-Zarar hesabinda ikincisinin ise bilanço esitligini saglayacak bir denge hesabinda izlenmesini önermistir. Ayrica sabit kiymetlere ait amortismanlarin hesaplanmasinda da yine bu yolla yapilacak bir düzeltme ile fiyat hareketlerinin etkilerinin giderilmesi gerektigini ileri sürmüstür.[23]

Schmalenbach'dan sonra mali tablolarin fiyat seviyesindeki degismelere göre düzeltilmesi yönündeki bir diger görüs, Profesör Fritz Schmidt tarafindan gelistirilmistir. Schmidt 1921 yilinda yayinlanan 'Organik Bilanço' (Die Organische Bilanz) adli eserinde bilançonun görevini, statik ve dinamik bilanço teorilerinin birlestirmek suretiyle açiklamistir.[24] Diger ifadeyle Schmidt'e göre organik bilanço, bir yandan isletmelerin varlik ve sermayesini gösterirken diger yandan, isletme faaliyetlerinin sonuçlarinin dogru sekilde yansitilmasini da saglayacaktir.

Gerçek kar veya zararin ortaya konmasi bakimindan Schmalenbach ile ayni görüsleri paylasan Schmidt, fiyat hareketlerinin mali tablolara yansitilabilmesi için yeni bir degerleme ölçüsünün gerekliligini ileri sürerek,[25] degerleme ölçüsü olarak geleneksel muhasebenin kabul etmis oldugu maliyet degerlerinin yerine cari ikame maliyetlerinin (current replacement costs) esas alinmasi gerektigini belirtmistir.[26] Çünkü Schmidt'e göre bir isletmenin faaliyetleri sonucunda ortaya çikacak olan gerçek kar ya da zarar, satis fiyati ile cari piyasa fiyati arasindaki fark kadardir.

---

[22] Uman, **a.g.e.**, s.151.
[23] Ferman,**a.g.e.**, s.94.
[24] Ferman,**a.g.e.**, s.96.
[25] Kamuran Pekiner, "Para Degerlerindeki Düsüslerin Bilanço Kalemleri Üzerine Etkisi (Zahiri Kar) ve Yeniden Degerleme Tedbiri", **Enflasyon Ortaminda Muhasebe, Finansman ve Vergi Problemleri**, Istanbul Üniversitesi Yayinlarindan No:2004, Istanbul, 1974, s.32.
[26] Ferman, **a.g.e.**, s.105.

Bu dogrultuda konuyu isletmelerin sürekliligi (going concern)[27] anlayisi ile ele alan Schmidt mali tablolarin düzeltilmesi sirasinda genel fiyat endekslerinin kullanilmasina taraftar degildir. Bunun sebebi Schmidt'e göre, genel fiyat endekslerinin satin alma gücündeki gerçek degisiklikleri gösterecek nitelikte olmayislaridir. O'na göre, fiyat hareketleri sonucunda gerçek sermayenin korunabilmesi için mutlaka ilgili mali tablo kalemlerinin içeriklerini olusturan maliyet unsurlarinin cari ikame maliyetleri ile degerlenmesi gerekmektedir. Bu amaç dogrultusunda Schmidt, mali tablolarin düzeltilmesi isleminde özel (spesifik) fiyat endekslerinin kullanilmasini önermektedir.[28]

Schmidt bu görüsleriyle Schmalenbach'dan ayrilmakta, mali tablolarin fiyat degisimlerine göre düzeltilmesi konusunda genel fiyatlarin degil de özel fiyatlarin esas alinmasini önererek, konuyu daha sonraki yillarda üzerinde yogun tartismalar yasanacak olan bir boyuta tasimaktadir.

O kadar ki, çalismamizin ilerleyen kisminda üzerinde duracak oldugumuz fiyat hareketlerinin etkilerini mali tablolardan arindirmak üzere gelistirilmis olan düzeltme yöntemleri, kullanilacak olan endeksin özel ya da genel olmasina göre birbirinden ayrilacak, iki ana yöntemin sorunun çözümünde öne sürdügü düsünceler temeldeki bu farka göre belirlenecektir.

Konu hakkinda ortaya atilan bir diger farkli görüs W. Mahlberg'e aittir.[29] Fernand Léger, Gabriel Faure, M. Delovelle, P.G. Raffageau, A. Lacout, Lucien Thomas ve Gael Fain gibi taninmis yazarlar tarafindan da savunulmus olan bu görüsün temeli, bilançonun tüm kalemlerinin altin para cinsinden ifade edilerek yeniden düzenlenmesi olarak belirtilmektedir.[30]

---

[27] R. S. Gynther, **Accounting for Price Level Changes**: Theory and Procedures, Pergamon Press, New York, 1975. s.46.
[28] Ferman, **a.g.e.**, s.106.
Pekiner, **a.g.e.**, s.32.
Yazici, **a.g.m.**, s.8.
[29] Ferman, **a.g.e.**, s.110.
[30] Uman, **a.g.e.**, s.36.

Mahlberg'in 1923'den sonra Almanya'da genis bir uygulama sahasi bulmus olan bu önerisi, çesitli yazarlar tarafindan uygulanmasi kolay oldugu yönünde savunulurken, diger taraftan altinin kendisinin de fiyat degisimlerine maruz kalan bir ölçü olmasi dolayisiyla Henry Sweeney ve Otto Fisher gibi bazi yazarlar tarafindan elestirilmektedir.[31]

E. Geldmacher ise ayni yillarda yazmis oldugu 'Wirtschaftsunruhe und Bilanz' adli eserinde konuyla ilgili olarak diger yazarlardan tamamen farkli bir görüs belirtmistir. Bu görüs mali tablolarin mükellefler tarafindan degil de idarece düzeltilmesi esasina dayanmaktadir. Geldmacher'e göre isletmelerin hazirlayacaklari bilançolarin kurulacak olan bir bilanço idaresi tarafindan fiyat seviyesindeki degisimleri gösterecek sekilde yeniden düzenlenmesi ve bu suretle zahiri karlarin vergilendirilmemesi mümkün gözükmektedir.[32]

2.2- FRANSA

Fiyat seviyesindeki degismelerin etkisi Almanya'daki kadar siddetli olmamakla birlikte Birinci Dünya Savasi'ndan sonra Fransa'da da kendisini göstermistir. Bu ülkede de Fernand Leger, P. C. Raffegeau ve A. Lacout, Gael Fain, Gabriel Faure, E. Delavelle ve Lucien Thomas gibi bazi yazarlar tarafindan, büyük ölçüde Almanya'nin etkisinde kalinarak, mali tablolarin fiyat hareketlerinin olumsuz etkilerinden arindirilmasi amaciyla bir takim fikirler öne sürülmüstür.[33]

Konu hakkindaki görüslerini 1926 yilinda yayinlanan 'Le Redressement Des Bilans en Francs' isimli eserinde toplayan Fernand Leger'e göre fiyat seviyesinde yukari yöndeki degismeler mali tablolarin olumsuz sekilde etkilenerek asagida belirtilen üç olumsuz sonucun dogmasina sebep olmaktadir:

---

[31] Ferman, **a.g.e.**, s.111.
Uman, **a.g.e.**, s.37.
[32] Ferman, **a.g.e.**, s.113.'den naklen: Otto Fisher, **De l'influence des fluctuations monétaires sur les bilans et le probléme de la réévaluation**, Isviçre, 1940, s.196.
[33] Ferman, **a.g.e.**, s.115.

1- Mali tablolarda oldugundan daha fazla bir karin görünmesi,
2- Sabit kiymetler üzerinden ayrilacak amortismanlarin yetersizligi,
3- Sermayenin kisa vadeli pasif kalemlere oraninin azalmasi.

Bu etkilerin giderilmesi amaciyla Leger, karin aynen Scmidt'in önerisinde oldugu gibi satis fiyati ile ikame maliyeti arasindaki fark olarak tespit edilmesi ve amortismanlarin da sabit kiymetlerin altina göre düzeltilmis degeri üzerinden ayrilmasini gerektigini belirtmektedir.[34]

Raffegeau ve Lacout ise yine 1926 yilinda birlikte kaleme aldiklari 'Etablissement des Bilans-Or' adli eserlerinde fiyat hareketlerinin yasandigi dönemlerde isletmelerin dönem basi mali tablolarini paranin faaliyet yili sonundaki degerine göre düzeltmeye tabi tutmalari gerektigini savunmuslardir.[35]

Fain'e göre ise konunun çözümünde geleneksel muhasebe ilkelerinden ayrilmadan yalnizca zahiri karlarin ayristirilabilmesi için bilanço kalemlerinin altin para esasina göre düzeltilmesi gerekmektedir.[36]

2.3- AMERIKA BIRLESIK DEVLETLERI

Amerika'da Birinci Dünya Savasi sonrasi dönemde fiyat hareketlerinin Avrupa'da oldugu kadar siddetli olmamasi dolayisiyla geleneksel muhasebe sistemi o dönem itibari ile görevini yerine getirebilmis ancak Ikinci Dünya Savasi'nin yol açtigi yüksek fiyat artislari konunun bu ülkede de önem kazanmasini saglamistir.

Bu ülkede de daha yirminci yüzyilin baslarinda mali tablolarin fiyat seviyesindeki degisimlere göre düzeltilmesini öngören görüslere rastlanmaktadir. Örnegin 1918 yilinda L. Middletich tarafindan yazilan bir makalede duran varliklarin dönem

[34] Ferman, **a.g.e.**, s.115-116.
[35] Ferman, **a.g.e.**, s.120'den naklen: M. J. Wasserman, "Accounting Practice in France During the Period of Monetary Inflation", **The Accounting Review**, March 1931, s.1-32.
[36] Uman, **a.g.e.**, s.151.

sonlarinda belli bir katsayi yardimiyla düzeltilmesi ve böylece dolardaki degisimin mali tablolara yansitilabilecegi görüsünün savunuldugu belirtilmektedir.[37]

Amerika'da da konunun çözümünde ileri sürülen düsünceler, diger ülkelerde oldugu gibi geleneksel muhasebeye bagli kalarak genel fiyat endekslerinin kullanilmasi ya da ikame maliyetlerinin esas alinmasini ve geleneksel muhasebe sisteminin terk edilmesi esasinda birbirinden ayrilmaktadir.

Amerika'da Schmidt'in organik bilanço teorisi esasinda ortaya koydugu görüsleri benimseyen ve bu dogrultuda geleneksel muhasebenin degerleme ilkelerinin terk edilerek mali tablolarin enflasyon ya da deflasyon ortamlarinda genel fiyat endekslerinin yerine cari ikame maliyetlerinin kullanilarak düzeltilmesini savunan yazarlarin baslicalari W. A. Paton, William Blackie, Willard J. Graham ve Stewart Freeman olarak belirtilmektedir.[38]

Amerika'da bu görüsün en önemli temsilcisi olan W. A. Paton söz konusu fikirlerini 'Asset Accounting' adli eserinde kaleme almistir. Paton'a göre konunun çözümünde genel fiyat endeksleri yetersiz kalmakta, özellikle iktisadi kiymetlerin degerlemesinde ve bunlar üzerinden ayrilacak amortismanlarin hesaplanmasinda cari ikame maliyetlerinin kullanilmasi gerekmektedir.[39]

Ayrica Paton, ikame maliyetleri kullanilarak düzeltilecek olan mali tablo kalemlerinin defterlerde açilacak olan ilave sütunlarda belirtilmesi ve bu yolla elde edilen bilgilerin geleneksel muhasebe ilkelerine göre yapilan kayitlara ek olarak mali tablolarda yer alabilecegini belirterek uzlasmaci bir yaklasim (compromise approach) gelistirmistir.[40]

Mali tablolarin fiyat seviyesindeki degismelere göre düzeltilmesi düsüncesi konusunda ülkemiz de dahil olmak üzere, günümüzdeki uygulamalarin büyük

[37] Uman, **a.g.e.**, s.151.
[38] Ferman, **a.g.e.**, s.132.
[39] Uman, **a.g.e.**, s.151.
[40] Ferman, **a.g.e.**, s.159.

çogunlugu için geçerli olan yöntemin esaslarini ve genel prensiplerini, basta Schmalenbach olmak üzere bazi Alman ve Fransiz yazarlarin görüslerinden de etkilenerek, sistematik bir sekilde ortaya koyan kisi ise Amerikali yazar Henry W. Sweeney olarak belirtilmektedir.[41]

Birçok kaynakta modern Amerikan muhasebe fikirlerinin öncüsü olarak belirtilen Sweeney'in mali tablolarin fiyat hareketlerine göre düzeltilmesi konusu hakkindaki görüs ve önerileri 1936 yilinda yayinlanan 'Stabilized Accounting' adli eserinde yer almaktadir.

Sweeney, fiyat seviyesinde degismelerin yasandigi dönemlerde mali tablolarin periyodik olarak düzeltilmesi gerektigini belirtmekte ve yapilacak olan düzeltmelerde genel fiyat endekslerinin kullanilmasini önermektedir. Sweeney'in önerisinde yapilacak olan düzeltmeler nedeniyle geleneksel muhasebe ilkelerinin terk edilmesi söz konusu olmamaktadir. Zira dönem sonlarinda genel fiyat endeksleri yardimiyla yapilacak olan düzeltmeler degerleme esasini degistirmemektedir. Bu nedenle Sweeney'in ileri sürdügü görüslerle Schmalenbach'a yaklasmakta oldugu anlasilmaktadir.

Sweeney, fiyat hareketlerinden etkilenme bakimindan bilanço kalemlerini parasal ve parasal olmayan kiymetler olarak iki kisma ayirmakta ve parasal kiymetlerin fiyat hareketlerini otomatik olarak yansitmalarindan dolayi yalnizca parasal olmayan kiymetleri düzeltme kapsamina almaktadir. Bu görüs içerisinde parasal kiymetlerin endekslenmesi, yalnizca kar-zarar hesabinin düzeltilmesi sirasinda gerçeklesmis ve gerçeklesmemis kar veya zararlarin birbirinden ayrilabilmesi için söz konusu olmaktadir.[42]

Sweeney, gerek bilançonun gerekse gelir tablosunun düzeltilmesi sonucu ortaya çikacak farklarin normal hesaplarla ilgisi olmayan ve daima denge halinde olan bir nazim hesapta izlenebilecegi gibi, bu farklarin tamamlayici bilgiler olarak

[41] Yüksel, **a.g.e.**, s.169.
[42] Ferman, **a.g.e.**, s.135.

nitelendirilip kayitlara alinmamalarinin da mümkün oldugunu belirtmistir. Bu durumda geleneksel muhasebe kayitlarinin aynen korunmasi ve düzeltme kayitlarinin yardimci bir nitelik kazanmalari söz konusu olmaktadir. Belki de bu nedenle 'ilimli' ve 'pratik' olarak nitelendirilen Sweeney'in yaklasimi ve bu anlamda 'Stabilized Accounting' adli eseri, uygulamada yaygin olarak benimsenen yöntemlerin gelistirilmesinde yararlanilan kaynaklarin basinda gelmektedir.[43]

Ayrica Sweeney, yapilacak düzeltme islemi sonrasinda saglanacak faydanin bu islemin yapilmasi sirasinda katlanilacak olan külfetten fazla olmasi gerektigini belirterek, düzeltme uygulamasina geçilebilmesi için asagida belirtilen iki sartin varligini aramaktadir:[44]

1- Söz konusu mali yil zarfinda genel fiyat seviyesinin yukari ya da asagi yönde %5 oraninda degisiklik göstermis olmasi,

2- Faaliyet yili sonunda isletmenin mali tablolarinda yer alan düzeltmeye tabi kalemlerin büyük bir kisminin fiyat seviyesindeki söz konusu %5'lik degisme gerçeklesmeden önce kayitlara alinmasi.

Belirtilen ilk sart çok kesin bir sekilde ortaya konulmus olmasi yönünde elestirilmektedir.[45] Ancak belirli farklarla da olsa, günümüzde uluslararasi boyutlarda kabul görmüs standartlarda ayni amaçlarla sayilmis olan sartlara benzerligi, Sweeney'in ileri sürdügü fikirlerin bu teorinin ve dolayisiyla uygulamanin gelisiminde ne kadar etkili oldugunu göstermektedir.

[43] Uman, **a.g.e.**, s.152.
Gynther, **a.g.e.**, s.2.
[44] Ferman, **a.g.e.**,s.138.
[45] Ferman,**a.g.e.**, s.138.

3- MALI TABLO BILGILERININ FIYAT SEVIYESINDEKI DEGISIMLERE GÖRE DÜZELTILMESI YÖNTEMLERI

Tarihi maliyetler muhasebesi fiyatlarin degismedigi varsayimi ile ölçü birimi olarak paranin nominal degerini, degerleme esasi olarak ise tarihi maliyetleri kullanan bir sistemdir. Ancak bilindigi gibi enflasyon ya da deflasyon ortaminda genel ve özel fiyatlar seviyesindeki degismelere paralel olarak paranin satin alma gücü de degismekte, nominal degeri ise ayni kalmaktadir. Sonuçta tarihi maliyetler esasina göre düzenlenen mali tablolarin ekonomik kosullarin yarattigi etkileri yansitmasindan bahsedilemez.

Fiyat seviyesindeki degisimlerin geleneksel tarihi maliyetler esasina dayanan mali tablolari etkileyerek yararli ve anlamli bilgilerin elde edilmesini olanaksiz hale getirmesi sonucunda bu olumsuzluklarin giderilmesi amaciyla farkli nitelikteki bazi düzeltme yöntemleri gelistirilmistir.

Bu yöntemler, en genel anlatimla, yapilacak olan düzeltmede esas alacaklari fiyat degisiminin özel ve genel olma niteligine göre birbirinden ayrilmaktadir. Buna göre söz konusu yöntemleri, özel fiyatlar seviyesindeki degisimleri esas alan *ikame maliyeti muhasebesi*, genel fiyatlar seviyesindeki degisimleri esas alan *genel fiyatlar seviyesi muhasebesi* ve hem özel hem de genel fiyatlar seviyesindeki degisimleri esas alan *karma muhasebe* modeli olarak üç ana baslik altinda incelemek mümkündür.

Söz konusu modellerin enflasyon düzeltmesi müessesesinin teorik anlamda temellerini olusturmalari dolayisiyla öncelikle ele alinmalari, konunun daha iyi anlasilmasi bakimindan gerekli görüldügünden bu bölümde ekonomik yazinda kabul edilmis olan ve fiyat degisimlerine karsi mali tablolarin anlamliligini saglamak amaciyla gelistirilen üç farkli düzeltme yönteminin açiklanmasina çalisilacaktir.

3.1- IKAME MALIYETI MUHASEBESI

'Ikame maliyeti muhasebesi çesitli olusumlarin performanslarini ifade etmek üzere, geleneksel tarihi maliyet sisteminin aksine, cari piyasa fiyat bilgilerini kullanan bir sistemdir.'[46] Dolayisiyla ikame maliyeti muhasebesi ile geleneksel tarihi maliyetler muhasebesi, performansin ölçülmesi ve ortaya koyulacak olan sonuçlar bakimindan birbirinden farkli esaslara dayanmaktadir.

Bilindigi gibi enflasyon ya da deflasyon tüm mal ve hizmetlerin fiyatlarini ayni yön ve düzeyde etkilememekte, bazi mal ve hizmetlerin fiyatlarinda degisme olmazken bazilarinin fiyatlari genel fiyatlar seviyesinin altinda veya üstünde artis ya da azalis gösterebilmektedir. Diger ifadeyle özel fiyatlardaki degisimlerin genel fiyatlardaki degisime paralel olmasi her zaman mümkün olmamaktadir.[47] Çünkü genel fiyatlar seviyesindeki artis ya da azalis bütün ekonomi için bir ortalamayi ifade etmekte ve özel fiyatlar da bu ortalamadan bagimsiz olarak degismektedir. Bu nedenle konunun mikro açidan ele alinarak fiyat seviyesindeki degismelerin isletmeler üzerindeki etkilerinin ayri ayri ortaya konulmasi ve daha anlamli sonuçlarin elde edilebilmesi amaciyla özel fiyatlardaki degisimi esas alan muhasebe modelleri gelistirilmistir.[48]

Özel fiyat degisimlerinin esas alindigi modellerin 'deger' kavramina dayandirilmis olmalari ve özel fiyatlardaki degisimin dogrudan maliyetlere yansitilmasi dolayisiyla bu modeller yeni bir degerleme esasinin belirlenmesine neden olmaktadir.[49]

Cari deger-maliyet yaklasimi (current value-cost approach) içerisinde kullanilmakta olan ve genel itibari ile benimsenmis olan degerleme esasi ikame maliyetidir.[50] Ikame maliyetinin net gerçeklesebilir deger (net realisable value) ve bugünkü degerden (present value) yüksek olmasi durumunda net gerçeklesebilir deger ile

---

[46] Lawrence Revsine, **Replacement Cost Accounting**, Prentice-Hall,Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1973, s.1.
[47] Graham Peirson,"Three Kinds of Adjustments for Price Changes", **The Accounting Review**, October 1966, s.730.
[48] Ahmet Yüksel, **Enflasyon Muhasebesi**, Literatür Yayincilik, Istanbul, 1997, s.83.
[49] **A.e.**, s.84.
[50] Kirkman, **a.g.e**, s..34.

bugünkü deger arasinda yüksek olanin kullanilmasi da söz konusu olabilmektedir.[51] Bunlarin disinda iskonto edilmis nakit akislarinin (discounted cash flows) ve satis degerlerinin (market value) de bu amaçla kullanilmasi mümkündür.[52] Bu itibarla, cari degerleri tarihi degerlerin yerine benimsemis olan cari deger muhasebesi sistemi, kabul edilen degerleme esaslarina göre ikame maliyeti muhasebesi (replacement cost accounting), bugünkü deger muhasebesi (current value accounting), net deger muhasebesi (fair value accounting), vs. basliklari altinda çesitli yazarlar tarafindan incelenmistir.[53]

Cari deger muhasebe sistemi içinde genel itibari ile ikame maliyeti muhasebesinin benimsenmis olmasinin nedeni, degerin saptanmasinda izlenen yol ve sunulacak bilgiler bakimindan birbirinden ayrilan ayni nitelikteki diger modellere karsi bu modelde "ikame maliyetlerinin özel fiyat endeksleri ile saptanabilmesi"[54] olarak belirtilmektedir.[55]

Ikame maliyeti muhasebesi modelinde degerleme esasi olarak belirtilen 'ikame maliyeti' kavrami için yapilacak tanimlama konunun incelenmesi bakimindan önem tasimaktadir. Üzerinde mutabakata varilmamis olan bu kavram çesitli yazarlar tarafindan; söz konusu mal ve hizmetlerin genelde kolaylikla saglanabildigi piyasalarin varligi halinde[56] varligin esit degerdeki baska bir varlikla degistirme fiyati, varligin esit hizmeti saglayabilecek baska bir varlikla degistirme fiyati ya da varligin cari satilabilir fiyati,[57] özel fiyat endekslerinin saglanabildigi durumlarda[58] tarihi maliyetlerin özel fiyat endeksleri ile düzeltilerek elde edilen tutarlari[59] ve

[51] IASC, **International Accounting Standarts 1997**, s.250. (UMS 15)
[52] Yüksel, **a.g.e.**, s.84.
[53] Kirkman, **a.g.e.**, s.34.
[54] Harry I. Wolk, "Current Value Depreciation: A Conceptual Clarification", **The Accounting Review**, July 1970, s.545.
[55] Yüksel, **a.g.e.**, s.86.
[56] Eldon S. Hendricksen, "Purchasing Power and Replacement Cost Concepts – Are They Related?", **The Accounting Review**, July 1963, s.488.
[57] Sydney Davidson, Clyde P. Stickney, Roman L. Weil, **Inflation Accounting:** *A Guide for the Accountant and the Financial Analyst*, McGraw-Hill Book Co., New York, 1976, s.207-209.
[58] Kirkman, **a.g.e.**, s.41.
[59] Hendriksen,**a.g.m.**, s.489.

varligin geri kalan ömrü süresince saglayacagi hizmetin para cinsinden bugünkü degeri[60] gibi tanimlamalarla açiklanmistir.

3.1.1- Ikame Maliye Muhasebesinin Genel Ilkeleri

Ikame maliyeti muhasebesi modelinin kuramsal yapisi, asagida sayilmis olan ilk sik haricindeki üç ana esasta tarihi maliyetler muhasebesinden ayrilmaktadir. Modelin çesitli kaynaklarda degisik sekillerde açiklanan ilkelerini su sekilde belirtmek mümkündür:[61]

a- Ölçü birimi olarak paranin nominal degeri esas alinmaktadir.

b- Aktif kalemler bilançoda, geleneksel yaklasimin aksine net tarihi maliyetleri ile degil de, ilgili varligin ikame maliyetleri ile gösterilmektedir.

c- Ticari karin hesaplanmasinda tarihi maliyetler yerine cari ikame maliyetleri esas alinmaktadir.

d- Varliklarin elde tutulmasi dolayisiyla olusan kazançlar ticari karin tespitinde tamamen ayri tutulup, genellikle dagitilamayacak rezervler arasinda yer almaktadir.

Anlasilacagi üzere, ikame maliyeti muhasebesi modeli isletmelerin sürekliligi (*continuity - going concern*)[62] varsayimindan hareketle, karin hesaplanmasinda net cari ikame maliyetinin esas alinarak, isletmelerin ancak varliklarini ikame edebilecekleri seviyenin üzerinde bir gelir elde ettikleri zaman karli kabul edilmesi gerektigi anlayisina dayanmaktadir.[63]

---

[60] Yüksel, **a.g.e.**, s.89.
[61] L.S. Rosen, "Replacement-Value Accounting", **The Accounting Review**, January 1967, s.107
Paul Rosenfield, "Current Replacement Value Accounting- A Dead End", **The Journal of Accountancy**, Febuary 1974, s.27
Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.202.
Kirkman, **a.g.e.**, s.38.
Yüksel, **a.g.e.**, 87-88.
[62] Gynther, **a.g.e.** s.46.
[63] Uman, **a.g.e.**, s.39.

Ayrica bu modelde ikame maliyeti degerlemesi, bilançoda sadece parasal olmayan varlik kalemlerine uygulanmaktadir. Bazi görüsler ise ikame maliyeti degerlemesinin yalnizca stoklar ve iktisadi kiymetler için uygulanmasi gerektigi yönündedir.[64]

3.1.2- Ikame Maliyeti Muhasebesi Modelinde Kar Kavrami

Ikame maliyeti muhasebesi kar kavramini, geleneksel tarihi maliyetler muhasebesinden farkli olarak *faaliyet kari* (operating profits) ve *elde tutma kari* (holding gains-cost savings) olmak üzere iki kisimda ele almaktadir.[65] Burada faaliyet kari enflasyon ortaminda üretim ve satis faaliyetlerinin cari karliligini, elde tutma kazançlari ise özel fiyatlarda olusan artislar sonucunda saptanan tutarlari ifade etmektedir.

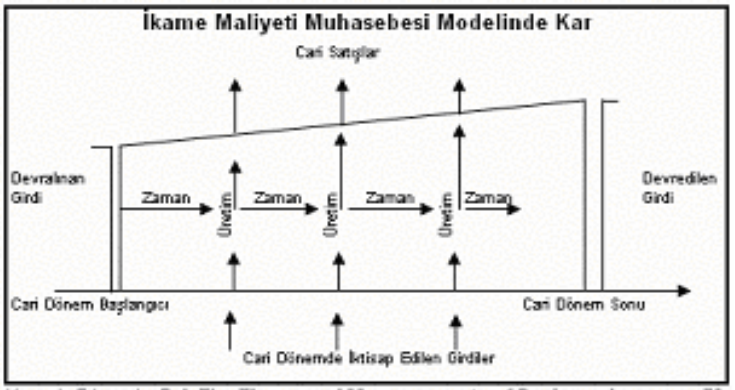
Ikame maliyeti muhasebesi modelinde kar kavramini ayrintili sekilde incelemis bulunan Edwards ve Bell'e göre, söz konusu iki tür kar, isletmeler tarafindan alinacak bazi farkli kararlar sonucu meydana gelmektedir. Isletmelerin üretim sürecinde varliklari elinde tutma kararlarinda tamamen özgür olmalarindan hareketle, Onlar'a göre bu karlarin elde edilmesini saglayacak olan kararlardan ilki fiyatlarinin yükseldigi dönemlerde varliklari elde tutmaktir. Ancak bu, isletmeler için önemsiz bir alternatif olarak degerlendirilmistir.

Isletmelerin alabilecekleri diger karar ise varliklarin herhangi bir hizmette ya da bir üretim girdisi olarak kullanilmasi sonucu mal veya hizmet seklinde satilmasi olarak belirtilmektedir.[66] Edwards ve Bell bu konuyu asagida görülen tablo üzerinde açiklamis, burada isletmelerin belirli bir dönemdeki faaliyetlerini hem yana hem de yukariya dogru hareket edebilme kabiliyeti olan bir yürüyen merdivene benzeterek

---

[64] Yüksel, **a.g.e.**, s.91.
Lawrence Revsine, "On the Correspondence Between Replacement Cost Income and Economic Income", **The Accounting Review**, July 1970, s.516-517.
[65] Revsine, **a.g.e.**, s.58.
[66] E.O. Edwards, P. W. Bell, **The Theory and Measurement of Business Income**, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 1961, s.73.

yatay hareketlerin elde tutma kazançlari, üretime yönelen ve satisla sonuçlanan dikey hareketlerin ise faaliyet kazançlari olarak nitelendirilebilecegini belirtmislerdir.

Kaynak: Edwards, Bell, **The Theory and Measurements of Business Income**, s.72.

Sekil -1 (Ikame Maliyeti Muhasebesi Modelinde Kar)

Bu modelin kar kavramini ele alirken elde tutma kazançlari ile faaliyet kazançlari arasinda yaptigi ayrimi (dichotomization)[67] bir örnekle açiklayalim:

Bir isletmenin 20XX yilinda 100 TL karsiliginda bir sabit kiymet satin aldigi, sene sonunda bu sabit kiymetin ikame maliyetinin 150 TL oldugu ve 20X1 yilinda bu kiymetin 170 TL'ye satildigi varsayimi altinda; ikame maliyeti muhasebesi modeline göre (170-100)=70 TL karin (170-150)=20 TL'si faaliyet kari, (150-100)=50 TL'si ise elde tutma kazanci olarak kabul edilmektedir.

Tablo – I (Elde Tutma Kazançlari ile Faaliyet Kazançlari Arasindaki Fark)

	20XX	**20X1**	**Toplam**
Tarihi Maliyet Karlari	-	(170-100)=70	70
Ikame Maliyeti Karlari	(150-100)=50	(170-150)=20	70

Tablo–I den de anlasilacagi üzere, ikame maliyeti muhasebesi tarihi maliyetler muhasebesi ile dönem sonunda kar bakimindan ayni sonuca ulasmaktadir.[68] Ancak

[67] Revsine, **a.g.e.**, s.60.
[68] Revsine, **a.g.e.**, s.61.
Yüksel, **a.g.e.**, s.94.

burada dikkat edilmesi gereken konu tarihi maliyetler muhasebesinin toplam kari yalnizca 20X1 yilinda elde edilmis kabul ettigi, buna karsilik ikame maliyeti muhasebesinin söz konusu kari 20XX ve 20X1 yillarina ayri ayri dagitmakta oldugudur.

Ikame maliyeti muhasebesinin kari ele alirken zamanlama (timing) konusunda getirdigi bu farklilik, mali tablo bilgilerinin anlamliligi bakimindan daha gerçekçi bir yaklasim olarak degerlendirilerek bu modelin üstünlügü olarak kabul edilmektedir.[69]

3.1.3- Ikame Maliyeti Muhasebesinde Mali Tablolarin Sunulusu

Ikame maliyeti degerlemesi esas alinarak düzenlenecek olan mali tablolarin sunulusu konusunda çesitli yazar ve muhasebe kurullarinin birbirinden farkli önerileri bulunmaktadir.[70] Bu modelde mali tablolarin sunulusu bakimindan ortaya atilan görüslerden bazilari ikame maliyeti muhasebesi bilgilerinin tarihi maliyetler muhasebesine göre hazirlanmis olan mali tablolara ek olarak (supplementery financial statement) sunulmasini,[71] digerleri ise bu bilgilerin dogrudan tarihi maliyetlere göre hazirlanmis olan mali tablolarin yerine geçmesini öngörmektedir. Ikame maliyeti muhasebesi bilgilerinin ek mali tablolar niteliginde olmasi yönündeki görüsler tarihi maliyetler muhasebesinin ortadan kaldirilmasinda bir yarar görmemekte, ek mali tablolarda sunulan ikame maliyeti bilgilerinin elde edilmesinde kullanilan yöntemlerin bu tablolarin dipnotlarinda belirtilmesinin karsilastirma olanagi saglayarak daha anlamli sonuçlara ulasilabilecegini savunmaktadirlar.[72]

Ikame maliyeti muhasebesi esasina göre düzenlenmis mali tablolarin dogrudan tarihi maliyetler muhasebesi bilgileriyle hazirlanmis olan mali tablolarin yerine sunulmasi ise bu uygulamayi Philips'de (N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken) hayata geçirmis

[69] Hendriksen, **a.g.m.**, s.489.
Yüksel, **a.g.e.**, s.124.
[70] Yüksel, **a.g.e.**, s.123.
[71] Financial Accounting Standards Board, **Statement of Financial Accounting Standards No:33 Financial Reporting and Changing Prices**, FASB, Stamford, Connecticut, September, 1979.
[72] Yüksel, **a.g.e.**, s.124.

olan A. Goudeket tarafindan israrla savunulmaktadir.[73] Benzer bir örnek The Imperial Tobacco Company of Canada Ltd.'dir. Bu isletmede sabit kiymet ve bunlara ait amortismanlarin 1961 yilindan itibaren mali tablo ve raporlarda tarihi maliyetleri yerine ikame maliyetleri ile gösterildigi belirtilmektedir.[74]

Bu konuda, bazi yazarlarca ikame maliyeti esasina göre hazirlanmis olan mali tablolarin dipnotlarinda tarihi maliyet bilgilerine yer verilmesi görüsü de öne sürülmektedir.[75]

3.1.4- Ikame Maliyeti Muhasebesinin Degerlendirilmesi

Ikame maliyeti muhasebesi ve genel anlamda cari deger muhasebesinin, enflasyon ortaminda saglikli bilgilerin elde edilmesi bakimindan, nitelikte farklilik gösteren diger muhasebe modellerine (tarihi fiyatlar ve genel fiyatlar düzeyi muhasebesine) tercih edilmesinin birçok nedeni bulunmaktadir.

Ikame maliyeti muhasebesinin üstünlükleri konusunda öncelikle belirtilmesi gereken husus, genel fiyat düzeyindeki degisimin özel fiyatlardaki degisimi yansitmayacagi hatta zaman zaman iki fiyat düzeyinin birbiriyle zit olabilecegi varsayimi altinda, anlamli ve geçerli bilgilere ancak özel fiyatlarla yapilacak düzeltmelerle ulasilabilecegidir.[76] Bu bakimdan, özel fiyatlarin esas alinmasiyla yapilacak ayarlamalar sonucunda ulasilacak cari nitelik tasiyan bilgilerin mali tablolarin karsilastirilmasinda[77], net kazanç ve kayiplarin ölçülmesinde, ileriye dönük tahminlerin yapilmasinda ve alinacak yatirim, fiyat, kar dagitimi ve büyüme kararlarinda[78] önemli ölçüde fayda saglayacagi da açiktir. Burada, '*yatirim sermayesinin yatirimcilarin kümülatif kararlarindan etkilendigi ve bu kararlarin da*

---

[73] Gynther, **a.g.e.**, s.36.,223.
[74] Gynther, **a.g.e.**, s.221.'den naklen: W.B. Coutts, 'An Adoption of Replacement Value Depreciation', **Canadian Charted Accountant**, May 1962, s.478-482.
[75] Sandilands, **Inflation Accounting**, Report of the Inflation Accounting Committee, London, 1975, s.189.
[76] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.202.
[77] Peirson, **a.g.m.**, s.729.
[78] Perry Mason, **Price-Level Changes and Financial Statements**, American Accounting Association, Columbus, Ohio, 1956, s.11.

özellikle isletmeler tarafindan raporlanan finansal durum ve net kazançlara göre saptandigi'[79] gerçegi hesaba katildiginda konu daha da önemli hale gelmektedir.

Konuyu basit bir örnekle açiklamaya çalisalim:

Sene basinda A isletmesinin 100 TL'ye satin aldigi M1, B isletmesinin ise 200 TL'ye satin aldigi M2 malini aktiflerine dahil ettiklerini ve sene sonunda M1 mali için tedarikçi firma liste fiyatinin (ikame maliyeti) 150 TL, M2 mali içinse 220 TL oldugunu varsayalim. Ayni yil açiklanan genel fiyatlar seviyesi endeksinin %20 olmasi durumunda söz konusu iki isletme açisindan yapilacak bir genel fiyatlar seviyesi düzeltmesi sonucunda A isletmesinin aktifinde 120 TL, B isletmesinin aktifinde ise 240 TL maliyetinde ticari mal gözükecektir. Söz konusu iki malin da %10 karla satildigi varsayimi altinda Tablo-II'de de görüldügü gibi A isletmesinin (132-120)=12, B isletmesinin ise (264-240)=24 TL net gelir elde ettigi sonucuna varilacak, ancak ikame maliyeti muhasebesi modeline göre A isletmesi söz konusu M1 malinin özel fiyatinda meydana gelen yüksek artis nedeniyle gerçekte (132-150)= -18 TL zarar etmis, B isletmesi ise M2 malinin özel fiyatindaki nispeten düsük artis dolayisiyla (264-220)= 44 TL tutarinda yüksek bir kar elde etmis olacaktir.

Tablo-1I (Ikame Maliyeti Muhasebesinde Faaliyet Kari)

	A Isletmesi (M1)	**B Isletmesi (M2)**
Giris Maliyeti	100	200
Ikame Maliyeti	150	220
Genel Fiyat Endeksi (%)	20	20
Genel Fiyat Seviyesi Endekslemesi	120	240
Satis Fiyati	132	264
Genel Fiyatlar Seviyesi Modelinde Faaliyet Kari	**12**	**24**
Gerçeklesmemis Elde Tutma Kari	50	20
Ikame Maliyeti Modelinde Faaliyet Kari	**-18**	**44**

[79] American Accounting Association Committee on Concepts and Standards- Long- lived Assets, "Accounting for Land, Buildings and Equipment", **The Accounting Review**, July 1964, s.694.

Ayrica bu modelde kar kavraminin, elde tutma ve faaliyet karlari olarak ikiye ayrilarak ele alinmasi sonucunda karin tespitinde zamanlama ve nitelik bakimindan daha geçerli bilgilerin elde edilmesi mümkün hale gelebilmektedir.[80]

Bu nedenlerle, genel fiyatlar düzeyi esas alinarak yapilan ilk ayarlama sonucunda ortaya çikan kar ve zararlarin, bu yolla elde edilen bilgilere dayanilarak hazirlanmis olan mali tablolarin ve faaliyet sonucuna göre alinacak olan kararlarin gerçegi yansitmasindan ve bu bilgilerin yararliligindan bahsedilemeyecegi bazi yazarlar tarafindan israrla savunulmaktadir.[81]

Buna karsilik, ikame maliyeti muhasebesi modeli çesitli yazarlar tarafindan olumsuz yönde elestirilmektedir. Bu modele karsi yapilan elestirilerden ilki ve en önemlisi, ikame maliyeti muhasebesinin bir takim tahminlere ve kisisel yargilara dayanmakta oldugudur.[82]

Bu durum özellikle cari piyasa fiyat bilgilerinin elde edilemedigi durumlarda gerçeklesmekte, kisisel tahminlere dayali olarak belirlenen ikame maliyetleri dolayisiyla da objektif olma özelliginden uzaklasilmaktadir. Diger ifadeyle bu model, pazar bilgilerinin ve buna bagli olarak da özel fiyat endekslerinin ortaya koyulamadigi hallerde kisisel yargilara bagimli (sübjektif) hale gelmekte ve bu suretle islemeler bakimindan ortaya önemli farkliliklar çikmaktadir.[83]

Pazar bilgilerinin yetersiz kalmasi ve özel fiyat endekslerinin olusturulmasindaki güçlükler konusunda Kirkman, iktisadi kiymetlerin bilesimini olusturan mallarin isletmeden isletmeye büyük farkliliklar gösterebildigini, bazi isletmelerin aktifinde hazirlanacak olan endekslerde yer almasi güç olan çok özel nitelikteki mallarin yer

---

[80] D.A.R. Forrester, "Holding Costs or Holding Gains", **Management Accounting**, March 1977, s.114

[81] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.219-226.

[82] Uman, **a.g.e.**, s.39.

[83] I. Kleerekoper, "Finansal Reporting under Inflationary Conditions", **The Accountant**, January 30th 1975, s.135.
Pekiner, **a.g.e.**, s.32.

alabilecegini ve ayrica varliklarin fiyatlarinin çok kisa süreler itibari ile degisebildigini belirterek bu modelin yetersizliklerini belirtmistir.[84]

Ancak bu elestirilere karsin Yüksel, modelin genis uygulama sahasi bulmasi halinde ikame maliyeti muhasebesi modelinin kuramsal esaslarinin öngördügü ölçülerde yöntem ve tekniklerin gelistirilebilecegini ayrica resmi kurumlar ya da isletmeler tarafindan detayli ve nitelikli özel fiyat endekslerinin olusturulmasi durumunda da modelin tarafsizliginin ve denetlenebilirliginin saglanabilecegini belirtilmektedir.[85]

Modele karsi savunulan diger bir görüs, cari ikame maliyetlerinin finansal ve idari kullanimlardaki yararlarina karsin, satin alma gücünü yansitmadigidir.[86] Bu düsüncenin temelinde, enflasyon olayinin özel fiyatlardaki degisimden bagimsiz oldugu ve özel fiyatlar esas alinarak olusturulan modellerin enflasyonun etkilerini tam olarak yansitmayacagi görüsü yatmaktadir.[87]

Ancak daha öncede belirtildigi üzere ikame maliyeti muhasebesinin esas amaci genel fiyat endeksleri yerine özel fiyat endeksleri kullanarak, enflasyonun isletmeler üzerindeki etkilerinin ayri ayri ortaya konulmasi ve bu sayede daha anlamli ve yararli bilgilerin elde edilmesidir.

Bu konuda da özel fiyat seviyelerindeki degisimlerin enflasyonun disinda kabul edilerek ondan soyutlanamayacagi düsüncesine dayanarak, bu görüsün önemini yitirdigi belirtilmektedir.[88]

---

[84] Kirkman, **a.g.e.**, s.35.,37.
[85] Yüksel, **a.g.e.**, s.125.
[86] Hendriksen, **a.g.m.**, s.490.
[87] Yüksel, **a.g.e.**, s.126.
[88] Yüksel, **a.g.e.**, s.126.

3.2- GENEL FIYATLAR SEVIYESI MUHASEBESI

Genel fiyatlar seviyesi muhasebesi, tarihi maliyetler muhasebesi yerine gelistirilmis bir sistem degil, tarihi maliyetler muhasebesi ilkeleri esasinda hazirlanmis olan mali tablolarin genel fiyat endekslerinin yardimiyla düzeltilerek, fiyat hareketlerinin yarattigi etkilerin muhasebe bilgileri üzerine yansitilmasi amaciyla kurulmus olan bir sistemdir.[89] Bu sistemin esasi, tarihi maliyetler muhasebesine göre düzenlenmis olan mali tablo bilgilerinin, paranin satin alma gücündeki degisikliklerin hesaba katilarak her muhasebe dönemi sonu itibari ile düzeltilmesi olarak belirtilebilir.[90] Bu bakimdan, bu sekilde düzeltilmis olan mali tablo bilgilerinin ilgili kiymetlerin cari degerlerini yansitmalari söz konusu degildir. Çünkü paranin satin alma gücüne göre yapilan düzeltmeler, ikame maliyeti muhasebesinde oldugu gibi kullanilan degerleme esasini degistirmemektedir.[91]

Unutulmamalidir ki, daha önce açiklamalarda da yer verildigi üzere ikame maliyeti muhasebesi modeli kullanmakta oldugu degerleme esasi ve kar kavramina bakis açisi gibi kendine özgü nitelikleri ile tarihi maliyetler muhasebesinin yerine önerilen bir sistemdir. Genel fiyatlar seviyesi muhasebesi ise daha bastan kendisine gerekli olan verileri tarihi maliyetler muhasebesinden alan ve bu anlamda tarihi maliyetler muhasebesi sistemi içinde degerlendirilmesi gereken bir düzeltme sürecidir.

Bu dogrultuda, bu model seçilecek bir genel fiyat endeksinin yardimiyla geleneksel muhasebe ilkelerine göre düzenlenmis olan mali tablo bilgilerinin, her mali tablo kaleminin ayri ayri kendi cari piyasa fiyati ile degil de, tüm ekonomi için geçerli olan fiyat artis ya da azalislarinin ortalama degeri ile ifade edilmesi seklinde belirtilebilir.[92]

---

[89] Kirkman, **a.g.e.**, s.51.
Pekiner, **a.g.e.**, s.32-33.

[90] Nuri Uman, **Enflasyon Muhasebesi** *Enflasyon Ortaminda Isletme Politikalari Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi*, Istanbul Mülkiyeliler Vakfi, Istanbul, Eylül 1990, s.130.

[91] Yüksel, **a.g.e.**, s.29.
IASC, **a.g.e.**, s.250. (UMS 15)

[92] Paul Rosenfield, "Accounting for Inflation – A Field Test", **The Journal of Accountancy**, June 1969, s.45.

3.2.1- Genel Fiyatlar Seviyesi Muhasebesinin Amaçlari

Fiyat seviyesinde degismelerin yasandigi dönemlerde, diger ifadeyle fiyatlarin farkli zaman dilimlerinde degisik satin alma güçlerini ifade ettigi durumlarda mali tablolarda tarihi maliyetlere göre belirtilen rakamlarla yapilacak olan aritmetik islemlerin anlamli olmasi güçlesmektedir.[93]

Örnegin fiyat seviyesinde degisimlerin yasandigi bir ekonomide, bugünkü 100.000 TL nakit, 10 sene önce satin alinmis 5.000 TL maliyetli arazi, son 20 sene içinde aktiflestirilmis 20.000 TL maliyetli demirbas ve son 5 sene süresince giderlestirilmis 7.000 TL tutarindaki amortismanlarin mali bir tabloda ayni anda raporlanmasi, bu kalemlerde gösterilen tutarlarin tamaminin farkli satin alma gücündeki Türk Lirasi ile belirtilmis olmasindan dolayi gerçek olmayan sonuçlara varilmasina neden olabilir.

Bu nedenle genel fiyatlar seviyesi muhasebesinin öncelikli amaçlarindan biri, dönem sonlari itibari ile mali tablo bilgilerinin genel fiyat endeksleri ile düzeltilerek tüm kalemlerin ayni satin alma gücüne sahip para ile belirtilmesi[94] ve böylece yapilacak olan aritmetik islemlerin anlamliligini saglamak olarak belirtilebilir.

Ayrica ayni nedenlerden dolayi, farkli satin alma gücüne sahip kalemlerden olusan mali tablolarin, dönemler itibari ile karsilastirma yapilmasi bakimindan yaniltici sonuçlar dogurabilecek olmasi farkli tarihlerde düzenlenmis olan mali tablolarin ayni satin alma gücü ile ifade edilmesini gerektirmektedir.[95] Bu anlamda, genel fiyat endeksleri ile düzeltilmis mali tablo bilgilerinin, cari degerleri yansitmasa bile dönemler arasi karsilastirmalarin anlamliligini saglayacagi tabidir.

Genel fiyatlar seviyesi muhasebesinin, fiyat seviyesindeki degismelerin isletmeler üzerinde yaratacagi farkli etkilerin her isletme bakimindan ayri ayri ortaya konmasi

[93] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.5.
[94] Kirkman, **a.g.e.**. s.49.
[95] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.5.

amacina yönelik olarak uygulanmasi da söz konusudur. Bu konuda, isletmelerin kurulus tarihlerine, sabit kiymet ve stok kompozisyonlarina ve borç-alacak durumlarina göre fiyat hareketlerinden farkli sekilde etkilendikleri ve geleneksel tarihi maliyetler muhasebesinin bu farkliliklari isletmeler için ayri ayri ortaya koymakta yetersiz kaldigi ifade edilmektedir.[96]

Bu modelin önem arz eden bir diger amaci ise mali tablolarda gösterilecek olan kazançlarin dogru olarak ölçülmesini saglamaktir. Mali tablo kullanicilarinin ve özellikle yatirimcilarin, isletmeye yatiracaklari sermaye sonucunda elde edecekleri kazançlari tahmin ederken yararlanacaklari mali tablolarda, kazançlarin farkli satin alma gücü ile ifade edilen gelir ve giderlerin esas alinarak hesaplanmis olmalari dolayisiyla, yanilgiya düsecekleri belirtilmektedir.[97] Bu nedenle gerçek kazancin ortaya konmasi amaciyla genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modelinde gelir ve giderler ayni satin alma gücüne sahip para birimleri ile ifade edilmektedir.

3.2.2- Uygun Genel Fiyat Endeksinin Seçimi

Mali tablolarin fiyat seviyesindeki degismelere göre düzeltilmesinde genel fiyat endekslerinin özel fiyat endekslerine kiyasla çok daha uygun bir seçim oldugunu savunanlarin ileri sürdügü nedenler su sekilde belirtilmektedir:[98]

1- Bu sistemde kullanilmasi gereken fiyat endeksinin, belirli varliklara özgü (specific) olan bir endeks degil, fiyat hareketlerinin tüm etkilerini yansitabilen bir endeks olmasi gerekmektedir.

2- Bu sistemin çözüm getirmesi beklenen öncelikli konu, isletme sahipleri ve hissedarlara ait olan sermayesinin korunmasi sorunudur. Isletme sahibi ve hissedarlarin harcama aliskanliklari ise daha çok genel fiyat endeksleri ile ilgili olup idari kararlarin bu tür endekslere göre alinmasi söz konusudur. Bu nedenle düzeltme islemlerinin genel fiyat endeksleri ile yapilmasi daha uygun olacaktir.

---

[96] Financial Accounting Standards Board, **Reporting the Effects of General Price-Level Changes in Financial Statements**, FASB Discussion Memorandum, Stamford, Connecticut, 1974, s.8.
[97] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.6.
[98] Kirkman, **a.g.e.**, s.47-48.

3- Genel fiyat endeksleri, kusursuz bir endeksin mevcut olmadigi durumlarda üzerinde uzlasmaya varilabilecek olan en uygun endekslerdir.

4- Düzeltmelerin özel fiyat endeksleri kullanilarak yapildigi durumlarda isletme hesaplarinin dogru olup olmadigini ortaya koymakla sorumlu olan denetim elemanlarinin, kisisel karar ve tahminlere dayali olarak yapildigi kabul edilen düzeltme islemlerini onaylamasi zorlasacak, bu sebeple daha objektif olarak nitelendirilen genel fiyat endekslerinin kullanilmasi daha uygun olacaktir.

Belirtilen sebeplerle bu modelin savunuculari tarafindan, öncelikle mali tablo düzeltmelerinin genel fiyat endeksleri ile yapilmasi gerektigi sonucuna varilmaktadir. Ancak bu asamada kullanilacak olan genel fiyat endeksinin belirlenmesi gerekmektedir.[99]

Kullanilacak olan endeksin belirlenmesinde en önemli ölçütler endeksin güvenilir ve nitelikli olmasidir. Güvenilir ve nitelikli bir endeksi belirleyen unsurlar diger ifadeyle endeksin seçiminde dikkate alinacak hususlar ise su sekilde belirtilmektedir:[100]

a- Endeksin elde edilmesinde fiyatlari dikkate alinan mal ve hizmetlerin sayisi,

b- Endeksin devamliligi ve saptanmasinda uygulanan ilkelerin degismezligi,

c- Endeksin belirli zaman araliklarinda muntazam olarak sunulmasi,

d- Endeksin gerçek sonuçlara varilmasini saglayan yöntem ve tekniklere dayaniyor olmasi.

3.2.3- Genel Fiyatlar Seviyesi Kazanç ve Kayiplari

Genel fiyatlar seviyesi muhasebesinde parasal kiymetler, elde tutulmalarindan dolayi yaratacaklari kazanç ve kayiplar dolayisiyla önemli hale gelmektedir. Bilindigi gibi, fiyat seviyesinde degismelerin oldugu dönemlerde parasal kiymetlerin elde tutulmasi paranin satin alma gücünde meydana gelen artis ya da azalisa paralel olarak kazanç ya da kayiplara neden olmaktadir.

---

[99] Pekiner, **a.g.e.**, s.33.

[100] Yüksel, **a.g.e.**, s.31.

Dolayisiyla enflasyon ortaminda elde tutulan parasal kiymetler satin alma gücündeki düsme oraninda kayba neden olacaklar, böyle bir ortamda borçlananlar ise bu durumdan ayni oranda kazançli çikacaklardir.[101] Deflasyon dönemlerinde ise bu durumun tersi geçerli olacaktir.

Rosenfield söz konusu kazanç ve kayiplarin, genel fiyat seviyesindeki degismelerin dogrudan sonuçlari olmalari dolayisiyla 'genel fiyat seviyesi kazanç ve kayiplari' olarak nitelendirilebilecegini belirtmektedir.[102] Amerika Muhasebe Ilkeleri Kurulu ve Finansal Muhasebe Standartlari Kurulu da parasal ve parasal olmayan kiymetlere iliskin kazanç ve kayiplari ayirt edebilmek için ayni tanimlamayi yapmislardir.[103]

Parasal kiymetlerin disinda kalan kiymetler ise, fiyat seviyesindeki degismeler sonucunda nominal degerlerinin degismesine karsilik satin alma güçleri ayni kalan kiymetlerdir. Diger ifadeyle parasal olmayan kiymetler genel fiyat endekslerinde belirtilecek olan satin alma gücündeki degismeleri kendiliginden izlemektedirler.[104] Bu bakimdan enflasyon veya deflasyon ortamlarinda parasal olmayan kiymetler üzerinde satin alma gücü kazanç ya da kaybi olusmamaktadir.[105]

Genel fiyatlar seviyesi muhasebesi, tarihi maliyetler muhasebesinin yansitmakta yetersiz kaldigi parasal kiymetlerin elde tutulmasindan kaynaklanan kazanç ve kayiplara ait bilgileri içermekte ve bu özelligi ile tarihi maliyetler muhasebesinden ayrilmaktadir.[106] Hatta Uman, bu özelligi genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modelinin en önemli sonuçlarindan biri olarak nitelendirmektedir.[107]

---

[101] Yüksel, **a.g.e.**, s.34.
[102] Rosenfield, **a.g.m.(II)**, s.45.
[103] Yüksel, **a.g.e.**, s.34-35.
[104] Gynther, **a.g.e.**, s.139.
William T. Baxter, **Accounting Values and Inflation**, McGRAW-HILL Book Company, London, 1975, s.36.
[105] Yüksel, **a.g.e.**, s.34.
[106] Elizabeth A. Gordon, "Accounting for Changing Prices: The Value Relevance of Historical Cost, Price Level and Replacement Cost Accounting in Mexico", **Journal of Accounting Research**, Vol:39, No:1, June 2001, s.185.
[107] Uman, **a.g.e.**, s.120.

3.2.4- Genel Fiyatlar Seviyesi Muhasebesinin Degerlendirilmesi

Genel fiyatlar seviyesi muhasebesi, genel kabul görmüs muhasebe ilkeleri ile ayni temellere dayanan,[108] tarihi maliyetler muhasebesinin ilkelerinden ayrilmadan fiyat seviyesindeki degismelerin yarattigi etkileri dikkate alan, uygulanabilir ve yapici bir model olarak belirtilmektedir.[109] Bu anlamda genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modeli, tarihi maliyetler muhasebesinin genel kabul görmüs ilkelerine aykirilik teskil etmeden sadece bu modelin söz konusu eksikliklerini giderme amaci tasimasi bakimindan önemli bir yere sahiptir.

Mali tablolarin düzeltilme islemi, önceden belirlenmis olan tek bir fiyat endeksinin yardimiyla yapilacagindan, bu modele ikame maliyeti muhasebesine yöneltilen kisisel yargilara ve tahminlere dayali olmak gibi olumsuz yönde bir elestiri yapilamamakta, model en az tarihi maliyetler muhasebesi kadar tarafsiz olarak degerlendirilmektedir.[110]

Ayrica genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modelinin tarafsiz olma niteligi ve yapilacak düzeltme islemlerinin kisisel yargilara dayanmamasi modele 'denetlenebilirlik' özelligi kazandirmaktadir.[111] Ikame maliyeti muhasebesinde oldugu gibi her bir kalem için özel fiyat endekslerine ihtiyaç duyulmamasi, modelin söz konusu denetlenebilirlik özelligini arttirmaktadir. [112]

Genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modelinin tarihi maliyetler muhasebesine karsi tasidigi diger bir üstünlügü ise daha önce de belirttigimiz gibi bu modelin, mali tablo kalemlerinin ayni satin alma gücündeki para birimleriyle ifade edilmesinden dolayi mali tablo kullanicilarina dönemler arasi karsilastirma yapma olanagi saglamasidir.[113]

---

[108] Rosenfield, **a.g.m.(II)**, s.45.
[109] Yüksel, **a.g.e.**, s.70-71.
[110] Yüksel, **a.g.e.**, s.73.
Rosen, **a.g.m.**, 112.
[111] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.225.
[112] Rosen, **a.g.m.**, s.113.
[113] Uman, **a.g.e.**, s.27.

Modele olumsuz yönde yapilan elestirilerin en önemlisi ise, genel fiyat endeksleri ile yapilacak olan düzeltmelerin fiyat hareketlerinin tüm etkilerini mali tablolara yansitmakta yetersiz kalacagi yönündedir. Bu görüsün savunuculari fiyat seviyesinde yasanan degismelerin tüm mal ve hizmetlerin fiyatini ayni yön ve düzeyde etkilememesi gerçeginden yola çikarak, daha dogru ve daha anlamli bilgilere ancak özel fiyat endeksleri ile yapilacak düzeltmelerle ulasilabilecegini belirtmektedirler.[114]

Genel fiyatlar seviyesi modelinin üstünlügü olarak belirtilen parasal kiymetleri elde tutma sonucunda ortaya çikan kazanç ve kayiplari hesaba katmasi yaninda ikame maliyeti muhasebesinde oldugu gibi parasal olmayan kiymetlerin elde tutulmasi sonucu olusan kazanç ve kayiplarla ilgilenmemesi, modelin olumsuz yönde elestirilen diger bir eksikligidir.[115] Ayrica genel fiyatlar seviyesi kazançlarinin nakde çevrilemeyecek, dagitilamayacak ve yeniden yatirima konu edilemeyecek olmasi satin alma gücü esasina göre olusturulmus olan bu modele yöneltilen diger elestiriler arasindadir.[116]

Mali tablolarin fiyat seviyesindeki degismelere göre düzeltilmesi konusunda genel fiyat endeksleri yerine özel fiyat endekslerinin esas alinmasi gerektigini israrla savunan Davidson, Stickney ve Weil de 'Inflation Accounting' adli eserlerinin bir bölümünü genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modelinin elestirisine ayirmis ve modelin baslica yetersizliklerini su sekilde özetlemislerdir:[117]

1- Genel fiyatlar seviyesi muhasebesi cari deger anlayisini içermemesinden dolayi kazanç performansinin ölçülmesi ve ortaya konmasi bakimindan yetersiz kalmaktadir.

---

[114] Kleerekoper, **a.g.m.**, s.135.
Peirson, **a.g.m.**, s.730.
Revsine, **a.g.e.**, s.83.
Alfred M. King, "Price-Level Restatement:Solution or Problem?", **Management Accounting**, November 1976, s.18.
[115] Yüksel, **a.g.e.**, s.75.
[116] Cecilia V. Tierney, "General Purchasing Power Myths", **The Journal of Accountancy**, September 1977, s.93.
[117] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.219-224.

2- Genel fiyat endeksleriyle yapilacak olan düzeltmelerin düsük seviyede anlamli bilgi saglayabilmelerinden dolayi yatirimcilara saglayacagi faydanin, modelin gerçeklestirme maliyetinin altinda kalmasi mümkündür.

3- Genel fiyat endekslerinin piyasada gerçeklesen muamele fiyatlari ile önemli ölçüde degisiklik göstermeleri dolayisiyla güvenilirlikleri bulunmamaktadir.

3.3- KARMA MUHASEBE MODELI

Ikame maliyeti muhasebesi ve genel fiyatlar seviyesi muhasebesi, buraya kadar yapilan açiklamalardan da anlasilacagi üzere, fiyat seviyesinde meydana gelen degismelerin mali tablolar üzerinde yarattigi olumsuz etkilerin giderilmesi için gelistirilen ve bu dogrultuda birbirinden farkli amaç ve kuramsal niteliklere sahip olan iki modeldir.[118]

Hatirlanacagi gibi, ikame maliyeti muhasebesi, fiyat seviyesindeki degismelerin mali tablolara yansitilabilmesi için özel fiyatlarda meydana gelen degismelerle ilgilenerek mevcut degerleme sorununa bir çözüm getirmeye ve böylelikle fiyat hareketlerinin yasandigi dönemlerde mali tablolarin anlamliligini saglama gayretindedir.

Genel fiyatlar seviyesi muhasebesi ise fiyatlarin degismekte oldugu ortamlarda söz konusu sorunun çözümü bakimindan, mali tablo kalemlerinin genel fiyat endeksleri yardimiyla düzeltilerek ayni satin alma gücündeki para birimleriyle ifade edilmelerini önermektedir.[119]

Iste karma muhasebe modeli, ikame maliyeti muhasebesi ve genel fiyatlar seviyesi muhasebesini temelde birbirinden ayiran ve bu modellerin birbirlerine karsi üstünlükleri seklinde ifade edilen niteliklerinin bir araya getirilerek enflasyonun tüm etkilerinin mali tablolara yansitilmasi amacina yönelik olarak önerilen bir

[118] Kaan Azizagaoglu, "Inflation Accounting"**, Yayinlanmamis Doktora Tezi**, Istanbul, 1997, s.62.
[119] Yüksel, **a.g.e.**, s.131.
Rosenfield, **a.g.m.(II)**, s.45.

modeldir.[120] Model bu dogrultuda ikame maliyeti muhasebesi ve genel fiyatlar seviyesi muhasebesinin üstünlüklerini ayni anda tasimakta, hem özel hem de genel fiyat seviyesinde meydana gelen degisiklikleri hesaba katmaktadir.

3.3.1- Karma Muhasebe Modelinin Genel Ilkeleri

Karma muhasebe modeli, cari ikame maliyetlerinin yaninda genel fiyat seviyesindeki degismeleri de dikkate aliyor olmasi dolayisiyla, bir yandan parasal diger yandan parasal olmayan kiymetlerin elde tutulmasi sonucunda olusan kazanç ve kayiplari göstermekte ve böylece iki modelin de üstün olan taraflarini birlestirerek fiyat hareketlerinin tüm etkilerinin mali tablolara yansitilmasini mümkün kilmaktadir.[121]

Karma muhasebe modelinde özel fiyatlar seviyesindeki degismeler esas alinarak hazirlanmis olan mali tablolarin dönem sonlarinda genel fiyatlar seviyesine göre düzeltilmesi söz konusudur.[122] Bu sayede karma muhasebe modeline göre yapilacak düzeltmeler sonucunda parasal kiymetlerin elde tutulmasi dolayisiyla olusan kazanç ve kayiplarin belirlenmesi saglanirken, parasal olmayan kiymetlerin elde tutulmasi dolayisiyla olusan kazanç ve kayiplarin gerçek ve gerçek olmayan tutarlari da ortaya konabilecektir.[123]

Modelde degerleme esasi olarak özel fiyatlarin kullanilmasi ve bunun yaninda mali tablo kalemlerinin dönem sonlarinda genel satin alma gücü ile ifade edilmesi dolayisiyla, karma muhasebe modelinin 'nispi fiyat degisimleri' ile ilgilenmekte oldugu belirtilmektedir. Çünkü nispi fiyat degisimleri, *farkli yön ve seviyelerde degismeler gösteren özel fiyatlarin genel fiyatlar seviyesindeki degismelere göre tasidigi anlam* olarak tanimlanmaktadir.[124]

---

[120] Yüksel, **a.g.e.**, 132.
[121] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.216.
[122] Lawrence Revsine, James B. Thies, "Price Level Adjusted Replacement Cost Data", **The Journal of Accountancy**, May 1977, s.71.
Peirson, **a.g.m.**, s.735.
[123] Azizagoglu, **a.g.d.t.**, s.62.
[124] Yüksel, **a.g.e.**, s.133.

Örnegin genel fiyatlar seviyesinin %50 oraninda artis gösterdigi bir ekonomide herhangi bir malin nispi fiyatindaki %10 artistan söz edebilmek için söz konusu malin özel fiyatinda meydana gelen artisin (1,10x1,50)=%65 olmasi gerekmektedir.[125] Çünkü özel fiyatlarda meydana gelen artista genel fiyatlar seviyesi de etkili olmakta ve nispi artisin tespit edilebilmesi ancak bu etkinin ortadan kaldirilmasi ile mümkün olabilmektedir.

3.3.2- Karma Muhasebe Modelinin Degerlendirilmesi

Karma muhasebe modeli, yukarida da belirtildigi üzere diger modellerde oldugu gibi ne yalniz özel fiyatlarla ne de yalniz genel fiyatlarla ilgilenmemekte, özel ve genel fiyatlar seviyesinde meydana gelen degismelerin etkisini birlikte ele alarak mali tablo bilgilerinin enflasyon ya da deflasyonun tüm etkilerini yansitacak sekilde ortaya konmasini amaçlamaktadir.[126]

Iste ikame maliyetindeki artis ya da azalisin ne kadarinin genel fiyatlar seviyesindeki degismelere bagli olarak meydana geldiginin ortaya konmasi ve böylelikle mali tablo bilgilerinin 'nispi fiyat' degisimlerine göre düzeltilmesi, modele 'gerçek kari' zahiri olan karlardan tamamen ayirabilme niteligi kazandirmaktadir. Bu nitelik de mali tablolarin anlamliligi ve yapilacak düzeltmelerin tutarliligi bakimindan karma muhasebe modelini diger modellerden üstün kilmaktadir.[127]

Ancak model, Gynther tarafindan öncelikle gerçek ekonomi kosullarinda uygulanabilme olanaginin çok sinirli olusu yönünde elestirilmektedir.[128] Gerçekten de karma muhasebe modelinin diger modellere oranla egitime duydugu ihtiyacin fazlaligi modelin uygulanmasinda zorluklara neden olabilecektir.

---

[125] Stephen A. Zeff, "Replacement Cost: Member of the Family, Welcome Guest, or Intruder?", **The Accounting Review**, October 1962, s.613-614.
[126] Peirson, **a.g.m.** s.736.
[127] Robert Sterling, "Relevant Financial Reporting in an Age of Price Level Changes", **The Journal of Accountancy**, February, 1975, s.49-50.
Revsine, Thies, **a.g.m.**, s.75.
[128] Gynther, **a.g.e.**, s.80.

Davidson, Stickney ve Weil ise karma muhasebe modelinin üstünlüklerini kabul etmekle birlikte bu modelin açiklanmasinin ve denetlenmesinin diger modellere oranla çok daha zor oldugunu belirtmektedirler.[129]

Modele karsi yapilan diger bir elestiri modelin sermayenin korunmasi sorununa yaklasimi bakimindan kuramsal eksikleri bulundugu seklinde ifade edilmektedir.[130]

3.3.3- Karma Muhasebe Modelinin Diger Modellerle Karsilastirilmasi

Karma muhasebe modeli ile tarihi maliyetler muhasebesi ve fiyat seviyesinde meydana gelen degismelerin etkilerini mali tablolara yansitmak amaciyla önerilen diger modellerin karsilastirmasini bir örnek üzerinde açiklamaya çalisalim:

Örnekteki varsayimlar, asagidaki tabloda da belirtilmis olmakla birlikte su sekilde özetlenebilir:

- Isletme, hesap dönemine 1 Ocak 20XX tarihinde 100 TL nakit ve 100 TL sermaye ile baslamaktadir.

- 1 Ocak tarihinde 50 TL birim maliyet ile 2 adet mal satin alinmistir.

- Satin alinan mallardan biri 30 Haziran tarihinde 120 TL'ye satilmistir.

- Söz konusu mallari piyasa fiyati diger deyisle ikame maliyeti, 30 Haziran tarihinde 80 TL, 31 Aralik tarihinde ise 90 TL'dir.

- Genel fiyat seviyesi degismelerinin yansitilmasi bakimindan uygun görülen toptan esya fiyatlari endeksi ilk 6 ayda %20, ikinci 6 ayda %10 olmak üzere senelik %32 artis göstermistir.

[129] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**, s.196.
[130] Yüksel, **a.g.e.**, s.144.

Tablo - III

Mali Tabloların Düzeltilmesi Yönemlerinin Karşılaştırması

(01.01.20XX Tarihli Bilanço Kasa 100 TL Sermaye 100TL)

Tarih	01.01.20XX		30.06.20XX		31.12.20XX
TEFE Artışı	100	20%	120	10%	132
Birim Maliyet (TL)	50		80		90
Yapılan İşlemler	50 TL birim maliyet ile 2 adet mal alımı		120 TL'den 1 birim mal satışı		Mali tabloların düzenlenmesi

	Tarihi Maliyetler Muhasebesi	İkame Maliyeti Muhasebesi	Genel fiyatlar Seviyesi Muhasebesi	Karma (Entegre) Muhasebe Modeli
20XX Yılı Gelir Tablosu				
Gelirler	120	120	132 [1]	132 [1]
Satılan Malın Maliyeti	50	80	66 [2]	88 [2]
Faaliyet Geliri	70	40	66	44
Gerçekleşmiş Elde Tutma Kazancı	-	30	-	22 [7]
Genel Fiyat Seviyesi Kaybı	-	-	-12 [4]	-12 [4]
Geçekleşmiş Gelir	70	70	54	54
Gerçekleşmemiş Elde Tutma Kazancı	-	40 [7]	-	24 [8]
Net Gelir	70	110	54	78
31.12.20XX Tarihli Bilanço				
Kasa	120	120	120	120
Stoklar	50	90	66 [3]	90
Aktif Toplamı	170	210	186	210
Sermaye	100	100	132	132
Dönem Karı	70	70	54	54
Gerçekleşmemiş Elde Tutma Kazancı	-	40	-	24
Pasif Toplamı	170	210	186	210

1- 120 x 1,10 2- 50 x 1,32 3- 80 x 1.10 4- 80 - 50 5- (80 - 1,20 x 50) x 1,10 6- 120 x (-%10) 7- 90 - 50 8- 90 - (50 x 1,32)

Kaynak: Davidson, Stickney, Weil, **Inflation Accounting: A Guide for the Accountant and the Financial Analyst**, s.196

Tarihi Maliyetler muhasebesi; Tablonun birinci sütununda yer alan tarihi maliyetler muhasebesi, net gelirin hesabinda parasal veya parasal olmayan kiymetlerin elde tutulmasi sonucunda meydana gelen elde tutma kazanç ya da kayiplarina yer vermemektedir. Dolayisiyla net gelir, dogrudan 120 TL tutarindaki satis kazancindan satilan malin 50 TL tutarindaki maliyetinin düsülmesi suretiyle 70 TL olarak hesaplanmistir.

Ikame Maliyeti Muhasebesi; Ikinci sütunda yer alan ikame maliyeti muhasebesi modelinde ise net gelire ulasilirken, cari ikame maliyetlerinin esas alinmasinin yaninda parasal olmayan kiymetlerin elde tutulmalari sonucunda olusan gerçeklesmis ve gerçeklesmemis elde tutma kayiplari da hesaba katilmaktadir. Modelde parasal kiymetlerin elde tutulmasi sonucunda olusan genel fiyat seviyesi kazanç ve kayiplarina yer verilmemektedir. Buna göre net gelir, 120 TL satis kazancindan 80 TL ikame maliyetinin düsülmesi ve kalan 40 TL tutarindaki faaliyet karina, gerçeklesmis (30 TL) ve gerçeklesmemis (40 TL) olan toplam 70 TL elde tutma kazancinin eklenmesi suretiyle 110 TL olarak hesaplanmistir.

Genel Fiyatlar Seviyesi Muhasebesi; Üçüncü sütunda, genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modeline göre yapilan düzeltmede, ikame maliyeti muhasebesinin aksine genel fiyat seviyesi kazanç ve kayiplari dikkate alinmakta, bunun yaninda parasal olmayan kiymetlerin elde tutulmasi sonucunda olusan kazanç ve kayiplar gözardi edilmektedir. Ayrica modelde mali tablo kalemleri, genel fiyatlar seviyesinde meydana gelen artislari yansitacak sekilde, diger ifadeyle genel fiyat endeksi (TEFE) ile düzeltilmis olarak yer almaktadir.

Sonuçta net gelir, elde edilen 120 TL'nin ilk alti aylik %20 oranindaki genel fiyat seviyesi artis oraniyla endekslenmesi ile bulunan 132 TL tutarindaki satis kazancindan, yine ayni sekilde düzeltilmis olan (50x1,20) 66 TL maliyetin ve senelik %32 oranindaki genel fiyat artisi nedeniyle 50 TL'nin elde tutulmasi sonucu olusan (50x0,32) 12 TL genel fiyatlar seviyesi kaybinin düsülmesi suretiyle 54 TL olarak hesaplanmistir.

Karma (Entegre) Muhasebe Modeli; Son sütunda yer alan karma muhasebe modelinde ise, net gelirin hesabinda hem ikame maliyeti muhasebesi modelinin hem de genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modelinin dikkate aldigi elde tutma kazanç ve kayiplarina yer verilmektedir. Ayrica bu modelde, genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modelinde oldugu gibi, mali tablo kalemlerinin satin alma gücünü yansitacak sekilde ifade edilmesi söz konusudur. Bu dogrultuda karma muhasebe modelinde öncelikle faaliyet geliri, genel fiyatlar seviyesine göre düzeltilmis olan satis kazanci

(120x1,10)=132 TL ile ayni sekilde düzeltilmis olan (80x1,10)=88 TL ikame maliyetinin farki olan 44 TL olarak hesaplanmaktadir. Modelde ikame maliyeti muhasebesinin dikkate aldigi parasal olmayan kiymetlerin elde tutulmasi sonucunda olusan kazanç ve kayiplar yapilacak olan genel fiyat seviyesi endekslemesi ile düzeltilmekte, böylece gerçeklesmis elde tutma kazanci [(80-1,20x50) x 1,10]=22 TL, gerçeklesmemis elde tutma kazanci ise 90-(1,32x50)=24TL olarak hesaplanmaktadir.

Sonuçta net gelir, 44 TL tutarindaki faaliyet gelirine parasal olmayan kiymetlerin elde tutulmasi sonucunda olusan (22+24)=46 TL tutarindaki elde tutma kazançlarinin eklenmesi ve parasal kiymetlerin elde tutulmasi dolayisiyla olusan (120x1,10)=12 TL tutarindaki kaybin düsülmesi ile (44+22+24-12)=78 TL olarak hesaplanmaktadir.

IKINCI BÖLÜM

TÜRK VERGI HUKUKUNDA ENFLASYON DÜZELTMESI MÜESSESESI

Bu bölümde, Vergi Usul Hukukumuza esas itibari ile mali tablolarin enflasyondan arindirilmasi ve böylece vergilendirmenin de enflasyonun etkisinden arindirilarak gerçeklestirilebilmesi amaciyla dahil edilen enflasyon düzeltmesi müessesesinin genel ilkelerinin açiklanmasina çalisilacaktir.

Bu dogrultuda öncelikle, genel olarak enflasyonun vergi sistemi üzerindeki etkileri makro ve mikro ekonomik açidan ele alinarak bir anlamda enflasyon düzeltmesi müessesesinin varlik nedenlerinin belirtilmesi, sonrasinda ise söz konusu düzenlemenin Vergi Usul Kanunu içerisindeki yeri ve esaslarinin ortaya konmasi amaçlanmaktadir.

Esas itibari ile vergisel sonuçlarin ortaya konmasi bakimindan Vergi Usul Kanunu çerçevesinde ele alinacak olan enflasyon düzeltmesi konusundaki açiklanmalarin, konunun anlasilmasi bakimindan gerekli görülen yerlerde Sermaye Piyasasi Mevzuati ve Uluslararasi Finansal Raporlama Standartlari ile karsilastirmali olarak yapilmasina gayret edilecektir.

Bölümün sonunda ise enflasyon düzeltmesi müessesesi ile vergilendirmede esitlik ilkesi ve enflasyonist beklentilerin durumu konu edilecek ayrica enflasyon düzeltmesinin vergi gelirleri üzerindeki etkilerine ve Türk Ticaret Kanunu ile bagdasmayan bazi yönleri üzerindeki düsüncelere yer verilecektir.

1- ENFLASYON VE VERGI SISTEMI ILISKISI

Enflasyonun vergi sistemi üzerindeki etkisi vergiye tabi tüm gelir unsurlarinin ve ekonomik degerlerin, gerçek degeri degismedigi halde nominal degeri yükselmekte olan para birimiyle ifade edilmesinden kaynaklanmaktadir. Gerçek ve nominal degerler arasindaki fark arttikça vergi sisteminin yapisi ve niteligi de buna bagli olarak olumsuz yönde etkilenecektir.[131]

Enflasyon ve vergi sistemi iliskisi bakimindan bu bölümde, çalismamizin kapsami dolayisiyla konunun vergi politikasi yönü ve dolayisiyla vergi sisteminin enflasyon üzerindeki etkilerinden ziyade, esas itibari ile enflasyonun vergi sistemi üzerindeki makro ve mikro ekonomik etkileri ele alinacaktir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, enflasyonun vergi sistemi üzerinde hem makro hem de mikro ekonomik etkilerinin bulundugu ve enflasyon düzeltmesi müessesesinin asil amacinin da *'enflasyonun vergi sistemi üzerindeki mikro ekonomik etkilerin önüne geçilmesi'* oldugudur.

1.1- ENFLASYONUN VERGI SISTEMI ÜZERINDEKI MAKRO EKONOMIK ETKILERI

Enflasyonun vergi sistemi üzerinde olumsuz etkiler yaratarak vergi yükü dagiliminin degismesine ve verginin asli ve tali amaçlarindan önemli sapmalara neden oldugu bilinmektedir. Bu bakimdan enflasyon, önlemler alinmamasi durumunda kaynak ve gelir dagilimi ile istikrari bozan bir ekonomik olgu olarak nitelendirilmektedir.[132]

Enflasyon dolayisiyla vergi sisteminin baslica; maktu tarifeler, istisna, muafiyet ve indirim tutarlari ile artan oranli tarifeler gibi sayisal büyüklükleri etkilenerek maktu

[131] Birsen Nacar, Yakup Karabacak, "Enflasyonun Vergi Geliri/Borcu Üzerine Etkisi", **E-Yaklasim**, Haziran 2005, Sayi:23.
[132] Ömer Faruk Batirel, "Enflasyon ve Vergi Sistemi Iliskisi Üzerine", **Vergi Dünyasi**, Sayi:172, Aralik 1995, s.24.

vergiler dolayisiyla bir yandan devletin gelirleri olumsuz etkilenirken; istisna, indirim ve muafiyet tutarlarinin enflasyon karsisinda anlamini yitirmesi dolayisiyla mükellefler için vergi yükü artmis olacaktir.[133]

Diger taraftan enflasyonist bir ortamda artan oranli tarifelerin uygulanmasi sonucunda mükelleflerin nominal olarak yükselen gelirler dolayisiyla gerçek gelirlerinde bir degisiklik olmadigi halde vergi borçlari daha üst gelir dilimlerine karsilik gelen oranlar üzerinden hesaplanacaktir. 'Dilim Yanilmasi'[134] veya 'Gelir Dilimi Sürüklenmesi' (Bracket-Creep)[135] olarak nitelendirilen bu olay sonucunda gelir vergisi mükelleflerinin vergi yüklerinin artmasi yaninda vergilendirmede adalet ilkesinin çignenmesi de söz konusu olmaktadir. Zira dilim sürüklenmesi sonucunda tarifenin yükselen bölümünde kalan mükellefler için vergi yükü artarken, tarifenin düzlestigi bölümde kalan mükellefler için nispi vergi yükü degismemektedir.[136] Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artisa karsilik vergi tarifelerinde herhangi bir düzenlemeye gidilmemesi durumunda ise vergi tarifesinin tek oranli hale gelmesi de söz konusu olmaktadir.[137]

Enflasyonist dönemlerde harcama vergilerinden saglanacak olan gelirler bakimindan da dogal olarak artis beklenmesinin yaninda, talebin kisilmasi ve bu yolla enflasyonla mücadele edebilmek amaciyla bu tür dolayli vergilerin oranlarinin yükseltilmesi durumunda vergi gelirlerinin azalabilmesi de söz konusu olmaktadir.[138]

Belirtilen bu nedenler dolayisiyla toplam vergi yükünün artmasi sonucunda ise kaynak dagiliminin özel kesim aleyhine degismesi ve dolayisiyla yatirima ayrilabilecek fonlarin azalarak yatirim seviyesinin gerilemesi söz konusu

---

[133] Osman Pehlivan, "Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi", **Vergi Dünyasi**, Sayi:137, Ocak 1993, s.48.
[134] Bahattin Kulu, "Enflasyonun Vergi Yükleri Üzerindeki Etkisi ve Ortaya Çikan Sorunlar", **Vergi Dünyasi**, Sayi:227, Temmuz 2000, s.38.
[135] Nacar, Karabacak, **a.g.m.**'den naklen: Coskun Can Aktan, **Çagdas Liberal Düsüncede Politik Iktisat**, Takav Matbaasi, Ankara, 1994, s.76.
[136] Izzettin Önder, "Enflasyon Ortaminda Alinabilecek Vergi Önlemlerinden Biri: Surtax", **Vergi Sorunlari**, Yil:1979, Sayi:2, s.56.
[137] Nacar, Karabacak, **a.g.m.**
[138] Pehlivan, **a.g.m.**, s.48.'den naklen: Eward Nowotny, "Inflation and Taxation: Rewiwing the Macroeconomic Issues", **Journal of Economics Litarature**, Vol:XVIII, September 1980, s.1026.

olabilmektedir. Mali yazinda gelir vergisinin devlet harcamalarindan daha fazla artmasi nedeniyle olusan ve maliye politikasinin etkinligini azaltan bu etki 'mali engel' (fiscal drag) olarak nitelendirilmektedir.

Ayrica çesitli tesvik önlem ve uygulamalarindan yararlanan mükelleflerin bu tesviklerin kapsami disinda tutulan ve vergi yükü artan mükelleflere oranla eskiye göre önemli üstünlükler elde etmeleri sebebiyle de kaynak dagilimi dengesi olumsuz yönde etkileyecektir. [139]

Diger taraftan vergi yükünün artmasina bagli olarak yatirimlara ayrilacak fonlarin azalmasi ve yatirimlarin yenilenme maliyetlerinin yükselmesi dolayisiyla ekonomik büyümenin de önüne geçilmesi söz konusu olabilecektir. Ancak bu etkinin derecesi devletin tahsil ettigi vergileri kullanis biçimine göre degisecek, örnegin toplanan vergilerin özellikle mal ve hizmet alimina yönelen harcamalarda kullanilmasi durumunda toplam talebin dogrudan etkilenmesi nedeniyle ekonomik büyüme olumsuz etkilenmeyecek veya bu etki çok sinirli olacaktir.[140]

Iktisat yazininda enflasyon ve büyüme arasindaki iliski konusunda yapilan gerek teorik gerekse deneysel çalismalarda ortaya koyulan görüsler bakimindan genel bir egilim ortaya çikmamistir. Günümüzde kabul gören görüs, kisa dönemde enflasyon ve büyümenin ayni yönde hareket ettikleri, orta ve uzun dönemde ise bu iliskinin ters yönde oldugudur.[141]

Makro ekonomik açidan enflasyonun, vergi yükü dagiliminin degismesi yoluyla yukarida belirtilenler yaninda vergi sistemi üzerindeki bir diger önemli etkisi vergi tahsilâtindaki gecikmelere bagli olarak kamu alacaklarinin reel degerinde meydana gelen azalmalardir.

---

[139] Pehlivan, **a.g.m.**, s.52.
[140] Ataç, **a.g.e.**, s.155.
[141] (Çevrimiçi): http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2000/enflasyon.html

Iktisadi yazinda 'Olivera-Tanzi Etkisi' olarak adlandirilan bu etki asagidaki formülle ifade edilmektedir:[142]

$$R = 1 / (1 + p)^{n}$$

R: Vergi Gelirinin Reel Degeri

p: Aylik Enflasyon Orani

n: Aylik Gecikme Süresi

Olivera-Tanzi etkisini, *'vergilerin ödenmesi için yasalarda öngörülen ödeme sürelerine bagli olarak verginin ödenecegi tarihe kadar geçen sürede vergi alacaginin reel degerinin enflasyon oranina ve ödeme süresine bagli olarak azalmasi'* seklinde tanimlamak mümkündür.[143]

Asagidaki tabloda, çesitli enflasyon oranlarinda ve belirtilen aylik süreler dahilinde Olivera-Tanzi etkisi sonucunda olusan reel vergi gelirleri gösterilmektedir. Tablodan da anlasilacagi üzere enflasyon orani arttikça reel vergi gelirleri azalmaktadir. Dolayisiyla verginin tarhi ve tahsili arasinda önemli zaman farklari oldugunda vergi yükünün azalmasi durumu da söz konusu olmaktadir.

Böylelikle devlet enflasyon yoluyla bir taraftan vergi yükünün artmasi nedeniyle gelir elde ederken diger taraftan da vergi tahsilatindaki gecikmelere bagli olarak gelir kaybina ugrayabilmektedir.[144] Ancak bu konuda belirtilmesi gereken önemli bir nokta, enflasyon oraninin gerilemesi durumunda 'Olivera-Tanzi' etkisinin tersine dönecegi, diger deyisle reel vergi gelirleri üzerinde arttirici yönde etkili olacagidir.[145]

---

[142] Batirel, **a.g.m.**, s.28.

[143] Ekonomik Arastirmalar Genel Müdürlügü, **Kamu Maliyesi: *Kamu Kesimi Genel Dengesi***, s.71.
(Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr/arastirma/kamukesimigeneldengesi.pdf

[144] Ihsan Günaydin, "Bütçe Açiklari Enflasyonist midir? Türkiye Üzerinde Bir Inceleme", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C: 6, Sayi:1, 01.Ocak-31.Mart 2004, s.163.

[145] M. Fatih Cin, Bilge Köksel Yalçin, M. Kemal Dogru, "Heterodoks Politikalar Isiginda Türkiye'de Uygulanmakta Olan Istikrar Programi ve Bir Degerlendirme", **I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:23-24 (Ekim 2000-Mart 2001)
(Çevrimiçi) http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/Turkce/Dergi/Sayi%2023-24/07.htm

Tablo - IV

Enflasyon Oraninin Reel Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi												
	Vergi Ödemelerinin Reel Degeri											
Enflasyon Orani (Aylik)	**Oca**	**Sub**	**Mar**	**Nis**	**May**	**Haz**	**Tem**	**Agu**	**Eyl**	**Eki**	**Kas**	**Ara**
0%	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
1%	0,99	0,98	0,97	0,96	0,95	0,94	0,93	0,92	0,91	0,91	0,90	0,89
5%	0,95	0,91	0,86	0,82	0,78	0,75	0,71	0,68	0,64	0,61	0,58	0,56
10%	0,91	0,83	0,75	0,68	0,62	0,56	0,51	0,47	0,42	0,39	0,35	0,32
20%	0,83	0,69	0,58	0,48	0,40	0,33	0,28	0,23	0,19	0,16	0,13	0,11
30%	0,77	0,59	0,46	0,35	0,27	0,21	0,16	0,12	0,09	0,07	0,06	0,04
40%	0,71	0,51	0,36	0,26	0,19	0,13	0,09	0,07	0,05	0,03	0,02	0,02
50%	0,67	0,44	0,30	0,20	0,13	0,09	0,06	0,04	0,03	0,02	0,01	0,01
100%	0,50	0,25	0,13	0,06	0,03	0,02	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Kaynak: Osman Pehlivan, "Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi", s.55.

1.2- ENFLASYONUN VERGI SISTEMI ÜZERINDEKI MIKRO EKONOMIK ETKILERI

Enflasyonun vergi sistemi üzerindeki mikro ekonomik etkilerinin daha önce de belirtildigi üzere, enflasyon düzeltmesi müessesesinin varlik nedeni olarak nitelendirilmesi mümkündür. Diger ifadeyle enflasyon düzeltmesi müessesesi vergi kanunlarimiza enflasyonun vergi sistemi üzerindeki mikro ekonomik düzeydeki etkilerinin giderilmesi bakimindan dahil edilmistir. Bunun disinda enflasyon düzeltmesinin makro ekonomik etkiler nedeniyle getirilen ve dolayisiyla vergi politikasi araci olarak kullanilmasi amaçlanan bir düzenleme olarak nitelendirilmesi mümkün degildir.

Enflasyonun vergi sistemi üzerindeki mikro ekonomik boyuttaki etkilerinin esas olarak enflasyonun isletmelerin mali tablolarini anlamsizlastirmasi neticesinde dolayli yoldan gerçeklesmekte oldugu söylenebilir. Baska bir anlatimla, ödenecek vergilerin hesaplanmasinda esas alinan mali tablo kalemlerinin anlamlarini yitirmesi

dogal olarak vergi sisteminin de olumsuz yönden etkilenmesine neden olmaktadir, denilebilir.

Ayni dogrultuda, vergiye tabi tüm gelir unsurlarinin para birimi ile ifade edilmesi vergi sisteminin enflasyondan etkilenmesinin baslica nedenlerinden biridir.

Enflasyonist ortamlarda vergi sistemi bakimindan ortaya çikabilecek mikro düzeydeki olumsuzluklarin su sekilde belirtilmesi mümkündür;[146]

1- Faaliyet sonuçlarinin dogru olarak gösterilememesi ve bu sayede isletmeler bakimindan sermayelerinin korunma sorununun ortaya çikmasi,
2- Amortisman paylarinin enflasyonla birlikte azalarak isletmeler bakimindan yapilan beyanlarin gerekenden fazla olmasi,
3- Ilk giren ilk çikar yöntemine dayali vergi sistemlerinin, isletmelerin gerçekte olmayan elde tutma kazançlari üzerinden vergilendirilmesine sebep olmasi,
4- Isletmelerin genel olarak borç finansmanina yönelmeleri,
5- Mali tablolarin dönemler ya da isletmeler arasinda karsilastirma yapilmasina olanak vermemesi.

Bilindigi gibi enflasyon, mali tablolar içerisinde hem parasal hem de parasal olmayan kiymetler üzerinde önemli etkiler yaratmaktadir. Geleneksel muhasebe sisteminin degerlemede maliyet bedelini esas alarak ölçü birimi olarak paranin nominal degerini kullanmasi sonucunda enflasyon dönemlerinde parasal olmayan kiymetler bakimindan satin alma gücünde bir degisiklik olmazken, parasal kiymetler için fiyat artislarini izleyerek satin alma gücünün korunmasi gibi bir durum söz konusu olmayip bu kiymetlerin yalnizca nominal degerleri ayni kalmaktadir.[147]

---

[146] Dale Chua, "Enflasyon Ayarlamasi", Çeviren: Cihan Terzi, **Vergi Dünyasi**, Sayi:177, Mayis 1996, 60-61.
Veysi Sevig, "Hukuki ve Teknik Açidan Enflasyon Uyarlamasi", **Dünya**, 01.10.2003.
Nuray Ergül, "Enflasyon Muhasebesi Uygulanmali midir?", **Vergi Sorunlari**, Sayi: 194, Kasim 2004, s.140.
Uman, **a.g.e.**, s.23-27.

[147] Ali Çelikkaya, "Gelir ve Kurumlar Vergisinde Enflasyon Düzeltmesi-I", **Yaklasim**, Sayi:137, Mayis 2004, s.207.

Bunun sonucu olarak enflasyonist dönemlerde, geleneksel muhasebe ilkelerine göre düzenlenen mali tablolar, bu tablolarin hazirlanmasi sirasinda parasal kiymetlerde ortaya çikan kayiplarin hesaba katilmamasi ve parasal olmayan kiymetlerin sahip olduklari satin alma gücünden daha degersiz gösterilmesi dolayisiyla faaliyet sonuçlarinin dogru olarak ortaya konmasi bakimindan yetersiz kalmaktadir.[148] Zira karlarin hesaplanmasi sirasinda, satin alma gücü yüksek olan para ile kaydedilen tarihi maliyetler ile cari satin alma gücü nispeten düsük para ile tahsil edilen gelirler karsilastirilmakta, bu nedenle mali tablolarda anlamlarini yitiren bu rakamlarla hesaplanacak olan faaliyet karlari oldugundan yüksek olarak görünmekte ve dolayisiyla yaniltici bilgiler vermektedir.

Bu durumu, Sayin Yavuz'un da çalismasinda ortaya koydugu sekilde Schmalenbach'in kar kavrami ile açiklamaya çalisalim:[149]

Schmalenbach kari *masraflarin degeri kadar azaltilmis hasilat degeri* olarak tanimlamaktadir. Bu iliskide maliyetler ödemelerle, gelirler ise tahsillerle ölçülmektedir. Ödeme ve tahsil islemlerin zaman içindeki akisi fiyat seviyesinde meydana gelen sürekli artislar neticesinde maliyet ve gelirlerin, ayni adi tasiyan fakat niteligi degismis ölçü birimleri ile ölçülmelerine neden olacaktir. Bu da enflasyonist ortamlarda faaliyet karlarinin tarihi maliyetler muhasebesi esasinda düzenlenmis olan mali tablolarda gerçekte olmadigi kadar yüksek sekilde belirtilmesi gibi yaniltici bir sonuç doguracaktir.

Ayrica mali tablolarda kasa, banka, alacaklar ve borçlar gibi enflasyon dönemlerinde nominal degerleri degismedigi halde satin alma güçleri azalan parasal degerlerin, bu dönemlerde nominal degeri arttigi halde satin alma gücü degismeyen stoklar ve sabit kiymetler gibi parasal olmayan degerlerle bir arada bulunmalari isletmelerin varlik durumunu etkileyecek, bu degerlerin maliyetlerinin mali tablolarda gerçegi

---

[148] Uman, **a.g.e.**, s.23.

[149] Ekrem Yavuz, "Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkilerine Sermayenin Korunmasi Açisindan Yaklasimlar", **Yayinlanmamis Doktora Tezi**, Istanbul, 1978, s.23.'den naklen: Eugen Schmalenbach, **Dynamische Bilanz**, 6.B., G.A. Gloeckner Verlagsbuchhandlung, Leipzig, 1933, s.113.

yansitmamasindan dolayi zahiri karlar olusacaktir.[150] Bunlarin sonucunda da gerçekte olmayan karlarin vergilendirilmesi, bu karlarin dagitilmasi veya isletmeler için önemli olan bazi kararlarin gerçek olmayan sonuçlara göre alinmasi gibi nedenlerle isletmeler bakimindan enflasyon karsisinda "sermayenin korunmasi sorunu" ortaya çikabilecektir.

Enflasyonunun mikro ekonomik açidan vergi sistemi üzerindeki bir diger önemli etkisi isletmelerin özsermaye - borçlanma dengesinin bozulmasi olarak belirtilirken bunun nedeni ise enflasyon dolayisiyla mükelleflerce özsermayeyle çalismak yerine kredi kullaniminin ve hatta hiç istenmeyecek sekilde özsermayelerin yurt disindan kredi seklinde getirilmesinin tercih edilmesi olarak belirtilmektedir.[151]

Çalismamizin ilerleyen bölümlerinde de belirtilecegi gibi bu konuda enflasyon düzeltmesi müessesesinin özsermayeyi özendirici bir nitelige sahip olmasi dolayisiyla sinirli ölçüde de olsa fayda saglayabilecegi söylenebilmektedir.

Ancak isletmelerin mali tablolarinin enflasyondan etkilenme derecesi belirli etkenlere bagli olarak degisebilmektedir. Söz konusu etkenlerin;

1- Para degerindeki düsüs orani,
2- Varliklarin isletmedeki baglanma süresi,
3- Varliklarin finansman sekli,
4- Parasal degerlerin toplam varliklar içindeki nispi büyüklügü,
5- Yatirimlarin dagilimi,
6- Teknolojik gelismeler, olarak belirtilmesi mümkündür.[152]

---

[150] Pekiner, **a.g.e.**,s.22.
Yavuz, **a.g.d.t.**, s.24.
[151] Batirel, **a.g.m.**, s.31.
[152] Alparslan Peker, "Enflasyonun Isletmelerin Faaliyet Sonuçlari Üzerindeki Etkilerini Giderici Muhasebe Tedbirleri", **Enflasyon Ortaminda Muhasebe, Finansman ve Vergi Prolemleri**, (a.g.e.), s.58.
Uman, **a.g.e.**, s.27.

Isletmelerin enflasyondan etkilenme dereceleri konusunda, para degerindeki düsüs oraninin en önemli etken olarak belirtilmesi mümkündür. Enflasyon oraninin yüksek oldugu dönemlerde mali tablolarin ifade gücünü tamamen kaybedecegi ve isletmelerin enflasyondan, paranin degerindeki düsme ile ayni oranda ve dolaysiz olarak etkilenecegi rahatlikla anlasilabilmektedir.

Varliklarin isletmedeki baglanma süreleri konusunda ise, varliklarin devir hizinin yavasligiyla dogru orantili olarak tedarik degerinden uzaklasilacagi ve dolayisiyla varliklarini hizla yenileyen isletmelerin enflasyondan da o oranda az etkilenecegi söylenebilir.[153]

Diger taraftan 'finansman sekli' etkeni için de para degerinin düsmesine bagli fiyat artislarinin, varliklarin özsermaye ile finanse edilmesi halinde deger kaybina sebep olacagi, yabanci sermaye ile finanse edilen kisimlarin ise para degerindeki düsmelerden etkilenmeyecegi belirtilebilir. Dolayisiyla daha çok özsermayeyle finanse edilmis isletmelerin, genis ölçüde borçla kurulmus isletmelere göre enflasyondan daha çok zarar görmeleri söz konusu olmaktadir.[154]

Ayrica enflasyonist dönemlerde parasal olmayan kiymetlerin satin alma güçlerinin sabit kalmasina karsin nominal degerlerinin azalmasi nedeniyle, büyük ölçüde sabit kiymetlere (parasal olmayan kiymetlere) sahip olan isletmelerin mali tablolarinin sabit yatirimlari az olan isletmelere oranla enflasyondan daha çok etkilenecegi tabidir.[155]

---

[153] Uman, **a.g.e.**, s.27.

[154] Yavuz, **a.g.d.t.**, s.25-26.
Batirel, **a.g.m.**, s.29-31.
Remzi Örten, Aydin Karapinar, **Enflasyon Muhasebesi**, Gazi Kitabevi, Birinci Baski, Ankara, 2003, s.12.

[155] Ozan Uslu, "Enflasyon Muhasebesi", **E-Yaklasim**, Nisan 2004, Sayi:9.

2- VERGI USUL HUKUKUNDA ENFLASYON DÜZELTMESI

Ülkemizde enflasyon düzeltmesine iliskin olarak yapilan çalismalarin yaklasik olarak 1950 yilindan itibaren basladigi ve esasen yeniden degerleme konusu üzerinde yogunlastigi söylenebilir. Söz konusu çalismalar sonucunda ise 'Genel Vergi Reformu', 'Yeniden Degerleme Vergi ve Reform Komisyonu Raporu' ve 'Türkiye Kamu Iktisadi Tesebbüsleri Hakkinda Birlestirilmis Rapor' adlari altinda bit takim raporlar hazirlanmistir.[156] Ancak günümüze kadar enflasyon düzeltmesinin kismi nitelikte de olsa en belirgin uygulamasi olarak kabul edebilecegimiz yeniden degerleme uygulamasina gerek idari gerekse vergisel nedenlerden ötürü 1983 yilina kadar da geçilememistir. 1983 yilinda Vergi Usul Kanunu'nda geçici nitelikte yer alan düzenlemeye ise ancak 1989 yilinda süreklilik kazandirilmistir.

Gerçek anlamda enflasyon düzeltmesinin ülkemizdeki uygulamasina ise tamamen 29 numarali Uluslararasi Muhasebe Standardi örnek alinarak hazirlanan[157] ve 1996 yilinda yayimlanmis olan 2 numarali Türkiye Muhasebe Standardi ile baslanildigini söylemek mümkündür. Sermaye Piyasasi Kurulu ve Bankacilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu da çikarttiklari çesitli teblig ve yayimladiklari belirli standartlar dogrultusunda kendilerine tabi isletme ve kurumlar bakimindan enflasyon düzeltmesi uygulamasini sürdürmüslerdir.[158]

Bilindigi gibi ülkemizde ticari ya da mali bilançonun düzenlenmesinden sonra enflasyonu dikkate alarak mali tablo düzenlemeye engel hiçbir hüküm bulunmamaktadir. Bu dogrultuda da bazi isletmeler tarafindan enflasyona göre düzeltilmis olan mali tablolar düzenlemistir. Ancak ister bu yolla ihtiyari, isterse yukarida belirtildigi gibi zorunlu sekilde olsun, söz konusu uygulamalarin amami sadece mali tablolarin enflasyondan kaynaklanan olumsuz etkilerden arindirilarak gerçek durumu aksettirmelerini saglamak amaciyla yapilmis olan düzenlemelerdir. Bu nedenle sözü geçen düzeltme uygulamalarinin vergileme üzerinde hiçbir etkisi

[156] Uman, **a.g.e.**, s.165.
[157] Süleyman Yükçü, Serdar Özkan, **Enflasyon Muhasebesi**, Yaklasim Yayinlari, Mayis 2003, s.24.
[158] Veysi Sevig, "Mali Tablolarda Güncellestirme Tebligleri", **Dünya**, 24.09.2002.

bulunmamaktadir. Ancak, 5024 Sayili Kanunla yapilan düzenleme mali tablolarin enflasyonun etkisinden arindirilmasi ve bu yolla esas olarak vergileme üzerindeki enflasyondan kaynaklanan olumsuzluklari gidermeyi amaçlamaktadir.[159] Iste bu nedenle denebilir ki, Vergi Usul Kanunu'nun 5024 Sayili Kanunla degisik Mükerrer 298. maddesinde yer alan düzenlemenin vergisel sonuçlari, bu uygulamayi sözü geçen diger uygulamalardan farkli kilmaktadir.

Asagida Vergi Usul Hukukumuza 5024 Sayili Kanun ile dahil edilmis olan enflasyon düzeltmesi müessesesinin temel kavramlari ve genel ilkelerinin sözü geçen diger mevzuat (SPK) ve standartlarla (TMS, UMS) karsilastirmali olarak açiklanmasina çalisilacaktir.

2.1- ENFLASYON DÜZELTMESININ TEMEL KAVRAMLARI

2.1.1- Parasal Kiymet – Parasal Olmayan Kiymet

"Parasal kiymetler isletmelerin üçüncü kisilerle, paranin nominal degeri üzerinden yapilmis anlasmalarini temsil eden aktif veya pasif kiymetlerdir."[160] Bu nedenle parasal kiymetler paranin degerindeki degisimler karsisinda nominal degerlerini aynen koruyan, diger deyisle genel fiyatlar seviyesindeki degismelerden etkilenmeyen,[161] ancak fiyat hareketlerine göre satin alma gücü kaybina ugrayan kiymetlerdir.[162]

Parasal olmayan kiymetler ise parasal kiymetler disinda kalan ve bu nedenle genel fiyatlar seviyesindeki degismelerden dogrudan etkilenmekle beraber enflasyon karsisinda reel degerini korumakta olan kiymetlerdir.

---

[159] Yusuf Ileri, "Enflasyon Düzeltmesinin Dayanagi", **Dünya**, 27.02.2004.
[160] Mustafa Uysal, Yesim Taner, Elif Buluç, **Enflasyon Düzeltmesi ve Muhasebesi**, Yaklasim Yayincilik, Ankara, 2005, s.44.
[161] Davidson, Stickney, Weil, **a.g.e.**,s.16.
[162] K. R. Goodwin, "Misinformation Hazards in Inflation Accounting", **Management Accounting**, June 1971, s.175.

Bu dogrultuda, Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinde de parasal kiymetlerin *"Türk Lirasinin degerindeki degismeler karsisinda nominal degerleri ayni kaldigi halde satin alma güçleri fiyat hareketlerine göre ters yönde degisen kiymetleri"*, parasal olmayan kiymetler ise "*parasal kiymetler disinda kalan kiymetleri"* ifade ettigi hükmüne yer verilmis ve yabanci paralarin da parasal kiymet olarak dikkate alinacagi belirtilmistir.

Sermaye Piyasasi Kurulu tarafindan yayimlanan Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tablolarin Düzeltilmesine Iliskin Usul ve Esaslar Hakkinda Teblig'in (Seri:XI No:20) 7. maddesinde de parasal ve parasal olmayan kalemler su sekilde tanimlanmistir:

"Parasal kalemler, paranin degerindeki degismeler karsisinda nominal degerlerini aynen koruyan ancak satin alma güçleri düsen kalemlerden olusur. Parasal olmayan kalemler, parasal kalemler disinda kalan kalemlerden olusur.

Parasal olmayan kalemler içinde yer alan ancak, cari degerleri ile degerlenen yabanci para, kiymetli madenler, hisse senetleri ve menkul kiymetler gibi kalemler ile getirileri veya anaparalari enflasyona endekslenmis olan varlik ve yükümlülükler, parasal kar veya zararin hesaplanmasinda parasal kalemler gibi isleme tabi tutulurlar."

Söz konusu hükümlerden de anlasilacagi gibi parasal olan ve parasal olmayan kiymetler siniflandirmasinda esas olarak belirleyici olan faktör enflasyondan etkilenme seklidir.[163]

Vergi Usul Kanunumuz açisindan enflasyon düzeltmesi uygulamasinda sözü geçen diger mevzuatlara da paralel olarak tüm bilanço kalemlerinin parasal ve parasal olmayan kiymet seklinde tanimlanmasi gerekmektedir. Bunun sebebi bilançonun

[163] Sami Karacan, "Enflasyon Düzeltmesine Iliskin VUK'un Mükerrer 298. Maddesinde Yer Alan Terimler, Enflasyon Düzeltmesinde Özellikli Durumlar ve 31.12.2003 Tarihli Bilançonun Düzeltilmesi Islemi", **E-Yaklasim**, Kasim 2004, Sayi:16.

yalnizca parasal olmayan kalemlerinin enflasyon düzeltmesine tabi tutulacak olmasidir.

Enflasyon düzeltmesine tabi tutulacak olan mali tablo kalemlerinin belirlenmesinde esas alinacak olan ve parasal ve parasal olmayan kiymetler açisindan yapilan bu siniflandirma dolayisiyla ülkemizdeki enflasyon düzeltmesi uygulamasinin diger ülkelerdeki genel kabul görmüs bazi uygulamalardan ayrildigini söylemek mümkündür. Söyle ki yukarida da belirtildigi üzere ülkemizdeki uygulamaya göre enflasyon ortaminda, parasal kiymetler reel degerlerini koruyamamalarina karsin cari degerlerini yansitiyor olmalari dolayisiyla herhangi bir düzeltmeye tabi tutulmazken, parasal olmayan kiymetler reel degerlerini korumakla birlikte cari degerlerinde meydana gelen degisiklik nedeniyle enflasyon düzeltmesine tabi tutulmaktadir.

Buradan çikartilacak sonuç ise, vergi hukukumuz çerçevesinde uygulanan enflasyon düzeltmesi müessesesinin esas olarak, gerçeklesmis elde tutma kazanç ve kayiplarini göz ardi ederek yalnizca *gerçeklesmemis elde tutma kazanç ve kayiplariyla* ilgilenmekte oldugudur. Bu nedenle, ülkemizdeki enflasyon düzeltmesi uygulamasinin, parasal kiymetleri düzeltme kapsamina almamasi dolayisiyla enflasyonun tüm etkilerini mali tablolara yansitmak bakimindan yetersiz kalabilecegi düsüncesi ileri sürülebilir.

Çalismamizin birinci bölümünde de ifade edildigi üzere enflasyon düzeltmesinin degisik uygulamalarinda parasal kiymetlerinde düzeltme islemine tabi tutulmasi söz konusu olmaktadir. ED-18 ve Richardson Raporlari bu yönde yapilmis olan düzenlemelere örnek olarak gösterilirken[164] Gynther de bu görüsün önemli savunuculari arasinda sayilmaktadir.[165] Ancak verilen bu örneklerin düzeltme islemi sonrasinda elde edilecek olan sonuçlari vergilendirme ile iliskilendirmemekte oldugu unutulmamalidir. Çünkü enflasyon ortaminda parasal kiymetlerin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasi dogrudan zarar niteligi tasiyan ve bu nedenle vergi geliri kaybina sebebiyet verecek olan bir uygulama olacaktir.

[164] Yüksel, **a.g.e.**, s.91.
[165] Gynther, **a.g.e.**, s.153-154.

Asagidaki tabloda, 328 Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebligi'nde de ayrintili sekilde belirtilmis olan, aktif ve pasif bilanço hesaplari bakimindan parasal ve parasal olmayan kiymet ayrimi yapilmistir.

Tablo – V (Parasal Kiymetler ve Parasal Olmayan Kiymetler)

BİLANÇO HESAPLARI	
Aktif Hesaplar	**Pasif Hesaplar**
Parasal Kıymetler	
Hazır Değerler	Mali Borçlar
Menkul Kıymetler	Ticari Borçlar
Ticari Alacaklar	Diğer Borçlar
Diğer Alacaklar	Alınan Avanslar (Parasal)
Verilen Sipariş Avansları (Parasal)	Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler
Gelir Tahakkukları	Borç ve Gider Karşılıkları (Parasal)
Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	Gider Tahakkukları
Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar	Sayım ve Tesellüm Fazlaları (Parasal)
İş Avansları (Parasal)	Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
Personel Avansları	Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
Sayım ve Tesellüm Noksanları (Parasal)	
Diğer Çeşitli Duran Varlıklar	
Parasal Olmayan Kıymetler	
Stoklar	Alınan Avanslar (Parasal Olmayan)
Peşin Ödenen Giderler	Ertelenmiş Gelirler
Verilen Sipariş Avansları (Parasal Olmayan)	Borç ve Gider Karşılıkları (Parasal Olmayan)
İş Avansları (Parasal Olmayan)	Sayım ve Tesellüm Fazlaları (Parasal Olmayan)
Sayım ve Tesellüm Noksanları (Parasal Olmayan)	Yıllara Sari İnşaat ve Onarım Hakedişleri
Yıllara Sari İnşaat Noksanları (Parasal Olmayan)	Sermaye
Yıllara Sari İnşaat Noksanları (Parasal Olmayan)	Emisyon Primi
Yıllara Sari İnşaat Onarım Maliyetleri	Hisse Senedi İhraç İptal Karları
Mali Duran Varlıklar	Yasal Yedekler
Maddi Duran Varlıklar	Statü Yedekleri
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Yenileme Fonu
Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	Olağanüstü Yedekler
Diğer Çeşitli Duran Varlıklar (Parasal Olmayan)	Geçmiş Yıl Zararları

Kaynak: Uysal, Taner, Buluç, **Enflasyon Düzeltmesi ve Muhasebesi**, s.45.
Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tablolarin Düzeltilmesi Iliskin Usul ve Esaslar Hakkinda Teblig (Seri:XI No:20) **Ek-1**

Ancak parasal olan ve parasal olmayan kiymetlerin ayriminda, bazi kalemlerin nitelikleri, bu kalemlerin içeriklerine göre degisebilmektedir. Parasal kiymet olup olmama bakimindan içeriginin incelenmesi suretiyle belirlenebilecek olan ve bu nedenle yapilacak siniflandirma bakimindan yorum gerektiren kalemler sunlardir:[166]

2.1.1.1- Avanslar

Alinan veya verilen avansin parasal olmayan bir kiymetin ön ödemesi seklinde olmasi bu nitelikteki avansin parasal olmayan kiymetler arasinda degerlendirilmesini gerektirmektedir. Çünkü bu durumda, avansin reel degerini korumasina karsin ödendigi tarihteki nominal degerini yansitamamasi söz konusu olmaktadir. Bu durum avans karsiliginin nominal degerinin sabitlenmesinden kaynaklanmaktadir. Avanslarin ödendigi tarihteki nominal degerleri ile mahsup edilmelerinin söz konusu olmasi durumunda ise bu tür avanslarin parasal olarak degerlendirilmesi gerekir. Burada verilen ya da alinan bir avans karsiliginda saglanacak olan mal veya hizmetin nominal degerinin enflasyona göre kendiliginden belirlenecek olmasi, düzeltme yapilmasi ihtiyacini ortadan kaldirmaktadir.

Bu dogrultuda enflasyon düzeltmesi uygulamasinda genel olarak, siparis avanslari ile is avanslarin parasal olmayan, personel avanslarinin ise parasal kiymetler olarak degerlendirilmesi istisnai haller disinda mümkün gözükmektedir.

2.1.1.2- Karsiliklar

328 Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebligi'ne göre: "*Iktisadi isletmeye dahil (karsiliklar gibi) bir takim iktisadi kiymetler asli bir kiymet mahiyeti tasimamakta ve belli bir iktisadi kiymete bagli olarak hesaben mali tabloda kendilerine yer bulmaktadirlar. Bu tür kiymetler bagli olduklari iktisadi kiymete göre parasal ya da parasal olmayan ayrimina tabi tutulacaktir. Düzeltme islemine tabi olacak*

[166] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.46-49.

karsiliklar da Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre ayrilmasi mümkün olan karsiliklardir."

Bu nedenle parasal olup olmama bakimindan karsiliklar için yapilacak olan ayrimda da karsilik konusu hesabin parasal olup olmamasi belirleyici olacaktir.

Buna göre garanti gider karsiliklari ile stok deger düsüklügü karsiliklarinin parasal olmayan, süpheli alacak karsiliklarinin ise parasal kiymet olarak degerlendirilmesi gerekmektedir.

2.1.1.3- Reeskontlar

Alacak ve borç senetleri reeskontlari ile gelir reeskontlarinin ait olduklari hesaplarin parasal kiymet olmalari dolayisiyla bu reeskontlarin da parasal kiymet olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

2.1.1.4- Yabanci Para Varlik ve Yükümlülükler

328 Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebligi'nde enflasyon düzeltmesinde yabanci paralar için belirlenmis olan esasa göre:

"Mükellefler yabanci para üzerinden yapmis olduklari islemlerini Vergi Usul Kanunu'nun mevcut hükümleri dogrultusunda degerlemeye devam edecekler, bunlar için ayrica düzeltme yapmayacaklardir."

Dolayisiyla, Vergi Usul Kanunu'nun 280. maddesinin *'yabanci paralar borsa rayici ile degerlenir"* hükmüne göre, yabanci paralar ile yabanci para cinsinden alacak ve borçlarin degerleme günü itibari ile açiklanan döviz kurlari kullanilarak Türk Lirasi'na çevrilmesi yeterli olacak, bunlar için ayrica düzeltme yapilmasi ise söz konusu olmayacaktir.

2.1.2- Fiyat Endeksi

Birinci bölümde enflasyon düzeltmesinin teorik boyutunun ele alinmasi sirasinda enflasyon düzeltmesi yöntemlerinin temelde iki kisma ayrildigini ve bu ayrimin kullanilan fiyat endeksinin özel ya da genel fiyatlari esas almasina bagli olarak gerçeklestigini belirtmistik. Bu bölümde de ayni tartismalara girmeden, ülkemizde kabul edilen enflasyon düzeltmesi yönteminin esasinin genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modeli oldugu dolayisiyla da kullanilacak olan endeksin bir genel fiyat endeksi olacagini belirtmekle yetinecegiz.

Enflasyon düzeltmesinde kullanilacak olan genel fiyat endekslerinin güvenilir ve nitelikli olmasi bakimindan tasimasi gereken özellikler daha öncede belirtildigi üzere; endeksin olusturulmasinda dikkate alinan mal ve hizmetlerin sayisi, endeksin devamliligi ve uygulamalarin istikrari, endeksin belirli araliklarla muntazam olarak sunulmasi, endekste geçmis yillara dönük bilgilerin bulunmasi ve endeksin gerçek sonuçlara varilmasini saglayan yöntem ve tekniklere dayaniyor olmasi seklinde siralanmaktadir.[167]

Ülkemizde bu dogrultuda enflasyon düzeltmesinden beklenen islevlerin en iyi sekilde yerine getirilebilmesi için genel fiyat seviyesindeki degismeleri en iyi yansitan endekslerin kullanilmasi ihtiyaci dogmus ve enflasyon düzeltmesi uygulamasinda yukarida sayilan özellikleri en iyi tasidigina inanildigi[168] için kullanilacak olan fiyat endeksi, hem vergi ve sermaye piyasasi mevzuati hem de TMS açisindan Devlet Istatistik Enstitüsü tarafindan Türkiye geneli için hesaplanan Toptan Esya Fiyatlari Endeksi olarak kabul edilmistir.

Ayrica, Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 8. bendinde Maliye Bakanligi'na, genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modelinin isin niteligi ile bagdasmamasi durumunda daha uygun bir fiyat endeksinin kullanilmasi imkaninin

[167] Yüksel, **a.g.e.**, s.31.
Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.62.
[168] Karsit görüs için bakiniz: Yazici, **a.g.m.**, s.15.

saglanabilmesi amaciyla[169] *"Bölgeler, sektörler, is gruplari, is nevileri veya parasal olmayan kiymetler itibariyla döviz, altin ve benzeri degerleri esas alarak düzeltme yaptirma ve günlük olarak belirlenen endeks veya degerleri kullandirma"* yetkisi verilmistir.

Bilindigi gibi genel fiyat seviyesindeki degismeler özel fiyatlardaki degismelerle her zaman ayni yönde olmamakta,[170] dolayisiyla enflasyon düzeltmesi uygulamasinda bazi bölgeler, sektörler, is gruplari ve nevileri bakimindan kullanilacak olan fiyat endeksinde farklilastirmaya gitmek gerekli hale gelebilmektedir. Bu nedenle söz konusu hükmün bazi durumlarda bölgeler, sektörler, is gruplari ve nevileri bakimindan geçerliligini yitirebilecek olan Toptan Esya Fiyatlari Endeksinin yerine daha uygun fiyat endekslerinin kullanilabilmesini imkânini saglamasi bakimindan yerinde bir düzenleme olarak nitelendirilmesi mümkün gözükmektedir.

2.1.3- Düzeltme ve Tasima Katsayisi

Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 2. bendinde *'malî tablolarin ait oldugu aya iliskin fiyat endeksinin, düzeltmeye esas alinan tarihi içeren aya ait fiyat endeksine bölünmesiyle elde edilen katsayi"* düzeltme katsayisi olarak tanimlanmistir.

Düzeltme katsayisinin hesaplanmasinda ay sonu, ay ortasi ve günlük düzeltme katsayisi seklinde belirtilen farkli yöntemler bulunmakta[171] vergi mevzuati açisindan ise enflasyon düzeltmesinde ay sonu fiyat endeksinin kullanilmasi suretiyle hesaplanan düzeltme katsayisi esas alinmaktadir. Bu yöntemde ay içerisinde yapilan tüm islemlerin ay sonunda gerçeklestigi varsayimindan hareket edilmektedir.

Sermaye piyasasi mevzuatina göre ise düzeltme katsayisi, Sermaye Piyasasinda Muhasebe Standartlari Hakkinda Teblig (Seri:XI No:25)'in 373. maddesinde

[169] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.63.
[170] Peirson, **a.g.m.**, s.730.
Yüksel, **a.g.e.**, s.83.
[171] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.54-55.

"Bilanço günündeki fiyat endeksi rakaminin, düzeltmeye konu islemin gerçeklestigi tarihteki fiyat endeksi rakamina bölünmesi suretiyle elde edilen katsayi" seklinde ifade edilmis, ayrica ayni tebligin 377. maddesinde ise *"Fiyat endeksinin aylik fiyat degisimlerini gösterecek sekilde yayimlanmasi nedeniyle, bir ay içinde gerçeklesen tüm islemler için ayni düzeltme katsayisi kullanilir. Ancak, enflasyon oraninin ay içinde düzenli arttigi varsayimi yapilarak, ayin farkli günlerinde gerçeklesen islemlere farkli günlük düzeltme katsayilari uygulanmasi mümkündür. Bu durumda, konu hakkinda dipnotlarda açiklama yapilmasi zorunludur."* hükmüne yer verilerek günlük düzeltme katsayilarinin kullanimina imkan saglanmis ve dolayisiyla vergi mevzuatina göre farkli ve daha detayli bir düzenlemeye gidilmistir.

$$\text{Düzeltme Katsayisi} = \frac{\text{Mali Tablonun Ait Oldugu Aya Iliskin Fiyat Endeksi}}{\text{Düzeltmeye Esas Alinan Tarihi Içeren Aya Iliskin Fiyat Endeksi}}$$

Enflasyon düzeltmesi uygulamasinda, düzeltme katsayisinin birden küçük çikmasi durumu özellik tasimaktadir. Yukaridaki formülden de anlasilacagi üzere, mali tablonun ait oldugu aya iliskin fiyat endeksinin, düzeltmeye esas alinan tarihi içeren aya iliskin fiyat endeksinden küçük olmasi ihtimalinin bulunmasi dolayisiyla düzeltme katsayisi "1" den küçük çikabilecektir. Ancak bu durum, ilgili kiymetlerin düzeltme sonrasi degerinde düsüklüge sebep olmakla birlikte 9 numarali Vergi Usul Kanunu Sirküleri'nde de belirtildigi üzere yukaridaki formüle göre bulunan degerin düzeltme katsayisi olarak dikkate alinmasinda herhangi bir engel teskil etmemektedir.

Bu anlamda enflasyon düzeltmesinin bazi durumlarda fiyatlarin asagi yöndeki hareketlerini de düzeltme kapsaminda degerlendirdigini söylemek mümkün olmaktadir.

VUK Mükerrer 298. maddede sözü geçen diger düzeltme katsayilari ortalama ve hareketli ortalama düzeltme katsayilari olup bu katsayilara iliskin açiklamalara, toplulastirilmis yöntemlerin ele alinmasi sirasinda yer verilecektir.

Düzeltme islemine tabi tutulacak mali tabloda yer alan bazi iktisadi kiymetlerin düzeltmeye esas tarihlerinin, düzeltme yapilmis bir tarihten öncesine dayanmasi durumunda ise düzeltme katsayisinin yerine tasima katsayisinin kullanilmasi söz konusu olacaktir. Daha açik bir ifade ile, önceden düzeltmeye tabi tutulan herhangi bir kiymetin düzeltme yapilacak olan bir sonraki dönemde tekrar düzeltmeye esas tarihinden itibaren düzeltilmesi yerine yalnizca düzeltme yapilmis olan son tarihten ilgili döneme 'tasinmasi' yeterli olacaktir. Dolayisiyla bu tür iktisadi kiymetler için yeniden düzeltmeye esas tarihe kadar inerek, uygun düzeltme katsayisini bulmaya gerek yoktur; düzeltme yapilan en son mali tabloda, bu iktisadi kiymete ait degerlerin uygun bir katsayi (tasima katsayisi) ile çarpilmasi düzeltme islemi için yeterlidir.

Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 2. bendinde de mali tablolardaki parasal ve parasal olmayan tutarlarin, tasima katsayisi kullanilarak ilgili dönemin sonundaki yeni degerlerinin hesaplanmasi islemi "tasima" olarak ifade edilmistir.

Tasima katsayisi kullanilarak parasal olmayan kiymetlerle ilgili olarak yapilacak düzeltme islemi, asagidaki formüle göre hesaplanan tasima katsayilari ile yapilacaktir.

$$\text{Tasima Katsayisi} = \frac{\text{Mali Tablonun Ait Oldugu Aya Iliskin Fiyat Endeksi}}{\text{Bir Önceki Dönemin Sonundaki Fiyat Endeksi}}$$

Tasima katsayisinin kullanilamayacak olmasi durumunda ise sonuca ulasilmasi ancak daha önceden düzeltilmis olan mali tablo kalemlerinin mükerrer olarak düzeltilmesi ve önceden hesaplanan düzeltme farklarinin son yapilan düzeltmeden mahsup edilmesi gibi anlamsiz bir uygulamayla mümkün olacaktir.

2.1.4- Düzeltmeye Esas Tarih

Enflasyon düzeltmesi açisindan düzeltmeye esas tarih enflasyonun tarihsel süreçte hüküm ifade eden bir olay niteliginde olmasi dolayisiyla önem arz eder. Bu bakimdan esasen düzeltme islemini yapabilmek için kullanilmasi zorunlu olan düzeltme katsayisini belirlemek amaciyla düzeltmeye esas tarihin ortaya konmasi gerekmektedir.[172]

Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 3. bendinde enflasyon düzeltmesine esas alinacak tarihler su sekilde belirtilmistir:

"a) Alis bedeli ile degerlenen menkul kiymetlerle malî duran varliklar için; satin alma tarihi.
b) Ilk madde ve malzeme, ticari mallar, yari mamul ve mamul stoklarin maliyetine dahil edilen unsurlar, yillara sarî insaat ve onarim islerinde maliyeti olusturan unsurlar, gelecek aylara ve yillara ait giderler, maddî duran varliklar ve bu varliklari olusturan unsurlar, maddî olmayan duran varliklar ve bu varliklari olusturan unsurlar, özel tükenmeye tâbi varliklar ve bu varliklari olusturan unsurlar, yillara sarî insaat ve onarim hakedisleri, haklar ve serefiyeler için; defterlere kayit tarihi (Bunlara mahsuben verilen veya alinan parasal olmayan avanslar, ödeme veya tahsil tarihinden mahsup tarihine kadar düzeltilir.).
c) Parasal olmayan alinan depozito ve teminatlar ile avanslar, nakit olarak ödenmis sermaye, hisse senetleri ihraç primleri, hisse senedi iptal kârlari için; tahsil tarihi.
d) Parasal olmayan verilen depozito ve teminatlar ile avanslar için; ödeme tarihi.
e) Aynî sermaye olarak konulan kiymetler için; mülkiyetin intikal ettigi tarih.
f) Kâr yedekleri, geçmis yil kârlari ve net dönem kârinin sermayeye ilave edilmesi dolayisiyla artirilan sermaye için; tescil tarihi.
g) Nakdî sermaye karsiligi alinan hisse senetleri için; ödeme tarihi, aynî sermaye karsiligi alinan hisse senetleri için; sermaye olarak konulan kiymetlerin mülkiyetinin

[172] Hizir Tarakçi, **Enflasyon Düzeltmesi**, Polaris Yayinlari, 2. Baski, Istanbul, 1994, s.92.

intikal ettigi tarih, temettü karsiligi alinan hisse senetleri için; istirak edilen sirket sermayesinin tescil tarihi.
h) Parasal olmayan karsiliklar için; ilgili oldugu kiymetin düzeltmeye esas tarihi."

Ayrica ayni fikranin 8. bendinde, yukaridaki bentte yer almayan kiymetler için Maliye Bakanligi düzeltmeye esas alinacak tarihi belirlemeye yetkili kilinmistir.

Isletmelerin çok eski dönemlerden gelen ve kayitlara giris tarihleri bulunamayan parasal olmayan kiymetlerinin bulunmasi durumunda ise düzeltmeye esas tarihler, Maliye Bakanligi'nin VUK'nun Mükerrer 298. maddesinin 8. bendinde kendisine taninan yetkiye dayanarak yayimladigi 9 numarali sirkülerde belirtilen esaslar dairesinde belirlenecektir. Buna göre:

a- Kayitlara giris tarihi ay olarak belli edilemeyen parasal olmayan iktisadi kiymetler için ilgili kiymetin isletme bünyesine girdigi yilin ilk ayinin,
b- Kayitlara giris tarihi yil olarak belli edilemeyen iktisadi kiymetler için ise isletmenin hayata geçtigi yilin ilk ayinin (isletmenin 1970 yilindan önceki bir tarihte kurulmus olmasi halinde 1970 yilinin Ocak ayi) düzeltmeye esas tarih olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Ayrica söz konusu sirkülerde düzeltmeye esas tarihlerin saptanmasi bakimindan önem arz eden devir, bölünme ve birlesme yoluyla iktisap edilen kiymetler için de 31.12.2003 tarihinden öncesine rastlayan (Kurumlar Vergisi Kanununun 37 ve 38 inci maddeleri ile Gelir Vergisi Kanununun 81 inci maddesinde belirtilen ve mukayyet degerleriyle yapilan) devir islemleri nedeniyle isletme aktifinde yer alan iktisadi kiymetlerin düzeltmeye esas tarihi olarak devir tarihi degil söz konusu kiymetlerin devir yoluyla ortadan kalkan isletmenin envanterine alindigi; birlesmede ise birlesilen kurumun kayitlarina intikal ettigi tarihin düzeltmeye esas tarih olarak dikkate alinmasi gerektigi belirtilmistir.

2.1.5- Düzeltmeye Esas Tutar

Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 4. bendinde enflasyon düzeltmesine tabi tutulacak olan parasal olmayan kiymetlerin düzeltmeye esas tutarlarinin bu kiymetlerin Vergi Usul Kanunu'nda yer alan degerleme hükümlerine göre tespit edilen tutarlari oldugu belirtilmistir.

Enflasyon düzeltmesinde genel ilke olarak, VUK'nun degerleme hükümlerine göre tespit edilen tutarlarin düzeltmeye esas tutar olarak kabul edilecek olmasiyla birlikte düzeltmeye esas tutarin tespitinde ayrica;

- stoklarin, satilan malin ve maddî duran varliklarin maliyet bedelleri ile
- malî duran varliklarin alis bedellerine

intikal ettirilen 'reel olmayan finansman maliyetlerinin' bu tutarlardan düsülmesi gerekmektedir. Ancak ilgili bentte, toplulastirilmis yöntemlerle düzeltmeye tâbi tutulan kiymetlerin alis veya maliyet bedeline intikal ettirilen reel olmayan finansman maliyetlerinin düsülmesi mükelleflerin tercihine birakilmistir.

2.1.6- Reel Olmayan Finansman Maliyeti

Vergi kanunlarimizda finansman maliyeti kavrami için bile yapilmis bir tanimlama bulunmamakla birlikte,[173] reel olmayan finansman maliyeti kavramina VUK Mükerrer 298. maddesinde yer verilmistir.

Buna göre reel olmayan finansman maliyeti, "*her türlü borçlanmada, borç tutarlarina (yabanci para üzerinden borçlanmalarda borcun alindigi tarihteki Türk Lirasi karsiliklarina), borcun kullanildigi döneme ait TEFE artis oraninin uygulanmasi suretiyle hesaplanan tutari"* ifade etmektedir.

[173] Vergi hukukunda finansman maliyetleri konusu için bakiniz:Yusuf Ileri, "Reel Olmayan Finansman Maliyeti", **Vergi Dünyasi**, Sayi:271, Mart 2004, s.169-171.

Madde hükmünde geçen 'her türlü borçlanma' deyimi ile ilgili herhangi bir tanimlama yapilmamis olmakla birlikte, reel olmayan finansman maliyeti hesaplanacak olan borçlanmalar su sekilde belirtilmektedir:[174]

1. Uzun veya kisa vadeli banka kredi faizleri,
2. Satici borçlari ile ilgili olup belgelerde ayrica gösterilen ya da gösterilmeyen vade farklari,
3. Çikarilmis tahvil, bono ve senet faizleri,
4. Finansal kiralama finansman giderleri,
5. Ortaklara ve istiraklere faizli borçlar.

Ayrica, VUK 328. Nolu Genel Tebligi'nde maliyet veya alis bedellerine intikal ettirilmis ve düzeltmeye esas tutara ulasilirken düsülecek reel olmayan finansman maliyeti ihtiva edebilecek parasal olmayan varliklar da su sekilde belirtilmistir:

1. Stoklar,
2. Maddi duran varliklar,
3. Mali duran varliklar,
4. Özel tükenmeye tabi varliklar.

Düzeltmeye esas tutarin açiklanmasi sirasinda da ifade edildigi gibi, parasal olmayan kiymetlerin enflasyon düzeltmesinde dikkate alinacak tutarlarinin belirlenmesinde söz konusu tutarlardan finansman maliyetlerinin reel olmayan kisimlarinin düsülmesi gerekmektedir.

Bunun nedeni, reel olmayan finansman maliyetinin gerçek anlamda bir maliyeti ifade etmemesi ve yalnizca ilgili iktisadi kiymetlerin maliyetine eklenmis olan enflasyon karsiligi kaydi bir deger olmasidir. Dolayisiyla enflasyon düzeltmesinde mükerrerligin önlenmesi ve ilgili kiymete iliskin enflasyon farklarinin tam olarak

[174] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.73.

belirlenebilmesi bakimindan vergi mevzuatimizda reel olmayan finansman maliyetlerinin düzeltmeye esas tutarin disinda tutulmasi esasi kabul edilmistir.[175]

SPK mevzuati açisindan da reel olmayan finansman maliyetine iliskin olarak, Sermaye Piyasasinda Muhasebe Standartlari Hakkinda Teblig (Seri:XI No:25)'in 391. maddesinde *"Yüksek enflasyon dönemlerinde isletmeler bu kisimda müsaade edilen hallerde, finansman giderlerinin sadece reel kismini ilgili varliklarin maliyeti dahil edebilirler"* hükmüne yer verilmistir.

338 Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebligi'nde Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesine göre yapilacak düzeltme isleminde mükelleflerin reel olmayan finansman maliyetlerini hesaplarken kullanabilecekleri yöntemler belirtilmistir. Buna göre borç tutarinin esas alindigi ilk yöntemde reel olmayan finansman maliyeti her türlü borçlanmada, borç tutarlarina borcun kullanildigi döneme ait TEFE artis oraninin uygulanmasi suretiyle bulunan tutari ifade etmektedir.

Reel olmayan finansman maliyetinin son bes hesap dönemi içinde aktife giren kiymetler için tevsik edilememesi durumunda uygulanabilecek toplam finansman maliyetinin esas alinmasi yönteminde ise reel olmayan finansman maliyeti, toplam finansman maliyetlerine, ilgili döneme ait TEFE artis oraninin hesap dönemine ait ortalama ticari kredi faiz oranina bölünmesi sonucunda belirlenen oranlar uygulanmak suretiyle bulunan tutarin, maliyet veya alis bedelinden düsülmesi suretiyle hesaplanacaktir.

5228 Sayili Kanun ile bu yöntemin kullanilabilmesi için aranan tevsik edilememe sarti kaldirilmis, mükelleflere reel olmayan finansman maliyetinin tevsik edilebilir oldugu durumlarda da toplam finansman maliyeti yönteminin kullanilmasina imkan saglanmistir. Ancak bu yöntemi seçen mükellefler seçtikleri bu yöntemden, seçimi yaptiklari hesap dönemi dahil üçüncü hesap döneminin sonuna kadar dönemeyeceklerdir.

---

[175] Sema Küçük, "Enflasyon Düzeltmesinde ROFM'nin Maliyet Bedeline Etkisi", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi:199, Kasim 2004, s.199.

Buna karsilik, 328. Nolu VUK Genel Tebligi'nde son bes hesap döneminden önce aktife giren ve maliyet veya alis bedeline dahil edilen, ancak tevsik edilemeyen finansman giderlerinin ise son bes hesap döneminden önceki reel olmayan kisimlarinin söz konusu iktisadi kiymetin maliyet veya alis bedelinden düsülemeyecegi belirtilmistir.

Reel Olmayan Finansman Maliyetinin Hesaplanmasinda Temel Yöntem:

$$\textbf{ROFM} = \text{Borç Tutari} \times \frac{\text{Borcun Kapatildigi Aya Ait TEFE} - \text{Borcun Alindigi Aya Ait TEFE}}{\text{Borcun Alindigi Aya Ait TEFE}}$$

Reel Olmayan Finansman Maliyetinin Hesaplanmasinda Alternatif Yöntem:

$$\textbf{ROFM} = \text{Toplam Finansman Maliyeti} \times \frac{\text{Ilgili Hesap Dönemine Ait TEFE Artis Orani}}{\text{Ilgili Hesap Dönemine Ait Ortalama Ticari Kredi Faiz Artis Orani}}$$

Vergi matrahini dogrudan etkilemesi dolayisiyla reel olmayan finansman maliyetinin tevsik edilememesi halinin tespiti önem arz etmektedir.[176]

Bu amaçla, 9 Nolu VUK Sirkülerinde yapilan açiklamaya göre reel olmayan finansman maliyetlerinin tevsik edilememesi hali *"bir kredinin birden fazla iktisadi kiymet için kullanilmasi durumunda, ilgili kiymetin maliyetine veya alis bedeline intikal eden kisminin tespit edilememesi, kredinin ne kadarinin hangi dönemde kullanildiginin bulunamamasi ve benzer durumlarin vukuu bulmasi"* seklinde ifade edilmistir. Bu dogrultuda belli bir borca iliskin finansman giderinin bire bir ve dogrudan ilgili iktisadi kiymetin maliyetine dahil edilerek aktiflestirildigi durumlarda reel olmayan finansman giderlerinin tevsik edilebildiginin kabulü gerekmektedir.

[176] Ileri, **a.g.m.(II)**, s.716.

2.1.7- Toplulastirilmis Yöntemler

Stoklarin islem hacmi yogun hesaplar olmalari ve bu hesaplarin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmalarinin zor ve zahmetli olmasi nedeniyle gerek vergi gerekse SPK mevzuati açisindan toplulastirilmis yöntemlerle düzeltme yapilmasi imkani saglanmistir.[177]

VUK'nun Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 2. bendine göre toplulastirilmis yöntemler basit ortalama ve hareketli agirlikli ortalama yöntemi olarak ikiye ayrilmistir ve söz konusu madde hükmüne göre;

"aa) Basit ortalama yöntemi; gelir tablosu kalemleri ile stoklarin düzeltmede esas alinacak tarihlere bagli kalinmaksizin dönem ortalama düzeltme katsayisi ile çarpilmasi suretiyle enflasyon düzeltmesine tâbi tutulmasini,

ab) Hareketli agirlikli ortalama yöntemi; dönem sonu stok ve dönem içinde satilan mal maliyetinin enflasyon düzeltmesine esas alinacak tutarlarinin hareketli agirlikli ortalama düzeltme katsayisi ile çarpilmasi suretiyle enflasyon düzeltmesine tâbi tutulmasini" ifade etmektedir.

Ayni fikranin 5. bendinde ise vergi mevzuatinda seçilen sistemle ilgili 'devamlilik ilkesinin' geregi olarak toplulastirilmis yöntemlerden birini seçen mükelleflerin seçtikleri yöntemden, bu seçimi yaptiklari hesap dönemi dahil üçüncü hesap döneminin sonuna kadar dönemeyecekleri belirtilmistir.

Ayrica yine ayni fikranin 8. bendinde, Maliye Bakanligi'nin "*enflasyon düzeltmesinde toplulastirilmis yöntemler kullanilmasina izin vermeye, toplulastirilmis yöntem uygulanabilecek kalemleri belirlemeye"* yetkili oldugu hükmüne yer verilmistir.

[177] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.81.

2.1.8- Enflasyon Fark ve Enflasyon Düzeltme Hesaplari

Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 2. bendinde enflasyon fark hesaplarinin, *"parasal olmayan kiymetlerin düzeltme islemi sonrasi degeri ile düzeltme öncesi degeri arasindaki farklarinin kaydedildigi hesaplari"*, enflasyon düzeltme hesabinin ise *" parasal olmayan kiymetlerin düzeltilmesi sonucu olusan farklarin kaydedildigi hesabi"* ifade ettigi belirtilmistir. Buna göre ayrica, enflasyon düzeltme hesabi enflasyon fark hesaplari ile karsilikli olarak çalisacak ve parasal olmayan aktif kiymetlerin enflasyon düzeltmesine tâbi tutulmasi sonucu olusan farklar bu hesabin alacagina, parasal olmayan pasif kiymetlerin enflasyon düzeltmesine tâbi tutulmasi sonucu olusan farklar ise borcuna kaydedilecek ve enflasyon düzeltme hesabinin bakiyesi gelir tablosuna aktarilmak suretiyle kapatilacaktir.

Yillara sari insaat isleri ile ilgili parasal olmayan hesaplarin düzeltilmesinde aktif veya pasif parasal olmayan hesaplara iliskin enflasyon fark hesaplari karsiliginda da enflasyon düzeltme hesabi yerine 'yillara sari insaat enflasyon düzeltme hesabi' kullanilacaktir.

Sözü geçen maddenin 5. bendinde enflasyon düzeltmesine tabi tutulan degerlerin elden çikarilmasi halinde, bunlara iliskin enflasyon farklarinin maliyet olarak kabul edilecegi belirtilmistir. Diger deyisle aktifte yer alan parasal olmayan hesaplara iliskin enflasyon fark hesaplari, ilgili oldugu degerin elden çikarilmasi halinde o degerle birlikte maliyet addolunacaktir.

Yine ayni bentte, pasif kalemlere ait enflasyon fark hesaplarinin, herhangi bir suretle baska bir hesaba nakledilmesi veya isletmeden çekilmesi durumunda, bu islemlerin yapildigi dönemlerin kazanci ile iliskilendirilmeksizin, bu dönemde vergiye tâbi tutulacagi belirtilmistir.

5228 Sayili Kanun'un 9. maddesi ile ayni maddede yapilan degisikle de öz sermaye kalemlerine ait enflasyon farklarinin düzeltme sonucu olusan geçmis yil zararlarina mahsup edilebilme veya kurumlar vergisi mükelleflerince bu farklarin sermayeye ilave edilebilme imkani getirilmis bulunmaktadir. Bu islemlerin kar dagitimi olarak nitelendirilmeyecegi de ayrica belirtilmistir.

Sermaye Piyasasi mevzuatinda ise vergi mevzuatimizdan farkli olarak, yapilan düzeltme islemlerinin defterlere kaydedilmesi söz konusu olmadigindan, enflasyon fark hesaplari tanimlanmamistir. Bunun yaninda bir sonraki yilin mali tablolarinin saglikli bir sekilde hazirlanmasi ve yapilan düzeltmelerin kontrolü amaciyla 'enflasyona göre düzeltme defteri' tutulmasi istenmistir.[178]

2.1.9- Net Parasal Pozisyon

Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 2. bendine göre net parasal pozisyon, *"parasal varliklarla parasal yükümlülükler arasindaki farki"* ifade etmektedir.

Parasal olan ve olmayan kiymetlerin açiklanmasi sirasinda da belirtildigi gibi parasal nitelikteki varlik ve yükümlülükler enflasyon düzeltmesine tabi tutulmamaktadir. Bunun nedeni esas olarak bilançodaki parasal kalemlerin, paranin cari satin alma gücü cinsinden ifade ediliyor olmalaridir.

Yüksek enflasyon dönemlerinde paranin satin alma gücündeki düsmeye bagli olarak, anapara ve getirileri enflasyona göre degismeyen parasal varlik bulundurulmasi enflasyon zararina yol açarken, anapara ve getirileri enflasyona göre degismeyen parasal yükümlülük bulundurulmasi ise enflasyon karina yol açar. Hatirlanacagi üzere, çalismamizin birinci bölümünde söz konusu kazanç ve kayiplarin, genel fiyat seviyesindeki degismelerin dogrudan sonuçlari olmalari dolayisiyla 'genel fiyat seviyesi kazanç ve kayiplari' olarak nitelendirildigini belirtmistik.

[178] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.93.

Parasal pozisyon kar ve zararinin net tutari, net parasal pozisyon kar veya zararini verir. Bu dogrultuda parasal varliklarin parasal yükümlülüklerden yüksek oldugu durumlarda net parasal pozisyon zarari, parasal yükümlülüklerin parasal varliklardan yüksek oldugu durumlarda ise net parasal pozisyon kari olusmaktadir. Diger deyisle bilançodaki parasal aktif hesaplar parasal pozisyon zarari, parasal pasif hesaplar ise parasal pozisyon karinin olusmasina neden olurlar.

Net parasal pozisyon kar veya zararinin hesaplanmasinda kullanilan; net parasal pozisyon tablosu düzenlenmesi, bilanço verilerinin kullanilmasi ve enflasyon düzeltmesi farklarindan hareket edilmesi seklinde üç yöntem bulunmaktadir.[179]

Ayrica enflasyon düzeltmesinde ilke olarak yalnizca parasal kiymetlerin düzeltmeye tabi tutulmasi sonucunda elde edilen düzeltilmis mali tablolarin, parasal hesaplardan dogan parasal pozisyon kar veya zararinin analizi yapilarak kontrol edilmesi de mümkündür.[180] Bunun nedeni ise bilanço dengesi açisindan parasal olmayan hesaplarin parasal hesaplara esit olmasi olarak belirtilebilir.

Sermaye Piyasasi Kurulu tarafindan yayimlanan Seri:XI ve 25 Nolu Teblig'in 390. maddesinde de net parasal pozisyon kavrami VUK ile ayni sekilde tanimlanmis, ayrica net parasal pozisyonun hesaplanmasina iliskin olarak asagidaki hükümlere yer verilmistir:

"Net parasal pozisyon; parasal varlik ve yükümlülükler arasindaki farktir.
Yüksek enflasyon dönemlerinde anapara ve getirileri enflasyona göre degismeyen parasal varlik bulunduran isletmeler, paranin satin alma gücündeki düsme nedeniyle parasal varliklari elde bulundurma kaybi, anapara ve getirileri enflasyona göre degismeyen yükümlülükleri olan isletmeler ise parasal yükümlülükleri bulundurma kazanci elde ederler. Bu kazanç ve kayiplar, bu maddede belirtilen esaslar

[179] Nalan Akdogan, "Türkiye'de Çesitli Kurumlarca Düzenlenen Enflasyon Muhasebesi Uygulama Esaslarinin Karsilastirilmasi ve Düzeltme Islemlerine Iliskin Örnek Uygulamalar", **Türkiye Muhasebe Standartlari Sempozyumu VII**, Izmir SMMMO, 13-17 Ekim 2003, s.135.
[180] Konuyla ilgili ayrintili bilgi için bakiniz: Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.369-375.

çerçevesinde hesaplanarak, gelir tablosunda "net parasal pozisyon kâri (zarari)" hesabinda gösterilir.

Yüksek enflasyon dönemlerinde isletmeler, parasal varliklar ve yükümlülükler nedeniyle olusan kazanç ve kayiplari, bu maddede belirtilen istisnalar hariç, birbirinden mahsup etmek suretiyle, net parasal pozisyon kâr veya zararini hesaplarlar. Bu hesaplama, parasal olmayan bilanço kalemlerinin, öz sermayenin ve gelir tablosunun düzeltme islemine tabi tutulmasi sonucunda aktif ve pasif arasinda ortaya çikan fark olarak da yapilabilir.

Getirileri veya anaparalari enflasyona endekslenmis veya cari degerleri ile degerlenmis kalemlerle ilgili olarak olusan degerleme farklari ile faiz ve kur farki gelir ve giderleri net parasal pozisyon kâri (zarari) kalemi ile iliskilendirilir. Ancak bu kalemlerden, bu Tebligin diger kisimlarinda gelir tablosunda ayrica açiklanmasi öngörülenler, net parasal pozisyon kâri (zarari) kaleminden indirilerek ilgili olduklari bölümde gösterilir. Net parasal pozisyon kari/zararina dahil olan, ancak gelir tablosunda ayrica açiklanmasi öngörülen kalemler, net parasal pozisyon kayip ve kazancinin toplu olarak görülmesini saglamak amaciyla dipnotlarda toplu olarak gösterilir.

Net parasal pozisyon kar-zarari; düzeltilmis tutarlari ile dikkate alinmak üzere, dönem basi net parasal pozisyon kalemine, dönem içinde parasal pozisyonda artis yaratan kalemlerin ilave edilmesi, bu sekilde bulunan tutardan dönem içinde parasal pozisyonda azalis yaratan kalemlerin indirilmesi suretiyle bulunan tutarin, dönem sonu net parasal pozisyon tutari ile karsilastirilmasi suretiyle hesaplanir."

Yukaridaki teblig hükmünde de açikça belirtildigi gibi vergi kanunlarina göre yapilacak olan enflasyon düzeltmesinden farkli olarak Sermaye Piyasasi Kurulu mevzuati açisindan net parasal pozisyon kar veya zararinin gelir tablosuna dahil edilmesi gerekmektedir. Ayni uygulama TMS, BDDK ve UMS açisindan da geçerli

olup, net parasal pozisyonun gelir tablosunda nasil raporlanacagi konusunda bazi farkliliklar bulunmaktadir. [181]

Uluslararasi muhasebe standartlari açisindan büyük önem tasiyan net parasal pozisyon kavraminin, Vergi Usul Kanunu'nda yeterince açiklanmamis olmasi, yapilan düzenlemenin bir eksikligi olarak elestirilmektedir.[182]

2.2- ENFLASYON DÜZELTMESININ GENEL ILKELERI

2.2.1- Enflasyon Düzeltmesi Yapacak Olan Mükellefler

Vergi Usul Kanunu'nun 5024 Sayili Kanun ile degisik Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 1. bendinde, sartlarin olusmasi halinde enflasyon düzeltmesi yapacak olanlarin *"kazançlarini bilanço usulüne göre tespit eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri"* oldugu belirtilmistir. Buna göre, mükellefler bakimindan enflasyon düzeltmesine tabi olmak için;

a- Kazancini bilanço usulüne göre tespit ediyor olmak,
b- Gelir veya kurumlar vergisi mükellefi olmak sartlari aranmaktadir.

Ayrica, 5228 Sayili Kanun'un 9. maddesinde yapilan düzenlemeyle de *"Münhasiran sürekli olarak islenmis; altin, gümüs alim-satimi ve imali ile istigal eden mükelleflerin"* Mükerrer 298. maddenin A fikrasinin 1. bendinde yer alan sartlara bakilmaksizin enflasyon düzeltmesi yapmalari zorunlu tutulmustur. Esas faaliyeti altin gümüs alim satimi ve imali olan mükelleflerin, bu faaliyetleri sirasinda platin, kiymetli tas gibi esas faaliyet konularina iliskin alim satim ve imal isleri yapmalari söz konusu hükmün uygulanmasina engel teskil etmemektedir.[183]

---

[181] Örten, Karapinar, **a.g.e.**, s.169.
[182] Ömer Faruk Batirel, "Enflasyon Düzeltmesi ve 29 Numarali Uluslararasi Muhasebe Standardi", **Vergi Dünyasi**, Sayi: 276, Agustos 2004, s.15.
[183] Salim Karadeniz, "5228 Sayili Kanun ile Üzerinde Degisiklik Yapilan Bazi Müesseselerde Enflasyon Düzeltmesi Uygulamasi", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi:205, Mayis 2005, s.12.

Enflasyon düzeltmesine tabi olacak mükelleflerin tespiti bakimindan özellik tasiyan bir diger hüküm yine 5228 Sayili Kanun ile Vergi Usul Kanunu'nun 215. maddesinde yapilan degisiklik sonucunda, Bakanlar Kurulu tarafindan Türk Para Birimi disinda baska bir para birimiyle defter tutma imkani getirilen mükellefler bakimindan geçerlilik arz etmektedir. 5228 Sayili Kanun ile degistirilen Vergi Usul Kanunu'nun 215. maddesine göre; yabanci para birimiyle defter tutma imkani getirilen mükellefler diger para birimleriyle kayit tuttuklari sürede ve Türk Para Birimiyle kayit yapmaya baslamalari halinde üç yil süreyle enflasyon düzeltmesi yapamayacaklardir. Bu hüküm geregince Bakanlar Kurulu karari ile yabanci para birimiyle defter tutmasina izin verilen mükellefler enflasyon düzeltmesin kapsami disinda tutulmus olmaktadirlar.

Ilk bakista esas olarak enflasyon düzeltmesine tabi olan mükellefleri belirleyen 1. bent hükmünde geçen 'kazançlarini bilanço usulüne göre tespit eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri' ifadesinden uygulamaya tabi olmak için her iki sartin birlikte gerçeklesmesi gerektigi gibi bir anlam çikartilabilir. Ancak anlasilacagi üzere bu hüküm, bilanço usulüne tabi tüm mükellefleri kavramakta, bu usule tabi hiçbir mükellefi kapsam disinda tutmamaktadir.[184]

Dolayisiyla enflasyon düzeltmesi yapmak için sayilan sartlardan ilkinin varligi tek basina yeterli iken sadece gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olmak enflasyon düzeltmesinin uygulanabilmesi için yeterli olmamakta bunun için ayrica bilanço usulüne tabi olmak sarti aranmaktadir.

Bu bakimdan açik bir ifadeyle, kazançlarini bilanço usulüne göre tespit etmeyen mükelleflerin enflasyon düzeltmesine tabi olmadiklari söylenebilir. Buna göre kapsam disinda kalacak olanlar serbest meslek erbabi, isletme ve zirai isletme hesabi esasina göre defter tutan mükelleflerdir.

---

[184] Yilmaz Özbalci, **Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açiklamalari**, Olus Yayincilik, Istanbul, 2004, s.757.
Veysi Sevig, "Enflasyon Düzeltmesi ve Reel Olmayan Finansman Maliyeti", **Dünya**, 12.03.2004.

Buna karsin, 298. maddenin 6. bendine göre kazançlarini isletme hesabi esasina göre tespit eden mükellefler ile serbest meslek erbabinin amortismana tabi iktisadi kiymetlerini enflasyon düzeltmesine tabi tutarak bunlara iliskin amortismanlari düzeltilmis degerler üzerinden ayirmalarina olanak saglanmistir. Kanun taslaginin ilk halinde isletme esasindaki mükelleflerle serbest meslek erbabinin düzeltilmis degerler üzerinden amorti edecekleri bu iktisadi kiymetleri elden çikarmalari halinde bunlara iliskin düzeltme farklarinin maliyet addolunamayacagi hükmü yer almakta iken daha sonra yapilan düzenlemeyle taslak, ilgili hüküm söz konusu bentten çikarilarak kanunlasmis, böylelikle bu mükelleflere yalnizca sabit kiymetler bakimindan da olsa enflasyondan dogan kazançlarini vergi matrahi disina çikarabilme imkani taninmistir.

Sonuç olarak, enflasyon düzeltmesinin bilanço esasina göre defter tutan mükelleflerce uygulanacagi, isletme hesabi esasina tabi olan mükelleflerle serbest meslek erbabinin ise yalnizca amortismana tabi iktisadi kiymetleri bakimindan enflasyon düzeltmesi kapsamina dahil olduklari söylenebilir. Ancak bilindigi gibi Gelir Vergisi Kanunu'nun 2. maddesinde sayilan bilanço usulüne göre defter tutabilecek olan ticari ve zirai kazançlar disinda kalan diger gelir unsurlarinin da enflasyon enflasyondan etkilenmesi söz konusu olmaktadir.

Enflasyon düzeltmesi kapsami disinda kalan gelir unsurlarinin enflasyondan etkilenme dereceleri genel olarak su sekilde belirilebilir:[185]

Serbest meslek faaliyeti GVK'nun 60. maddesinde belirtildigi gibi sermayeden ziyade sahsi mesaiye, ilmi veya mesleki bilgiye dayanmaktadir. Bu nedenle serbest meslek faaliyetleri bakimindan enflasyondan olumsuz yönde etkilenecek ciddi bir sermaye yatirimindan bahsetmek mümkün degildir. Ayrica ücret gelirlerin piyasa kosullarinda enflasyona göre ayarlanabilme imkani da vardir.

[185] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.29-31.

Gayrimenkul sermaye iradinda ise kazancin kaynagi enflasyona karsi kendisini otomatik olarak koruyan gayrimenkul sermaye oldugundan yine bu gelir unsuru için enflasyon karsisinda olumsuz yönde etkilenmek mümkün olmamaktadir. Ayrica gayrimenkul sermaye iratlari için geçici vergi dönemlerinde pesin vergi ödemesinin de söz konusu olmamasi, ödeme süresine bagli olarak enflasyona karsi koruma saglayan bir önlem niteligindedir.

Deger artis kazançlari bakimindan da GVK'nun Mükerrer 80. maddesinin 1-6. bentlerinde belirtilen varliklarin elden çikarilmasindan elde edilen kazançlarin enflasyondan arindirilarak hesaplanmasindan ve dar mükellef gerçek kisi ve kurumlarin Türkiye'ye bizzat getirdikleri ve ayni sermaye karsiliginda iktisap ettikleri menkul kiymetleri ile istirak hisselerini elden çikarmalarindan dogan deger artisi kazançlarinin hesabinda kur farklarindan dogan kazançlarin dikkate alinmamasindan dolayi enflasyondan ciddi sekilde etkilenilmesi söz konusu degildir. Buna karsin, enflasyondan olumsuz anlamda en fazla etkilenen gelir unsuru faiz gelirlerinin dogrudan enflasyon faktörünü de içermesi dolayisiyla menkul sermaye iratlaridir. Ayni dogrultuda ücret gelirleri bakimindan da gelir yapisinin esnek olmamasi dolayisiyla enflasyon karsisinda reel gelirin gerilemesi söz konusu olur.

Çalismamizin ilerleyen bölümlerinde bu konuyla ilgili olarak enflasyon düzeltmesi kapsami disinda tutulan mükellefler bakimindan enflasyon düzeltmesi müessesesinin vergilendirmede esitlik ilkesi karsisindaki durumu ele alinacaktir.

2.2.2- Enflasyon Düzeltmesi Uygulamasina Baslama ve Son Verme Sartlari

Enflasyon düzeltmesine baslama ve son verme sartlarini hem ülkemiz hem de uluslararasi uygulamalar içerisinde nitelik bakimindan objektif ve sübjektif sartlar olarak ikiye ayirmak mümkündür. Söz konusu sartlardan objektif nitelikte olanlar esas olarak belirli bir zaman araliginda enflasyon oranin belirli bir yüzdeye ulasmasi seklinde ifade edilen ve dolayisiyla yorumlanmasi ve kisiden kisiye degismesi

mümkün olmayan kriterlerdir. Buna karsin sübjektif kriterler ise kisiden kisiye degisebilen, yoruma açik olan ve örnegin *'nüfusun çogunlugunun istikrarli kabul ettigi para birimine yönelmesi', 'gerçeklesen alim satimlarda fiyatlarin genel olarak vade farki konarak saptanmasi'* ve hatta *'enflasyonun varligini gösteren diger belirtiler'* seklindeki ifadelerle belirlenmis kriterlerdir.

Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 1. bendinde enflasyon düzeltmesi uygulamasina baslama ve son verme sartlari belirlenmistir. Söz konusu madde hükmü uyarinca:

"Kazançlarini bilanço esasina göre tespit eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri fiyat endeksindeki artisin, içinde bulunulan dönem dahil son üç hesap döneminde %100'den ve içinde bulunulan hesap döneminde % 10'dan fazla olmasi halinde malî tablolarini enflasyon düzeltmesine tâbi tutarlar. Enflasyon düzeltmesi uygulamasi, her iki sartin birlikte gerçeklesmemesi halinde sona erer.

Kapsama giren mükellefler, geçici vergi dönemlerinin sonu itibariyla malî tablolari düzenlemek ve enflasyon düzeltmesi yapmak zorundadirlar. Geçici vergi dönemlerinde yukarida belirtilen oranlarin tespitinde, son üç hesap dönemi yerine üçer aylik dönemlerin son ayi dahil önceki otuzalti ay ve içinde bulunulan hesap dönemi yerine son oniki ay dikkate alinir. Bir hesap dönemi içindeki geçici vergi dönemlerinin herhangi birinde düzeltme yapilmasi halinde takip eden geçici vergi dönemlerinde ve içinde bulunulan hesap dönemi sonunda da düzeltme yapilir.

Bakanlar Kurulu; bu maddede yer alan % 100 oranini % 35'e kadar indirmeye veya tekrar kanunî seviyesine kadar yükseltmeye, % 10 oranini ise % 25'e kadar çikarmaya veya tekrar kanunî seviyesine kadar indirmeye yetkilidir."

Sermaye Piyasasi Kurulu mevzuati açisindan enflasyon düzeltmesi uygulamasina baslama ve son verme sartlari ise Kurul tarafindan yayimlanan Sermaye Piyasasinda Muhasebe Standartlari Hakkinda Teblig (Seri:XI No:25)'in *"Yüksek Enflasyon Dönemi"* basligini tasiyan 375. maddesinde su sekilde belirtilmistir:

“Yillik bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakaminin, ilgili hesap dönemi dahil önceki üçüncü hesap döneminin basindaki fiyat endeksi rakaminin iki katini asmasi ve ilgili dönemin bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakaminin, hesap döneminin basina göre %10 veya daha fazla bir oranda artmasi halinde, içinde bulunulan yillik hesap döneminden itibaren yüksek enflasyon dönemi baslar. Yukarida belirtilen süreden daha kisa bir sürede fiyat endeksi rakaminin iki katina ulasmasi halinde de yillik mali tablo tarihi itibariyla yüksek enflasyon dönemi baslar. Fiyat endekslerinde yukarida belirtilen düzeyde artis olmamakla beraber, halkin tasarruflarini yabanci para cinsinden tutmasi, mal ve hizmet fiyatlarinin yabanci para birimi üzerinden belirlenmesi, faiz oranlarinin, ücret ve fiyatlarin genel fiyat endekslerine baglanmasi, kisa vadeli islemler de dahil satin alma gücündeki kayiplari karsilamak için fiyatlarin vade farki konularak belirlenmesi gibi yüksek enflasyon emarelerinin mevcut bulunmasi halinde Kurul, mali tablolarin bu kisimdaki hükümler uyarinca hazirlanmasini isteyebilir.

Yüksek enflasyon dönemi, yillik bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakaminin, ilgili yil dahil önceki üçüncü yilin basindaki fiyat endeksi rakaminin iki katindan daha az olmasi halinde sona erer. Bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakaminin dönemin basina göre %10 veya daha az bir oranda artmis olmasi, devam etmekte olan yüksek enflasyon dönemini sona erdirmez.

Yüksek enflasyon dönemlerinde, mali tablolar bu kisimdaki hükümlere uygun olarak hazirlanir. Yüksek enflasyon döneminin bittigi dönemde, bu kisimdaki hükümlerin uygulanmasina son verilir.”

Söz konusu hükümlerden de anlasilacagi üzere Vergi Usul Kanunu ile SPK mevzuati arasinda enflasyon düzeltmesi uygulamasina baslanmasi için belirlenmis olan kriterlerin ayni olmasina karsin uygulamaya son verme açisindan belirlenen kriterlerde farklilik bulunmaktadir.

Asagidaki tabloda gösterildigi gibi esasen her iki mevzuata göre uygulamaya baslama sarti olarak ,*“enflasyon oraninin içinde bulunulan dönem dahil son üç hesap*

döneminde %100'den ve içinde bulunulan hesap döneminde % 10'dan fazla olmasi hali" aranmakta, ancak uygulamaya son vermek için Vergi Usul Kanunu'na göre *"her iki sartin birlikte gerçeklesmemesi"* gerekirken SPK mevzuati açisindan *ilgili yil dahil önceki üçüncü yilin basindaki fiyat endeksi rakaminin iki katindan daha az olmasi* yeterli olup ayrica *bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakaminin dönemin basina göre %10 veya daha az bir oranda artmis olmasi* sarti aranmamaktadir.

Tablo – VI (Enflasyon Düzeltmesi Uygulamasina Baslama ve Son Verme Sartlari)

Yil	**Enflasyon Orani**		**Enflasyon Düzeltmesi Uygulamasina Baslama, Devam Etme ve Son Verme**	
	Son Üç Hesap Dönemi	**Son Hesap Dönemi**	**Vergi Usul Kanunu**	**SPK Tebligi (Seri: XI No:25)**
1	101%	11%	Baslanir	Baslanir
2	101%	9%	Devam Edilir	Devam Edilir
3	99%	11%	Devam Edilir	Son Verilir
4	99%	9%	Son Verilir	-

Ayrica Vergi Usul Kanunu'na göre geçici vergi dönemlerinin enflasyon düzeltmesi uygulamasina baslama ve son verme sartlari üzerinde önemli etkileri bulunmaktadir. Söyle ki, geçici vergi dönemleri sonlarinda yapilacak enflasyon düzeltmesi açisindan söz konusu %100 ve %10 oranlarinin tespitinde hesap dönemi yerine, %100 orani için üçer aylik dönemlerin son ayi dahil önceki 36 ay ve %10 orani için son 12 ay esas alinacaktir. Bunun yaninda hesap dönemi sonu itibariyle enflasyon düzeltmesi uygulama sartlari mevcut olmasa dahi yil içerisinde herhangi bir geçici vergi döneminde söz konusu sartlarin birlikte gerçeklesmesi durumunda düzeltme uygulamasina geçilecek ayrica takip eden dönemlerde ve hesap dönemi sonu itibariyle de düzeltme yapilacaktir.

Bunlarin yaninda, 2 Nolu Türkiye Muhasebe Standardi ve 29 Nolu Uluslararasi Muhasebe Standardinin 3. maddelerinde yüksek enflasyonun var oldugunun kabulü ve mali tablolarin enflasyon düzeltmesine tabi tutulma kriterleri asagida sayilan sartlara baglanmistir:

- *Nüfusun çogunlugunun servetini parasal olmayan varlik edinerek veya yabanci para birimli yatirim araçlarina yatirim yaparak degerlendirmesi, elde Türk Lirasi nakit bulundurmayarak satin alma gücünün korunabilmesi için eldeki nakdi, süratle parasal olmayan yatirimlara yöneltmesi*
- *Nüfusun çogunlugunun parayla ilgili islemleri istikrarli gördügü yabanci para birimleri ile yapmasi ve fiyatlarin yabanci para birimine göre belirlenmesi*
- *Vadeli yapilan satis ve satin almalarda vade süresi kisa olsa bile vade süresi için paranin satin alma gücünde beklenen kayiplarin dikkate alinarak fiyatlarin vade farki konarak saptanmasi*
- *Fiyatlarin, ücretlerin ve faiz oranlarinin fiyat endeksine baglanmis olmasi*
- *Son üç yil kümülatif enflasyon oraninin %100'e yakin yada bu oranin üstünde olusmasi*
- *Yüksek enflasyon oldugunun belirtisi olan diger göstergelerin varligi.*[186]

TMS-2'nin (ve ayni zamanda UMS-29'un) mali tablolarin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasi bakimindan gerekli sartlari belirledigi bu hükmü, belirtilen birçok sartin sübjektif nitelikte olmasi, uygulanmamasi durumunda herhangi bir yaptirim içermemesi ve son maddede sayilan sartin tasidigi belirsizlik nedeniyle elestirilmektedir.[187] Gerçekten de belirlenen sartlarin olusmasi halinde *'zorunlu'* olarak enflasyon düzeltmesi uygulamasi getiren söz konusu hükmün elestirilen noktalar bakimindan birçok bosluk içermekte oldugu rahatlikla söylenebilmektedir.

Görüldügü gibi bir yandan Sermaye Piyasasi mevzuati öte yandan Uluslararasi ve Türkiye Muhasebe Standartlari, enflasyon düzeltmesine baslama ve son verme sartlari açisindan belirtilen objektif kriterlerin yaninda yüksek enflasyon döneminin basladigi ve bittigine iliskin sübjektif kriterleri de göz önüne almaktadir. Ancak vergi kanunlarinda objektif kriterlerin disinda herhangi bir belirleme söz konusu olamamaktadir. Bu durum, 'matrah tespitini düzenleyen kurallara iliskin olarak sübjektif unsurlara yer verilememesinden'[188] kaynaklanmaktadir. Bu bakimdan

[186] Yalnizca bu madde UMS-29'da sayilmadigi halde TMS-2'de yer almistir.
[187] Uman, **a.g.e.**, s.172.
[188] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.36.

enflasyon düzeltmesi uygulamasina baslama ve son verme sartlari bakimindan kanunda belirtilen oranlari degistirme yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilmistir.

Enflasyon düzeltmesinin baslama ve sona ermesi konusunda önem arz eden bir diger nokta enflasyon düzeltmesi uygulanmayan bir hesap döneminden sonra enflasyon düzeltme sartlarinin yeniden olusmasi halidir. VUK Mükerrer 298. maddesinin A fikrasinin 7. bendine göre: "*Enflasyon düzeltmesi uygulanmayan bir hesap döneminden sonra enflasyon düzeltme sartlarinin yeniden olusmasi halinde; enflasyon düzeltmesi yapilan en son dönemden baslamak üzere enflasyon düzeltmesi yapilir. Bu sekilde belirlenen geçmis yil kâri vergiye tâbi tutulmaz, geçmis yil zarari zarar olarak kabul edilmez.*"

Söz konusu hükümden de açikça anlasilacagi üzere, enflasyon düzeltmesi yapilamayan dönemlerden sonra enflasyon düzeltmesi uygulamasinin baslama sartlarinin tekrar olusmasi halinde düzeltme yapilmayan dönemlere iliskin islemler açilis bilançosunun düzenlenmesi sirasinda düzeltmeye tabi tutulacaklar, ancak yapilacak bu düzeltme islemi sonucunda olusan geçmis yillara iliskin karlar vergiye tabi tutulmayacak, geçmis yillara iliskin zararlar ise vergi matrahindan indirilemeyecektir.

Enflasyon düzeltmesinin uygulamasina baslanma sartlari bakimindan tartismaya açik olan bir konu da 'enflasyon düzeltmesinin uygulanmaya baslamasi için herhangi bir sartin varliginin gerekli olup olmadigidir.' Gerçekten de, *mali tablo bilgilerinin daha anlamli olmalari bakimindan, enflasyon artis oraninin belirli bir sinirin üstünde olup olmadigina bakilmadan enflasyon oranindaki her düzeydeki artisin mali tablolara yansitilmasinin gerekli olabilecegi*nden bahsedilebilir. Ancak yukarida da belirtildigi gibi hem vergi kanunlarimiz ve diger mevzuatlarda hem de uluslararasi standartlarda söz konusu sinirlamaya gidilmistir.

Genel olarak enflasyon oranindaki %1-3 gibi küçük artislara karsi bu yolla alinacak olan önlemlerin gereksiz oldugu, ancak bu oranlarin üstündeki artislarda köklü

önlemlerin alinmasi gerektigi bilinmektedir.[189] Vergi Usul Kanunu'nda yapilan belirlemeye göre örnegin, üç yil üst üste enflasyon oranindaki artisin %26 olmasi durumunda (1,26x1,26x1,26=2) düzeltme uygulamasina baslanacaktir.[190] Burada cevaplanmasi gereken soru; %3'lük artisin makul kabul edilerek göz ardi edilmesi durumunda, enflasyon oraninin %3 ile 26 oranlari arasinda gerçeklesmesi durumunda mali tablolarin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasinin gerekli olup olmadigidir.

2.2.3- Enflasyon Düzeltmesine Tabi Tutulacak Olan Mali Tablolar

Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin 8. bendinde *"Mükellef veya meslek gruplari ya da mükelleflerin aktif toplamlari veya cirolari itibariyla hangi tür malî tablolarin; enflasyon düzeltmesine tâbi tutulup tutulmayacagini ve geçici vergi dönemlerinde düzeltilip düzeltilmeyecegini belirlemeye"* Maliye Bakanligi'nin yetkili oldugu belirtilmistir. Diger ifadeyle Vergi Usul Kanunu'nda enflasyon düzeltmesine tabi tutulacak olan mali tablolar açikça belirtilmemis, düzeltilecek olan mali tablolarin belirlenmesi tamamen Maliye Bakanligi'nin taktirine birakilmistir.

Maliye Bakanligi da kendisine taninan bu yetkiye dayanarak, yayimladigi 338 Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebligi'nde enflasyon düzeltmesi yapmak zorunda olan mükelleflerin, düzeltme sartlarinin olusmasi halinde 1/1/2004 tarihinden sonra düzenleyecekleri mali tablolarindan sadece bilançolarini düzeltme islemine tabi tutmalarinin zorunlu oldugunu belirtmistir.

Yapilan bu düzenleme vergi kanunlarinin ticari kazancin tespitine iliskin olarak belirledigi temel yaklasimla uyum içerisinde olmasi bakimindan tutarli kabul edilmektedir.[191] Zira Gelir Vergisi Kanunu'nun 38. maddesinde bilanço esasina göre ticari kazanç, *"tesebbüsteki öz sermayenin, hesap dönemi sonunda ve basindaki degerleri arasindaki müspet fark"* olarak tanimlanmistir ve dolayisiyla düzeltilmis

[189] Uman, **a.g.e.**, s.29.
[190] **A.e.**
[191] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.32.

bilançolar üzerinden hesaplanacak olan düzeltilmis özsermayeler arasindaki fark, enflasyonun etkisinden arindirilmis kazanci ortaya koymak bakimindan yeterli olacaktir.

Sermaye Piyasasi Kurulu tarafindan yayimlanan Sermaye Piyasasinda Muhasebe Standartlari Hakkinda Teblig'in (Seri:XI No:25) 372. maddesinde ise *"Isletmeler yüksek enflasyon dönemlerinde mali tablolarini bu kisimda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak hazirlar."* hükmü yer almaktadir. Söz konusu tebligin 54. maddesinde de mali tablolarin kapsami bilanço, gelir tablosu, nakit akim tablosu ve özsermaye degisim tablosu olarak belirtilmistir.

Dolayisiyla SPK mevzuati açisindan vergi kanunlarindan farkli olarak sözü geçen diger mali tablolarin da enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasi söz konusu olmaktadir.

3- ENFLASYON DÜZELTMESI UYGULAMASINDA IZLENECEK ASAMALAR

Daha önce de belirtildigi gibi, Vergi Usul Kanunu'nda düzeltmeye tabi mali tablolarin belirlenmesinde Maliye Bakanligi yetkili kilinmis, Maliye Bakanligi da bu yetkiye dayanarak çikarttigi teblig ve sirkülerler ile mali tablolardan yalnizca bilançonun düzeltmeye tabi tutulmasi gerektigini belirtmistir.

Bilançonun yani sira, ihtiyari ve vergi matrahinin tespitinde etkisiz olmakla birlikte gelir tablosunun da enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasi mümkündür. Ancak bu düzeltme; satilan malin maliyeti, amortisman giderleri ve bilançodaki parasal olmayan kiymetlerin satisindan kaynaklanan satis kar ya da zararlarinin tutarlari hariç olmak üzere, aylik gelir tablolarinin bakiyelerinin aylik düzeltme katsayilari ile çarpilmasi suretiyle yapilacaktir.

Vergi Usul Kanunu çerçevesinde yapilacak olan ve bu dogrultuda yalnizca bilançonun düzeltilmesi esasina dayanan enflasyon düzeltmesi uygulamasinda izlenecek asamalari; açilis bilançosunun düzenlenmesi, cari dönem bilançosunun düzenlenmesi, ve vergi matrahinin hesaplanmasi seklinde üç ana baslik altinda toplamak mümkündür:[192]

3.1- AÇILIS BILANÇOSUNUN DÜZENLENMESI

Açilis bilançosunun düzenlenmesi asamasi ile esasen, enflasyon düzeltmesi uygulanmayan bir hesap döneminden sonra enflasyon düzeltme sartlarinin yeniden olusmasi dolayisiyla düzeltilecek olan dönem basi bilançosunun düzenlenmesi asamasi kastedilmektedir.

Açilis bilançosu düzeltilmeden sadece cari yil bilançosunun düzeltilmesi durumunda enflasyon düzeltme hesabinin bakiyesi cari yildan gelen enflasyon farklarinin yani sira geçmis yillardan gelen enflasyon düzeltme farklarini da içerecektir. Dolayisiyla geçmis yillardan gelen enflasyon farklarinin ayristirilabilmesi amaciyla açilis bilançolarinin da düzeltilmesi gerekmektedir.

Bu asamada sirasiyla yapilacak islemler sunlardir:

· Açilis bilançosundaki parasal olmayan kalemler tespit edilir.
· Düzeltmeye esas tarihler tespit edilir.
· Düzeltmeye esas tutarlar tespit edilir. Maliyetler üzerine aktiflestirilen reel olmayan finansman maliyetlerinin bulunmasi durumunda bunlarin hesaplanarak ilgili tutarlardan düsülmesi gerekir.
· Düzeltmeye esas tutarlar, tespit edilen düzeltmeye esas tarihlere göre belirlenen düzeltme katsayilari ile çarpilarak düzeltilmis degerler elde edilir. Stoklarin düzeltilmesinde toplulastirilmis yöntemler kullanilabilir. Birikmis amortismanlar, ait

[192] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.101-104.

olduklari kiymetin bilanço tarihindeki degerinde düzeltme sonrasinda ortaya çikan artis orani dikkate alinarak düzeltilir.

· Açilis bilançosundaki parasal kalemler tarihi degerleriyle, parasal olmayan kalemler ise düzeltilmis degerleriyle yer alir.

· Bu sekilde düzenlenen bilançoda aktif pasif dengesinin saglayacak olan tutar hesaplanarak geçmis yil kar ya da zarari olarak özkaynaklar içinde gösterilir.

3.2- CARI DÖNEM BILANÇOSUNUN DÜZENLENMESI

Açilis bilançosunun yukaridaki esaslar dahilinde düzeltilmesinde sonra cari dönem bilançosunun düzeltilmesi gerekmektedir. Cari yil bilançosu ile açilis bilançosunun düzeltilmesi islemleri arasinda yöntem olarak temelde fark bulunmamakla birlikte bu asamada yapilacak olan islemler de sirasiyla asagidaki gibidir:

· Dönem sonu bilançosunda yer alan parasal olmayan kalemler tespit edilir.

· Bilançoya cari dönemde dahil olan parasal olmayan kalemlerin düzeltmeye esas tarihleri tespit edilir.

· Açilis bilançosunda da yer alan parasal kalemlerin düzeltilmis degerleri tasima katsayisi kullanilarak, cari dönemdeki girisler ise düzeltmeye esas tarihe göre belirlenecek olan düzeltme katsayisi ile çarpilarak düzeltilir.

· Cari dönemdeki çikislarin açilis bilançosunda yer alan düzeltilmis degerleri defterden çikis tarihine tasinarak kayitlardan çikartilir.

· Açilis bilançosunda tespit edilen ve önceki dönemlerden gelen geçmis yil kar veya zararlari ilgili düzeltme ve katsayilari ile dönem sonuna tasinir.

· Dönem sonu bilançosundaki parasal kalemler tarihi degerleriyle, parasal olmayan kalemler ise düzeltilmis degerleriyle yer alir.

· Bu sekilde düzenlenen bilançoda aktif pasif dengesinin saglayacak olan tutar hesaplanarak dönem kar ya da zarari olarak özkaynaklar içinde gösterilir.

3.3- VERGI MATRAHININ HESAPLANMASI

Enflasyon düzeltmesi islemlerinin tamamlamasindan sonra vergi matrahinin hesaplanmasi asamasina geçilecektir. Vergi matrahinin hesaplanmasinda düzeltme sonucunda ulasilan dönem kari dikkate alinacaktir.

Bu asamada asagidaki islemlerin yapilmasi gerekmektedir:

- VUK Mükerrer 298. maddenin 5. fikrasinda, vergi matrahin tespitinde, kanunen kabul edilmeyen giderler, istisnalar ve geçmis yil malî zararlarinin enflasyon düzeltmesine tâbi tutulmus tutarlari ile dikkate alinacagi hükmüne yer verilmistir. Buna göre öncelikle kanunen kabul edilmeyen giderler ve istisnalarin düzeltilmis degerleri hesaplanir.
- Düzeltme yapilan ilk dönemde olusan ve daha önceki yillardan gelen geçmis yil mali zararlari, tamami indirilene kadar mukayyet degerleri ile dikkate alinarak matrahtan indirilir. Enflasyon dönemi içinde olusan geçmis yil zararlari ise digerlerinden farkli olarak o yilin sonuna kadar düzeltilir ve matrahin tespitinde düzeltilmis tutarlari ile dikkate alinir.
- Yatirim indiriminin söz konusu olmasi durumunda yatirim indirimine konu tutarlar tespit edilir. Enflasyon düzeltmesi uygulanan dönemlerde yatirim indirimi istisnasi tutarinin hesaplanmasinda amortismana tabi iktisadi kiymetin aktife alindigi hesap dönemi sonundaki düzeltilmis degeri esas alinmalidir. Ancak iktisadi kiymetin aktife alindigi hesap döneminden önceki hesap dönemlerinde gerçeklesen harcamalar, gerçeklestikleri dönem sonundaki düzeltilmis degerleri ile dikkate alinacaktir.
- Düzeltilmis dönem karina düzeltilmis kanunen kabul edilmeyen giderler eklenir, bulunan tutardan istisna ve indirimlerin düzeltilmis tutarlari düsülerek dönem vergi matrahina ulasilir.

4- ENFLASYON DÜZELTMESINDE ÖNEM ARZ EDEN HUSULAR

Asagida, enflasyon düzeltmesi bakimindan önem tasidigina inanilan; enflasyon düzeltmesinin vergilendirmede esitlik ilkesi ve Türk Ticaret Kanunu karsisindaki durumu ile enflasyon düzeltmesinin enflasyonist beklentiler ve vergi gelirleri üzerindeki etkileri konularin incelenmesine çalisilacaktir.

4.1- ENFLASYON DÜZELTMESI YAPACAK OLAN MÜKELLEFLER VE VERGILENDIRMEDE ESITLIK ILKESI BAKIMINDAN ENFLASYON DÜZELTMESININ TUTARLILIGI

Kamu hukuku alaninda dogmus olan esitlik ilkesi devlet müdahalelerinin herkese ayni biçimde yöneltilmesini ve bu müdahalelerin hiçbir ayricaliga yer vermeyecek sekilde düzenlenmesini gerektirir. Buna göre devlet yasa çikartirken ve bunlari uygularken bireyleri esit olarak ele alacak, kamu hizmetlerini sunarken de bireyler arasinda herhangi bir farklilik gözetmeyecektir.[193]

Vergide genellik ilkesi ise, herhangi bir ayirim yapilmaksizin malî gücü olan herkesin vergi yüküne katilmasini ve vergi ödemesini ifade eder. Buna karsilik malî güce göre vergilendirme de yükümlülerin ekonomik ve kisisel durumlarina göre vergilendirilmesidir.[194]

Hukuk devleti kavrami bakimindan genellik ilkesi ile esitlik ilkesi birbirini tamamlar niteliktedir. Anayasa Mahkemesi de vergide genellik ilkesini vergide esitlik ilkesinin uygulama araci olarak nitelendirmistir.[195] Hatta Öncel, Kumrulu ve Çagan'a göre vergilendirmede bu iki ilke birbiriyle çakismaktadir ve vergilendirmenin genel

[193] Gülsen Günes, **Verginin Yasalligi Ilkesi**, Alfa Kitabevi, Istanbul, 1998, s.111.
[194] Anayasa Mahkemesi E:1986/20 K:1987/9
[195] Anayasa Mahkemesi E:2003/48 K:2003/76

olmasi esit olmasinin ön kosuludur.[196] Tabidir ki esitlik ilkesi esasi ile düzenlenmis bulunan yasalarin genel olmamasi düsünülmez ancak genel olan yasalarin her zaman esit olmamasi söz konusu olabilir. Bu nedenle esitlik ilkesinin genellik ilkesini kapsadigi sonucuna varilmasi da mümkün gözükmektedir.

Hukuk devleti ilkesi çerçevesinde, bireylerin temel haklarini baglayan bütün yasal düzenlemelerin genel olmasi zorunludur.[197] Bu zorunluluk, esitlik ilkesinin Anayasalarda düzenlenmesi ile yerine getirilmis olur.

Anayasamizin 'Kanun önünde esitlik' basligi altinda düzenlenmis olan 10. maddesine göre: 'Herkes, dil, irk, renk, cinsiyet, siyasî düsünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayirim gözetilmeksizin kanun önünde esittir. Kadinlar ve erkekler esit haklara sahiptir. Devlet, bu esitligin yasama geçmesini saglamakla yükümlüdür. Hiçbir kisiye, aileye, zümreye veya sinifa imtiyaz taninamaz. Devlet organlari ve idare makamlari bütün islemlerinde kanun önünde esitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadirlar'.

Vergilendirmede esitlik ilkesi yatay ve dikey esitlik olmak üzere iki kisimda incelenmekte, benzer durumda olan kisilerin vergi kanunlari karsisinda esit isleme tabi tutulmasi *yatay esitlik*, durumlari benzer olmayip farkli kosullar tasiyan kisilerin vergi kanunlari karsisinda farkli isleme tabi tutulmasi ise *dikey esitlik* olarak nitelendirilmektedir.[198]

Yatay esitlik bireylerin kanun önünde ayni muameleyi görmelerini gerektirirken, dikey esitlik bireylerin farkli muamelelere tabi tutulmasini gerektirmektedir. Bu anlamda dikey esitlik kanun koyucunun tercihleri ve sosyal devlet anlayisina göre[199], yatay esitlik ise kanun koyucunun herhangi bir seçimine bagli olmaksizin

---

[196] Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çagan,**Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999, s.40-41.
[197] **A.e.**
[198] Anayasa Mahkemesi E:2003/48 K:2003/76 kararinda vergide esitlik ilkesinin, malî gücü ayni olanlardan ayni, farkli olanlardan ise farkli oranda vergi alinmasi ve yükümlülerin genel vergi yüküne kendi ödeme güçlerine göre katilmalari esaslarina dayandigi belirtilmistir.
[199] Öncel, Çagan, Kumrulu,**a.g.e.**,s.41.

Anayasa'da belirtilmis olan kanun önünde esitlik hükümleri esasina göre belirlenecektir.

Kanun önünde esitlik ilkesi hukuksal durumlari ayni olanlar için söz konusudur. Dolayisiyla ayri hukuksal durumlarin ayri kurallara bagli tutulmasi durumunda esitlik ilkesi çignenmis olmayacaktir. Bu ilke uyarinca yalnizca nitelikleri ve durumlari özdes olanlar için farkli kanunlarla degisik kurallar konulmasi mümkün olamamaktadir.[200]

Anlasilacagi üzere esitlik ilkesi, birbirinden farkli kosullardaki tüm bireylerin her yönden ayni hükümlere bagli olacaklari anlamina gelmemektedir. Hatta 'benzer kosullarda olmayan nitelik bakimindan birbirinden farkli bireylerin ayni hükümlere bagli olmasi esitlik ilkesi bakimindan dogru olmayacaktir' denilebilir. Anayasa Mahkemesi'nin de bireylere karsi esit muamelenin *nitelikte benzerlik* kosulu ile mümkün olacagi yönündeki görüsü sabittir.[201]

Dolayisiyla kanun koyucu Anayasal çerçevede, nitelikte benzer olmayanlar bakimindan farkli düzenlemeler yaparak esitlik ilkesinin yerine getirilmesini saglayacaktir. Anayasa Mahkemesi bir kararinda[202] kanun koyucunun vergi yasalarinda yükümlüler arasinda ciddi farkliliklar yaratabilecek olan sosyal ve ekonomik amaçli bir takim istisnalar getirmesini tamamen kendi taktirine birakmistir. Zira, bu gerek ve zorunluluklari en iyi bilecek durumda olan kanun

---

[200] S. Ates Oktar, "Aleyhe Olan Ceza Kuralinin Geriye Yürümezligi Ilkesi ve Anayasa Mahkemesinin Vergi Usul Kanunu ile Ilgili Iki Iptal Karari Üzerine Düsünceler-I", **Yaklasim**, Sayi:102, Haziran 2001, s.36.

[201] Anayasa Mahkemesi E:1968/12 K:1968/65-Anayasa Mahkemesi E:1966/11 K:1966/44-Anayasa Mahkemesi E:1973/21 K:1973/36- Anayasa Mahkemesi E:1976/3 K:1976/23

'Anayasa'daki "kanun önünde esitlik" ilkesi incelenirse görülür ki Anayasa'nin mutlak olarak yasakladigi, yurttaslara kanun karsisinda dillerine, Irklarina, cinsiyetlerine siyasi düsüncelerine, felsefi inançlarina, dinlerine ve mezheplerine göre ayrimli davranilmasidir. Bunlarin disinda kanun önünde esitlik ancak **nitelikte benzerlik** ve yasalarin getirdigi kurallara uyarlik oraninda söz konusu olabilir. Kanun önünde esitlik kavrami tüm yurttaslarin behemahal her yönden her zaman ayni kurallara bagli tutulmalari zorunlugunu içermez. Birtakim yurttaslarin baska kurallara bagli tutulmalari hakli bir nedene dayanmakta ise böyle bir durumda kanun karsisinda esitlik ilkesine ters düsüldügünden söz edilemez.'

[202] Anayasa Mahkemesi E:1986/5 K:1987/7

koyucudur.[203] Ancak kanun koyucunun sahip oldugu taktir yetkisi ve bu yolla yapilan düzenlemeler Anayasa Mahkemesi'nin yargisal denetimine tabidir.[204] Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin esitlik ilkesine aykirilik nedeniyle yasal düzenlemeyi iptal etmesi durumunda, kendisinin kanun koyucunun yerine geçerek yeni bir düzenleme yapma yoluna gitmesi düsünülemeyeceginden eksikligin kanun koyucu tarafindan giderilmesi gerekecektir.[205]

Bu dogrultuda kanun koyucunun ekonomik, sosyal, kültürel nedenlerle bireyler bakimindan bazi farkliliklar getirmesi söz konusu olur.[206] Bu konuda tarh ve tahsil zamanasimlari, basit usul, tesvik ve koruma düzenlemeleri, kaynakta kesim, vergi muafliklari ve uzlasma kurumlari vergide esitlik ilkesinin istisnalari olarak belirtilmektedir.[207]

Ancak, esitlik ilkesinin istisnalari olarak belirtilen bu uygulama ve müesseselerden kaynakta kesim, zamanasimi ve uzlasma disindakileri, esitlik ilkesinin istisnasi olmanin tersine, yukarida da belirtildigi üzere farkli durumdakilere farkli, benzer durumdakilere ayni sekilde muamele edilmesi zarureti dolayisiyla esitlik ilkesinin gerekleri olarak kabul etmek de mümkün gözükmektedir. Baska bir anlatimla vergi muafliklari, basit usul, çesitli tesvik ve korumaya yönelik düzenlemeler nitelik bakimindan digerleri ile farkliliklar gösteren vergi yükümlüleri bakimindan geçerli olup, dikey esitligin saglanmasi da yükümlüler arasinda bu yolla bir farklilastirmaya gidilmesiyle mümkün olmaktadir.

Verginin yasalligi ilkesi ile vergide esitlik ilkesi arasinda da yakin bir iliski söz konusudur. Bireylerin özgürlüklerinin devlete karsi korunmasi, keyfi ve takdiri uygulamalarin önlenmesi amaçlarini[208] güden yasallik ilkesi, bazi bireylere yasalarda belirtilmeyen vergiler koymayarak, ayni hukuksal durumda bulunanlarin esit

[203] Anayasa Mahkemesi E:1983/12 K:1984/5
[204] Öncel, Çagan, Kumrulu, **a.g.e.**, s.41.
[205] **A.e.**, s.43.
[206] **A.e.**, s.41-42.
Günes, **a.g.e.**, s.113.
[207] **A.e.**
[208] Anayasa Mahkemesi E:1986/20 K:1987/9

muamele görmelerini saglamak anlamina geleceginden esitlik ilkesi ile bu noktada çakismaktadir.[209]

Bu yakin iliski sonucunda verginin yasalligi ilkesinin esitlik ilkesinden önce uygulanacagi ise, Danistay'in '*yasal hüküm uygulanmasi gereken durumlarda esitligin zedelendigi yolundaki savin dinlenemeyecegi'* yolundaki bir kararindan açikça anlasilmaktadir.[210]

Tüm bu açiklamalar dogrultusunda, konumuz olan enflasyon düzeltmesi müessesesinin vergide esitlik ilkesi bakimindan incelenmesi önem arz etmektedir. Acaba enflasyon düzeltmesini mükellefler arasinda uygulamaya katilma bakimindan yapilan ayrim dolayisiyla vergide esitlik ilkesine aykiri bir düzenleme ya da diger ifadeyle esitlik ilkesinin bir istisnasi olarak kabul etmek mümkün müdür?

Öncelikle belirtmek isteriz ki, daha önceden de açiklandigi üzere ülkemizdeki enflasyon düzeltmesi uygulamasi, düzeltmeye tabi tutulan mali tablolarin vergilendirmeye esas alinmasi dolayisiyla kapsama dahil olan ve olmayan mükellefler açisindan vergisel boyutta önemli farkliliklarin dogmasina neden olmaktadir. Burada konu, yapilmis olan düzenleme ile enflasyon düzeltmesi kapsamina dahil olan ve olmayan mükellefler arasinda olusan farkliliklarin vergide esitlik ilkesi bakimindan aykirilik teskil edip etmedigidir.

Bilindigi gibi, Vergi Usul Kanunu'nun 176. maddesinde tüccarlar defter tutma bakimindan birinci ve ikinci sinif tüccar olmak üzere ikiye ayrilmis ve birinci sinif tüccarlarin bilanço, ikinci sinif tüccarlarin ise isletme hesabi esasina göre defter tutacaklari hükmüne yer verilmistir. Birinci sinif tüccarlarin, diger bir deyisle bilanço esasina göre defter tutacak olan mükelleflerin belirlenmesinde, Vergi Usul Kanunu'nun 177. maddesinde belirtilen alim, satim ve hasilat hadlerini asmak gibi

[209] Günes, **a.g.e.**, s.114.
[210] **A.e.**, s.115.

bazi iktisadi göstergeler esas alinirken ayni zamanda mükelleflerin hukuki yapilari esas alinarak her türlü ticaret sirketinin de birinci sinifa dahil olacagi belirtilmistir.[211]

VUK 178. maddeye göre ise ikinci sinifa dahil olan tüccarlar, yukarida sayilanlar disinda kalanlar ve kurumlar vergisi mükelleflerinden isletme hesabi esasina göre defter tutmalarina Maliye Bakanligi'nca müsaade edilenler olarak belirtilmistir. Ayrica, VUK 181. maddede ikinci sinif tüccarlara diledikleri taktirde bilanço esasina göre defter tutabilme imkani taninmis bulunmaktadir.

VUK 210. maddesi uyarinca da serbest meslek erbabinin serbest meslek kazanç defteri tutmasi, 213. maddeye göre ise zirai isletme hesabini ihtiva eden çiftçilerin çiftçi isletme defteri tutmalari gerekmektedir.

Konunun incelenmesi bakimindan burada cevaplanmasi gereken, kanun koyucu tarafindan bilanço usulüne tabi olmak bakimindan yapmis oldugu bu siniflamanin, enflasyon düzeltmesi kapsamina girecek olan mükelleflerin belirlenmesinde de geçerli olmasinin vergide yatay ve dikey esitlik ilkeleri uyarinca tutarli olup olmayacagi sorusudur.

Vergi Usul Kanunu'nun ilgili maddelerinde belirlenmis olan sinirlarin, nitelikte birbirinden farkli mükellefler arasinda vergilendirme bakimindan farkli sonuçlar doguracagi açiktir. Ancak, nitelikteki farkliliklar dolayisiyla bu sekilde bir siniflandirmaya gidilmesinin de ayni kosullarda olmayan mükellefler arasinda dikey esitligin saglanmasi bakimindan gerekli oldugunu söylemek de mümkündür.

Enflasyon düzeltmesinin uygulamaya girmesi ile birlikte, daha önceki dönemlerde uygulamada olan ve mali tablolarin enflasyonun etkilerinden kismen arindirilmasi amaciyla vergi kanunlarinda düzenlenmis olan baslica amortismana tabi iktisadi kiymetlere iliskin yeniden degerleme, finansman gider kisitlamasi, maliyet artis fonu ve son giren ilk çikar stok degerleme yöntemi gibi bazi uygulamalar yürürlükten

[211] Özhan Uluatam, Yasar Mehtibay, **Vergi Hukuku**, Imaj Yayincilik, Ankara, 2001, s.186.

kaldirilmistir. Diger deyisle, sartlarin olusmamasi nedeni ile enflasyon düzeltmesinin yapilmadigi dönemlerde dahi, 5024 Sayili Kanunun yürürlüge girdigi tarih itibari ile kismi arindirma düzenlemelerinden yararlanilmasi söz konusu olmayacaktir. Nitekim 5024 Sayili Kanun'un Gerekçesinde, vergi kanunlarindaki enflasyonun etkilerinin giderilmesi ile ilgili düzenlemelerin daginik bir yapida bulundugu ve kanunun bir amacinin da bu daginik yapinin tek bir çati altinda toplanarak tutarli hale getirilmesi oldugu belirtilmistir.

Bu açiklamalar dairesinde bize göre; *enflasyon düzeltmesi kapsami disinda tutulan mükellefler bakimindan vergilendirmede esitlik ilkesine aykirilik, bu müessesenin yürürlük tarihi itibari ile söz konusu mükelleflerin enflasyon etkilerinden arindirici bazi kismi uygulamalardan yararlanmalari imkaninin tamamen ortadan kaldirilmasi durumunda söz konusu olacakti.* Ancak daha önce de belirtildigi üzere 5024 Sayili Kanun Taslagi, 6. bentten 'isletme hesabi esasindaki mükelleflerle serbest meslek erbabinin enflasyon düzeltmesine tabi tutulan amortismana tabi iktisadi kiymetlerin elden çikarilmasi halinde bunlara iliskin enflasyon farklari maliyet addolunmaz.' hükmü çikartilarak kanunlasmistir.

Böylece, uygulamanin bu mükellefleri eski durumlarina nazaran geriye götürmesi[212] söz konusu olmamakta, örnegin isletme hesabi esasindaki bir mükellefin zahiri karlari daha önceden maliyet bedeli artirimi yoluyla matrah disinda tutmasi mümkün iken artik bu imkandan yararlanilmasi enflasyon düzeltmesi uygulanmasi ile gerçeklesebilmektir.

Öte yandan, kapsam disinda tutulan mükelleflerin önceden herhangi bir sarta bagli kalmaksizin uygulayabildikleri enflasyondan arindirici islemler, bundan böyle enflasyon düzeltmesi adiyla ve enflasyon düzeltmesinin uygulanma sartlarina bagli olarak gerçeklesebilecek, ancak düzeltme yapabilmek için sartlara bagli olmak tüm mükellefler için zorunlu oldugundan esitsizlik söz konusu olmayacaktir.

[212] 5024 Sayili Kanun Taslagi'nin ilk halinin vergide esitlik ilkesi açisindan yorumu için bakiniz: A. Bumin Dogrusöz, 'Enflasyon Muhasebesinin Götürdükleri ve Yasama Organina Düsen Görevler', **Dünya**, 11.12.2003.

Ayrica enflasyon düzeltmesi uygulamasi ile mali tablolarda gerçek olmayan sonuçlarin düzeltilmesi sonucunda vergiye tabi matrahin azalabilecegi gibi artmasinin da söz konusu olmasi nedeniyle bu müessesenin mükelleflere saglanan bir hak olarak degerlendirilemeyecegi ve dolayisiyla enflasyon düzeltmesinin esitlik ilkesine aykiri bir düzenleme olmadigi yönünde görüsler de mevcuttur.[213] Örnegin, asagida da genel olarak deginilecegi üzere, aktiflerinde yüksek tutarlarda parasal kiymet bulunan ve buna karsilik sermayeleri yeterince güçlü olmayan isletmeler bakimindan vergi matrahina dahil olacak elde tutma kazançlari söz konusu olmaktadir. Bu yapidaki isletmeler için enflasyon düzeltmesi müessesesinin yararlandirici bir hak olarak nitelendirilmesi düsünülemez.

Diger taraftan enflasyon düzeltmesi müessesesinin, vergi adaleti ve dolayli olarak vergilendirmede esitlik ilkesinin saglanmasinda önemli bir islevinin bulundugunu söylemek de mümkündür. 5024 Sayili Kanunun Genel Gerekçesi'nde de belirtildigi üzere:

'Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli ve önemli artislar, vergi matrahinin olusmasinda bazi mükelleflerin lehine, bazi mükelleflerin aleyhine sonuçlar dogurmaktadir. Daha açik bir ifade ile borçlanarak çalisanlarin matrahi suni olarak azalirken, öz sermayesi ile çalisanlarin matrahlari suni olarak artmaktadir. Bu da vergi adaletini ve ticaret hayatindaki rekabet ortamini zedelemektedir.

...

Öz sermayesi ile çalismak zorunda olan veya böyle çalismayi tercih eden isletmeler kazanç vergisi olmaktan çikip servet vergisine dönüsen haksiz vergilendirme ile karsilasmaktadir...'

Fiyatlar genel seviyesinin sürekli olarak artis gösterdigi ekonomilerde, bilindigi gibi paranin elde tutulmasi, satin alma gücündeki azalma sebebiyle parasal kiymetleri elde tutanlar bakimindan kayba neden olmaktadir. Bunun karsisinda ise enflasyonist

[213] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.29.

ortamda borçlanmak, borcun satin alma gücü düsük olan para ile ödenmesi dolayisiyla borçlanan bakimindan kazanca dönüsmektedir.[214]

Daha açik bir ifadeyle burada borçlananlarin kazanci, bu nitelikteki borçlarin ödenmesinde kullanilan paranin degerinin, borcun elde edildigi zaman saglanan paranin degerinden düsük olmasindan kaynaklanmaktadir.[215]

Bu dogrultuda, öz sermayesi ile çalisanlarla borçlanarak çalisanlar arasindaki esitsizligin giderilmesinde, vergisel boyuttaki sonuçlari dolayisiyla enflasyon düzeltmesi müessesesinin olumlu yönde etkiler yaratacagi belirtilebilir.

Söyle ki, enflasyon düzeltmesi uygulamasinda vergisel sonuçlar bakimindan aktif kalemlerin düzeltilmesi sonucu ortaya çikan farklar kar, pasif kalemlerin düzeltilmesi sonucu ortaya çikan farklar ise zarar niteligi tasimaktadir. Borçlanarak çalisanlarin, yabanci kaynaklarinin öz sermayeye oraninin (özkaynak orani) yüksek olmasi dolayisiyla sadece düsük tutarlardaki öz sermaye kalemlerini düzeltme imkanlarinin bulunmasi bu kalemlerdeki zarar niteliginde olan düzeltme farklarinin aktif kalemlerdeki düzeltme farklarina oranla çok daha düsük kalmasi sonucunu dogurmakta ve böylece borçlanarak çalisanlar bakimindan vergi matrahina ilave edilecek enflasyon düzeltmesi kari meydana gelmektedir. Bu durum öz sermayesi ile çalisanlar bakimindan tersine sonuçlanacaktir.

Bu nedenlerle; enflasyon düzeltmesi müessesesinin vergilendirmede esitlik ilkesi ile tutarli bir uygulama niteliginde oldugu söylemek mümkün gözükmektedir.

---

[214] Paul Rosenfield, 'Accounting For Inflation- A Field Test', **The Journal of Accountancy**, June 1969, s.46.
L. P. Foldes, 'Inflation and Financial Accounts, The Treatment of Loan Capital', **The Accountant**, July 22nd 1971, s.121-122.

[215] Yüksel, **a.g.e.**, s.34.

4.2- ENFLASYON DÜZELTMESI VE ENFLASYONIST BEKLENTILER

"Enflasyonist bekleyisler, hem özel tüketim ve yatirim kararlari için, hem de kamu harcamalari ve gelirleri ile ilgili kararlarda esas hareket noktasi olmaktadir. Enflasyon devam ederse diye hareket etmekle, halk, enflasyonun devam etmesini saglamaktadir. Fiyatlarda düsme olmasi umutlari giderek kaybolmakta, hikaye böylece sürüp gitmektedir."[216]

Fiyat beklentilerinin olusmasi bakimindan iktisadi yazinda kabul görmüs baslica iki yaklasim bulunmaktadir. Bunlardan ilki uyarlanmis beklentiler yaklasimi ikincisi ise rasyonel beklentiler yaklasimidir. Uyarlanmis beklentiler yaklasimina göre beklentiler, enflasyonun geçmis dönemlerdeki seyrine dayanmakta oldugundan fiyat düzeyindeki bir artis fiyatlarda baska bir artis olmasi beklentisine neden olmaktadir.[217] Buna göre karar birimleri beklentilerini geçmis dönemlerdeki beklentiler ile gerçek degerler arasindaki farklari dikkate alarak düzelteceklerdir. Rasyonel beklentiler yaklasiminda ise karar birimlerinin mevcut tüm bilgi kullanmalari ve sistematik hata yapmamalari dolayisiyla fiyat düzeyindeki artislarin hesaba katilmasi söz konusu olmakta ve dolayisiyla rasyonel beklentiler enflasyonun nedeni olarak degerlendirilmektedir.[218]

Iktisadi açidan ise, "enflasyonist beklentilerin olusmasiyla birlikte faizlerin yükselmesi"[219] olarak tanimlanan ve 'Enflasyonist Beklentiler Etkisi' veya 'Fisher Etkisi' olarak nitelendirilen etkinin asagidaki denklem ile açiklanmasi mümkündür.[220]

---

[216] Friedman, **a.g.e.**, s.153.
[217] Ilker Parasiz, **Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar**, Ezgi Kitabevi, Bursa, Mart 2001, s.52.
[218] Zeynep Karaçor, **Enflasyonist Bekleyis ve Toplumsal Uzlasma**, Selçuk Üniversitesi I.I.B.F. Yay. No:1, Konya, 2000, s.20.
[219] Paya, **a.g.e.**, s.122.
[220] Vito Tanzi, "Inflationary Expectations, Taxes and The Demand for Money in the United States", **Taxation, Inflation and Interest Rates**, Edited by Vito Tanzi, International Monetary Fund, Washington, 1984, s.160.

Fn = Fr + Eb

Fn : Nominal Faiz
Fr : Reel Faiz
Eb : Beklenen Enflasyon Orani

Bu denklemde, enflasyon beklentisine kapilan bireylerin borç verirken piyasada geçerli olan faiz oranina, enflasyon dolayisiyla ugrayacaklari zarari telafi edecek ek bir faiz talep etmeleri durumu gösterilmektedir.

Friedman'a göre *'enflasyon olgusunun zihinlere yerlesmesi'* çagdas enflasyonlardaki en etkin öge olan ve yukarida da belirtildigi üzere hem özel hem de kamu harcama ve gelirleri ile ilgili karalari etkileyen "enflasyonist beklentileri" güçlendirmektedir.[221] Diger deyisle toplumda enflasyona iliskin yerlesen psikolojik düsünce, enflasyon beklentisini kemiklestirmekte ve böylelikle enflasyonu besleyen bir süreç haline gelmektedir.[222]

Bu açidan bakildiginda ve enflasyon düzeltmesi müessesesine Vergi Hukukumuzda yer verilmesinin *enflasyon olgusunun zihinlere yerlesmesi* bakimindan etkili olabilecegi varsayiminin kabulü halinde, ortaya çikacak enflasyonist beklentilerin fiyat artislarina neden olabilecegi ve bu sayede kismen de olsa *enflasyon düzeltmesi müessesesinin kendi kendini besledigi* sonucuna varilabilmektedir. Zira vergi kanunlarimizda enflasyon düzeltmesi uygulamasina geçilebilmesi için öngörülen temel sart enflasyonun kendisidir ve burada ortaya koydugumuz varsayim dahilinde enflasyonun sebebi de enflasyon düzeltmesi müessesesinin varligidir.

Vergi Hukukumuza esasen fiyat hareketlerinin etkilerinin mali tablolara yansitilmasi amaciyla dahil edilen düzenlemenin enflasyon düzeltmesi adi altinda fiyatlarin yalnizca yukari yöndeki hareketlerini ele almis olmasi ve söz gelimi 'deflasyon düzeltmesi' müessesesinin, deflasyon ihtimalinin mümkün görünmeyerek, kapsam disinda tutulmus olmasini enflasyonist beklentilerin olusmasindaki ve dolayisiyla

[221] Friedman, **a.g.e.**, s.151.
[222] Karaçor, **a.g.e.**, s.121.

enflasyon düzeltmesinin kendi kendini beslemesindeki bir diger etken olarak degerlendirmek de mümkün gözükmektedir.

Ayrica ülkemizde daha önce de belirtildigi üzere, borçlanarak çalisan isletmelerin sayisinin özkaynaklariyla çalisan isletmelere oranla çok daha fazla oldugu[223] düsünülürse enflasyon düzeltmesi uygulamasinin genel olarak vergisel açidan mükelleflerin aleyhine sonuçlanacagi diger deyisle genelde vergi matrahlarinin enflasyon düzeltmesi sonucunda olusan elde tutma karlari dolayisiyla artacagi açiktir. Bu durumdaki mükelleflerin enflasyon düzeltmesi uygulanma sartlarinin olusabilecegi ihtimalini göze alarak bir bakima ödeyecekleri ek vergileri yansitabilmek amaciyla özellikle fiyatlandirma konusunda alacagi kararlar yine enflasyonist baskilar yaratabilecektir.

Sonuç olarak, enflasyon düzeltmesi müessesesinin bir taraftan yalnizca vergi kanunlarinda yer almasinin sebep oldugu psikolojik düsünce, diger taraftan da uygulanmasi durumunda mükellefler bakimindan ortaya çikmasi muhtemel olumsuz vergisel sonuçlarin varligi enflasyonist beklentilerin güçlenmesinde etkili olabilecektir. Bu durumda söz konusu kanuni düzenlemenin belirtilen sartlarin saglanmasi bakimindan kendi kendisini besleme özelliginin var oldugu ileri sürülebilir.

4.3- ENFLASYON DÜZELTMESININ VERGI GELIRLERI ÜZERINDEKI ETKILERI

Enflasyon düzeltmesi uygulamasinda, daha önceki açiklamalarda da bahsedildigi üzere, aktif kalemlerin düzeltilmesi sonucu ortaya çikan farklar kar, pasif kalemlerin düzeltilmesi sonucu ortaya çikan farklar ise zarar niteligi tasimaktadir. Diger ifadeyle enflasyon düzeltmesi sonucunda enflasyon düzeltme hesabinin alacak bakiyesi vermesi gelir tablosuna kar, borç bakiyesi vermesi ise zarar olarak yansiyacaktir.

[223] Batirel, **a.g.m.**, s.31.

Bu bakimdan esas olarak, enflasyon düzeltmesinin vergi gelirleri üzerindeki etkilerinin ortaya konabilmesi için uygulamaya tabi olan mükelleflerin bilançolarindaki aktif ve pasif kalemlerin dagiliminin öngörülebilmesi gerekmektedir.

Bu dogrultuda enflasyon düzeltmesi uygulamasi sonucunda, bilançolarinda yüksek tutarlarda yabanci kaynak bulunan isletmelerin, bilançolarinda yüksek tutarda özsermaye bulunan isletmelere oranla daha fazla vergi ödeyecekleri kesin bir dille söylenebilmektedir.[224] Ülkemizde de, isletmelerin özsermayelerinin zayif olmasi dolayisiyla enflasyon düzeltmesinin vergi gelirleri üzerinde artirici yönde etkili olmasi söz konusu olacaktir.

Bu nedenlerden dolayi enflasyon düzeltmesinin özsermayeyle çalismayi tesvik edecek nitelikte bir düzenleme olarak belirtilmesi mümkün gözükmektedir.[225] Zira enflasyon düzeltmesi uygulamasi, borçlu isletmeler açisindan ciddi olumsuz sonuçlar dogurmakta iken, özsermayeyle çalisanlar açisindan önemli bir vergisel avantaj saglamaktadir. Özsermayenin tesvik edilmesinin yani sira isletmeler açisindan parasal olmayan kiymet yatirimlarindan uzaklasarak parasal kiymet yatirimlarina veya yabanci para cinsinden yatirimlara yönelmenin de söz konusu olabilecegi belirtilmektedir.[226]

Bu noktada, düzeltmeye esas tutarin tespitinde stoklarin, satilan malin ve maddî duran varliklarin maliyet bedelleri ve malî duran varliklarin alis bedellerine intikal ettirilen reel olmayan finansman maliyetlerinin bu tutarlardan düsülecek olmasinin yaratacagi etkinin de hesaba katilmasi gerekmektedir. Zira, aktif hesaplarin maliyetine intikal ettirilen faiz, kur farki ve vade farki gibi unsurlarin reel olmayan kisimlarinin düzeltmeye tabi tutulmayacak olmasi, enflasyon düzeltmesi uygulamasi

---

[224] Celal Çelik, "Enflasyonun Mali Tablolar Üzerine Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi", **Vergi Dünyasi**, Sayi: 241, Eylül 2001, s.85.

[225] Adnan Ersoy, "Enflasyon Düzeltmesi Gerekli midir?" **Vergi Dünyasi**, Sayi: 279, Kasim 2004, s.46. Karsit görüs için bakiniz: Mehmet Zeki Solak, "Enflasyon Düzeltmesi Mükelleflere Ek Vergi Yükü Getirir mi?", **Vergi Sorunlari**, Sayi:188, Mayis 2004, s.86-87.

[226] Recep Pekdemir, "Enflasyon Muhasebesi mi? Yoksa Enflasyon Düzeltmesi Vergisi mi?" **Yaklasim**, Sayi: 135, Mart 2004, s.26.

sonucunda borçla çalisan isletmeler bakimindan ortaya çikacak karin kismen azalmasi sonucunu doguracaktir.

Ancak enflasyon düzeltmesinin vergi gelirleri üzerindeki etkileri bakimindan yalnizca düzeltmeye tabi aktif ve pasif kalemlerinin bilançodaki dagilimi belirleyici olmamakta, bunun yaninda söz konusu kalemlerin düzeltmeye esas tarihleri ve dolayisiyla düzeltme katsayilari da vergi matrahinin belirlenmesinde önemli bir faktör niteligi tasimaktadir.[227] Hatta düzeltme katsayisinin yaratacagi etkinin, düzeltmeye tabi kalemlerin bilançodaki dagiliminin yaratacagi etkiyi tamamen tersine çevirmesi de mümkündür. Örnegin bilançonun aktifine yakin bir tarihte dahil edilmis olan yüksek tutarda parasal olmayan kiymetlere karsilik pasifte düsük tutarda ancak düzeltmeye esas tarihi çok eskilere giden bir sermayenin mevcut olmasi yukaridaki tüm açiklamalarin tersine enflasyon düzeltmesi zarari dogurabilmektedir.

Bu açiklamalar dairesinde kisaca, enflasyon düzeltmesinin vergi gelirleri üzerindeki etkilerinin esas itibariyle bilançodaki düzeltmeye tabi kalemlerin yapisina ve bunlarin düzeltmeye esas tarihlerine göre belirlenecegi söylenebilir. Bunlarin disinda enflasyon düzeltmesinin vergi gelirleri üzerindeki etkileri bakimindan asagidaki belirlemelerin yapilmasi mümkündür:

Daha önce de belirtildigi üzere Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddenin 5. fikrasinda, vergi matrahin tespitinde, kanunen kabul edilmeyen giderler, istisnalar ve geçmis yil malî zararlarinin enflasyon düzeltmesine tâbi tutulmus tutarlari ile dikkate alinacagi hükmüne yer verilmistir. Buna göre, vergi matrahinin tespitinde kanunen kabul edilmeyen giderlerin düzeltilmis degerleri üzerinden hesaba katilmalari vergi gelirleri bakimindan artirici yönde etki yaratacak, istisnalarin düzeltilmis degerleri üzerinden dikkate alinmasi ise tersi yönde etkili olacaktir.

[227] Solak, **a.g.m.**, s.82.

Kanunen kabul edilmeyen giderlerin muhasebe disi bir islemle artirilarak, matrahin tespitinde düzeltilmis tutarlari ile dikkate alinacak olmasi, mükerrer vergilemeye neden olmak yönünde elestirilmektedir.[228]

5228 Sayili Kanun'un 11. maddesinde ise "*amortismana tâbi olmayan kiymetlerin düzeltilmis degerinin altinda bir bedelle satilmasi halinde, düzeltilmis degerle düzeltme öncesi deger arasindaki farka isabet eden zarar, gelir veya kurumlar vergisi matrahinin tespitinde dikkate alinamaz.*" hükmü yer almaktadir. Bu düzenlemeyle de genel ilke olarak kabul edilen enflasyon düzeltme farklarinin maliyet addolunmasina bir istisna getirilmis ve bu yolla enflasyon düzeltmesi sonucunda vergi gelirlerinin olumsuz etkilenmemesi amaçlanmistir.

Diger taraftan, istenmeyen bir durum olmasina karsin, gayri faal durumdaki isletmeler bakimindan enflasyon düzeltmesi uygulamasi sonucunda vergi gelirleri üzerinde artirici etkiler meydana gelebilmektedir. Söyle ki, bu tür isletmelerin daha çok yabanci kaynaklarla finanse edilmis olmalari dolayisiyla hiçbir faaliyette bulunmasalar dahi enflasyon düzeltmesi sonrasinda vergilendirilmeleri mümkün olmaktadir. Diger deyisle, gayri faal isletme bakimindan enflasyon düzeltmesi öncesinde tahakkuk etmeyecek olan bir deger artisi vergisinin dogmasi söz konusu olabilecektir.[229]

Bunun disinda, enflasyon düzeltmesinin vergi gelirleri üzerindeki etkileri bakimindan sinirli da olsa önem arz eden bir diger nokta, 2004 yilindan önce aktife dahil edilmis olan binalar bakimindan ortaya çikmaktadir. Söyle ki, Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298. maddesinin degismeden önceki seklinin 4. bendinde bina, arsa ve araziler yeniden degerlemeden önceki degerleri üzerinden amortismana tabi tutulacaklari hükmü yer almakta ve bu hükmün geregi olarak, binalar yeniden degerlemeye tabi tutulsalar bile, amortismanlari tarihi maliyetler üzerinden hesaplanmaktaydi. Ancak VUK Mükerrer 298. maddenin 5024 sayili Kanun ile

[228] Kazim Yilmaz, "Kanunen Kabul Edilmeyen Giderlerin Enflasyon Düzeltmesi Üzerine", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi:206, Haziran 2005, s.29.
[229] Pekdemir, **a.g.m.**, s.28.

degisen seklinin 6. bendinde *"Amortismanlar ve itfa paylari, düzeltilmis degerler üzerinden hesaplanir"* hükmü yer almakta olup, bina amortismanlarina iliskin özel bir düzenlemeye yer verilmemis olmasi enflasyon düzeltmesi yapilan dönemlerde amortismanlarin düzeltilmis degerler üzerinden hesaplanmasina imkan vermektedir.[230] Uygulanmasindan sonraki belirli bir süreyle sinirli da olsa bu durumun, belirtilen durumdaki mükellefleri eskiye göre avantajli konuma getiren bir özellik tasimakta oldugu ve bu yönüyle vergi gelirleri üzerinde olumsuz yönde önemli etkiler yaratabilecegi belirtilebilir.

4.4- ENFLASYON DÜZELTMESI MÜESSESESININ TÜRK TICARET KANUNU KARSISINDAKI KONUMU

Ticari bilanço, Türk Ticaret Kanunu'nun varliklar, borçlar gibi bilançoda yer alan kalemlerin degerlerinin tespitine iliskin hükümleri göz önünde tutularak hazirlanmis bilançodur. Bu bilançoda varliklar genellikle maliyet degerleriyle yer alirken borçlar kayitli degerleriyle gösterilirler. Mali bilanço ise, bilançoya dahil varlik ve borçlarin Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre degerlendirilmesi suretiyle hazirlanmis, asil amaci vergi matrahina ulasmak olan bilançodur. Bu bilanço üzerinden hesaplanan kara kanunen kabul edilmeyen giderlerin eklenmesi ve bu kardan istisna ve indirimlerin düsülmesi suretiyle vergi matrahina ulasilir. Daha kisa bir anlatimla ticari bilanço Türk Ticaret Kanunu'nun, mali bilanço ise Vergi Usul Kanunu'nun esas alinmasi suretiyle olusturulmaktadir.

Enflasyon düzeltmesi uygulamasinda özsermaye kalemlerine ait hesaplarin düzeltilmesi sonucu olusan farklar da esas itibariyle belirtilen bu nedenle Vergi Usul Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu arasindaki bagdasmayan bazi durumlara sebebiyet vermektedir. Söyle ki, enflasyon düzeltmesi islemleri sonucunda isletmeler açisindan

---

[230] Saban Erdikler, "Azalan Bakiyeler Usulüne Göre Amortismana Tabi Tutulmus ve Yeniden Degerlenmis Binalarda Enflasyon Düzeltmesi Sonrasi Ortaya Çikan Avantaj" **Yaklasim**, Sayi:137, Mayis 2004, s.110-115.

Sakip Seker, "Enflasyon Düzeltmesi Üzerine Bir Degerlendirme-II", **Yaklasim**, Sayi:139, Temmuz 2004, s.167.

Bünyamin Öztürk, Mustafa Özer, "Bina Amortismanlarinin Enflasyon Düzeltmesinde Karsilasilan Sorunlar ve Çözüm Yollari", **Vergi Sorunlari**, Sayi:187, Nisan 2004, s.7-11.

genel olarak geçmis yil zararlari dogmus, cari yil karlari artmis, azalmis, kanuni ihtiyatlari ve sermayeleri tamamen degismistir. Buna karsilik Ticaret Kanunu'nun enflasyon düzeltmesi ve dolayisiyla Vergi Usul Kanunu ile bagdasmayan hükümleri hala yürürlüklerini korumaktadirlar.

Öncelikle, özsermaye kalemlerinin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasi sonucunda bilançoda görünen sermaye ile Türk Ticaret Kanunu'na göre tescil edilmis ve Ticaret Sicil Gazetesinde yayimlanmis olan sermaye arasinda farklilik olusacaktir.[231] Bu konuyla ilgili olarak yapilmis olan düzenlemelerde, isletmeler için önem arz eden birçok hukuki ve idari durumda hangi bilançonun esas alinmasi gerektigi konusu açikliga kavusturulmamistir. Örnegin Türk Ticaret Kanunu uyarinca esas sermayenin üçte ikisinin karsiliksiz kalmasi durumunda sirketin feshedilmesi gerekmektedir. Ancak sermayenin düzeltilmesi sonucunda olumsuz farklarin meydana gelerek böyle bir durumla karsi karsiya kalinmasi halinde sirketin feshedilmis olup olmayacagina dair kesin bir düzenleme bulunmamaktadir.

Bunun yaninda, enflasyon düzeltme sonrasinda bazi isletmeler açisindan karliligin azalmasi, hatta zararli duruma geçilebilmesine karsin, zararda olan bazi isletmeler açisindan da karliligin artmasi ya da karli duruma geçilmesi dahi mümkün olabilmektedir. Dolayisiyla enflasyon düzeltmesi öncesi ve sonrasi bilançolarda dagitilabilir kar farklilik göstermektedir.

Ancak kar dagitimi durumunda isletmelerin dagitilacak olan kari belirlerken düzeltme öncesi ya da düzeltme sonrasi bilançolardan hangisini esas alacagi konusunda da açiklik bulunmamaktadir.[232]

---

[231] Süleyman Uyar, Mahmut Demirbas, "Özkaynak Kalemlerinin Enflasyona Göre Düzeltilmesi Sürecinde TTK'ya Göre Yasanacak Problemler ve Çözüm Önerileri", **Lebib Yalkin Mevzuat Dergisi**, Sayi:4, Nisan 2004, s.91.

[232] Burhan Gezgin, "Enflasyon Muhasebesi Baglaminda Sermaye Artirimina Konu Fonlar", **Vergi Dünyasi**, Sayi:272, Nisan 2004, s.58.

Polat Sen, "Enflasyon Düzeltmesinde Ticari Karin Içinde Yer Alan Ancak Mali Karin Içinde Yer Almayan Karsiliklarin Durumu ile Temettü Dagitiminda Enflasyon Düzeltmesi", **Vergi Dünyasi**, Sayi:279, Kasim 2004, s.132.

Sakip Seker, "Enflasyon Düzeltmesi Üzerine Bir Degerlendirme-I", **Yaklasim**, Sayi:138, Haziran 2004, s.74.

Bu bakimdan Türk Ticaret Kanunu'nun anonim sirketler için 324'üncü maddede yer alan zararlar sebebiyle teknik iflas durumunda olup olmadigina iliskin tespitlerde, sermayenin isletmede mevcut olup olmadigi konusunda yapilacak incelemelerde ve dagitilabilir karin belirlenmesinde enflasyona göre düzeltilmis mali tablolarda ortaya çikan kar ya da zarar rakamindan hareket edilip edilmemesi gerektigi hakkinda açiklayici düzenlemelerin yapilmasi gerekmektedir.[233]

[233] Saban Erdikler, "Enflasyon Düzeltmesi ve Ticaret Kanunu Uygulamalarina Iliskin Açiklamakar", **Referans**, 05.04.2005.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK VERGI HUKUKUNDA ENFLASYON DÜZELTMESI ILE UYGULANMASINA SON VERILEN VE UYGULANMASINA DEVAM EDILEN KISMI NITELIKTEKI DÜZENLEMELER

Fiyat seviyesindeki degismeler sonucunda ortaya çikan 'vergi matrahinin gerçek kazançlar üzerinden hesaplanamamasi' sorunu ve bu sorunun neden oldugu vergi sistemi üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi amaciyla Vergi Hukukumuzda kismi nitelikteki bazi koruma hükümlerine yer verilmistir.

Kismi nitelikteki koruma hükümleri, sorunun giderilmesi bakimindan belirli ölçüde faydali olmakla birlikte kendi içinde tutarli bir bütünlük olusturamamalari dolayisiyla gerçek kazancin belirlenmesinde yetersiz kalmislar, hatta bazi durumlarda olumsuz etkiler yaratarak mükellefler arasinda adaletsiz sonuçlara yol açmislardir.[234]

Enflasyon düzeltmesi müessesesinin yürürlüge girmesiyle birlikte söz konusu kismi nitelikteki düzenlemelerin bir kisminin uygulanmasina son verilirken bazi hükümlerde degisiklik yapilmis, bazi düzenlemelerde ise herhangi bir degisiklige gidilmemis ve bu uygulamalarin devami saglanmistir.

Enflasyon düzeltmesinin Vergi Hukukumuza dahil edilmesi sonucunda yürürlükten kaldirilan ve uygulanmasina devam edilen düzenlemelerin ortaya konmasi, enflasyon düzeltmesi müessesesinden beklenen islevlerin neler oldugunun anlasilmasi bakimindan yararli olacaktir. Zira kanun koyucu, belirli bir amaca yönelik olarak yapmis oldugu çesitli düzenlemelerin bir kismini ayni amaçla yapmis oldugu yeni bir düzenleme ile ortadan kaldirmakta, diger bir kisminin ise geçerliligini devam ettirmektedir. Buradan, enflasyon düzeltmesinin kendisinden önce var olan bir takim kismi nitelikteki koruma hükümlerinin amaçlarini kapsamina almadigi veya diger

[234] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.333.

ifadeyle söz konusu bazi kismi düzenlemelerin enflasyon düzeltmesinden farkli amaçlara yönelik olarak uygulandigi sonucuna varilmaktadir.

Asagida, 5024 Sayili Kanun ile enflasyon düzeltmesi müessesesinin Vergi Hukukumuza dahil edilmesi sonucunda yürürlükten kaldirilan ve uygulanmasina devam edilen kismi nitelikteki enflasyondan koruma müesseselerini genel hatlari ile açiklamaya çalisacagiz.

1- UYGULANMASINA SON VERILEN KISMI NITELIKTEKI DÜZENLEMELER

Enflasyon düzeltmesi müessesesinin yürürlüge girmesi ile uygulanmasina son verilen kismi nitelikteki düzenlemeleri su basliklar altinda toplamak mümkündür:

• VUK'nun mükerrer 298. maddesinde yer alan yeniden degerleme müessesesi,

• VUK'nun 274. maddesinde düzenlenen son giren ilk çikar yöntemi,

• GVK'nun 38. maddesinin 4. fikrasinda düzenlenen maliyet bedeli artirimi,

• GVK'nun 38. maddesinin 5. fikrasinda düzenlenen islenmis alim-satimi ve imalinde degerleme uygulamasi,

• GVK'nun 41. maddesinde düzenlenen finansman gider kisitlamasi,

• VUK'nun 280. maddesinde 3096 ve 3996 Sayili Kanunlar kapsamindaki kurumlar için yapilan düzenleme,

• GVK'nun 57. maddesinde zirai isletme hesabi esasinda giderlerle ilgili düzenleme,

• GVK'nun 76. maddesinde yer alan menkul sermaye iratlarinda indirim uygulamasi.

1.1- YENIDEN DEGERLEME

1.1.1- Genel Olarak

Fiyat seviyesinde yasanan degismelerin muhasebe bilgileri üzerindeki olumsuz etkileri ve dogru olmayan bilgilere dayanilarak hesaplanacak olan vergilerin anlamsizlasmasi sonucunda, isletmelerin karar alma ve denetlemede kullandiklari bilgilere daha fazla gerçeklik kazandirmak amaciyla Vergi Hukukumuzda enflasyonun etkilerini giderici bir takim önlemlere yer verilmesi gerekli hale gelmistir.[235]

Bu dogrultuda, Vergi Usul Kanunu'nun 5024 Sayili Kanunla yapilan degisiklikten önceki mükerrer 298. maddesinde, bilanço esasina göre defter tutan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine, bilançolarina dahil amortismana tabi iktisadi kiymetleri ve bu kiymetler üzerinden ayrilmis olup bilançolarinin pasifinde gösterilen amortismanlarini her hesap dönemi sonu itibariyle belirli sartlarla yeniden degerleyebilme imkani taninmistir. Yapilacak olan degerlemede her hesap dönemi sonu itibari ile Devlet Istatistik Enstitüsü'nün toptan esya fiyatlari genel endeksinde meydana gelen ortalama fiyat artisi orani kullanilmasi öngörülmüstür.

Ayrica, yeniden degerleme sonucunda olusacak olan deger artislarinin bilançonun pasifinde özel bir fon hesabinda izlenmesi gerektigi belirtilmis ve kurumlar vergisi mükelleflerine bu fonu sermayelerine ilave edebilme imkani da taninmistir.

Yükselen genel fiyat seviyesinin sabit kiymetler üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi sorunu, yeniden degerleme müessesesinin konusunu olusturmaktadir.[236] Diger deyisle yeniden degerleme uygulamasi, isletmelerin mali tablolarinda yer alan

[235] Uluatam, Mehtibay, **a.g.e.**, s.165.
[236] Yusuf Ileri, "Enflasyonun Sabit Varliklar Üzerindeki Etkilerine Vergi Hukukunda Yeniden Degerleme Yaklasimi", **Yüksek Lisans Tezi**, Istanbul, 1992, s.8.

amortismana tabi sabit kiymetlerin satin alma degerleri ile cari degerleri arasindaki farki kapatmak ve karsilastirilabilir bir duruma getirmek amaci tasimaktadir.[237]

Bu sekilde sabit kiymetlerin degerleri cari degerlere yaklastirildigindan, degeri yükselen iktisadi kiymet üzerinden ayrilacak amortisman payi da artacaktir. Böylelikle isletmelerin, amortismana tabi sabit kiymetlerin deger artislarini mali tablolara yansitabilmeleri kismen de olsa mümkün olur.

Yeniden degerlemenin genis kapsamli olarak isletmelerin tüm varlik ve mükellefiyetlerine uygulama imkani oldugu gibi, yalnizca bazi servet unsurlariyla bir takim mükellefiyet kalemlerine uygulanmasi da mümkündür.[238] Örnegin ülkemizde uygulandigi sekilde sadece amortismana tabi iktisadi kiymetlerin yeniden degerlemesine imkan taninmasi yaninda, Almanya'da 28 Aralik 1923 tarihinde yapilan bir düzenlemeyle uygulanmasi zorunlu tutulan genel yeniden degerleme yönteminde (genel ekspertiz yöntemi) oldugu gibi tüm bilanço kalemlerinin belirlenen bir esasa göre yeniden degerlenmesi de söz konusu olabilmektedir.[239]

Yeniden degerleme müessesesinin, enflasyon düzeltmesi uygulamasinin yürürlüge girmis oldugu tarihe kadar fiyat hareketlerinin etkilerinin giderilmesi amaciyla Vergi Hukukumuzda yapilmis olan kismi nitelikteki en önemli düzenleme olarak belirtilmesi mümkündür.

Yeniden degerleme uygulamasi 1983 yilinda, Vergi Usul Kanunu'nun geçici 11. maddesi ile vergi mevzuatimiza bir defaya mahsus olmak üzere dahil edilmistir. Daha sonra 1987 yilinda yapilan düzenleme ile ayni kanunun mükerrer 298. maddesinde yer verilerek kalici hale getirilen uygulamaya 5024 Sayili Kanun ile son verilmistir.

---

[237] Musa Arda, M. Cengiz Gögebakan, "Yeniden Degerlendirme Oraninin Finansal Analiz Üzerindeki Etkisi", **Bankacilar Dergisi**, Sayi:45, 2003, s.6.
[238] Uluatam, Mehtibay, **a.g.e.**, s.165.
[239] Uman, **a.g.e.**, s.35.

Konumuz itibari ile esasen fiyat seviyesindeki degismelerin mali tablolar ve dolayisiyla vergi sistemimiz üzerindeki olumsuz etkilerin giderilmesi amacina yönelik olma bakimindan ele aldigimiz yeniden degerleme müessesesinin amaçlarinin genel olarak su sekilde belirtilmesi mümkündür:[240]

1- Mali tablolarin daha güncel degerlerle ifade edilmesini saglamak,
2- Isletmelerin faaliyet sonuçlarinin dogrulugunun saglanmasi,
3- Isletmelerin mevcut sermayelerinin korunmasinin saglanmasi,
4- Isletmelerin kendi içlerinde ya da benzer isletmelerle karsilastirilmasinin mümkün hale getirilmesi,
5- Isletmelerin üretim kapasitelerinin korunmasi,
6- Hayali kar dagitimlarina son verilmesi,
7- Kurumsallasmanin tesvik edilmesi.

1.1.2- Yeniden Degerlemenin Genel Nitelikleri

Ülkemizde yirmi yil süresince uygulamada kalan yeniden degerleme müessesesinin öne çikan en önemli nitelikleri bu uygulamanin ihtiyari ve kismi olmasi ile uygulama sonunda ortaya çikacak olan deger artislarinin vergiye konu olmamasidir. Diger deyisle ülkemizde uygulanan yeniden degerleme müessesesinin belirleyici nitelikleri ihtiyarilik, kismilik ve vergiye tabi olmama seklinde belirtilebilir.

1.1.2.1- Ihtiyari Yeniden Degerleme

Vergi Usul Hukukumuza göre yeniden degerleme müessesesinin öncelikle belirtilmesi gereken özelligi, bu uygulamanin 'ihtiyari' nitelikte bir uygulama

[240] Nuri Uman, "Fiyat Hareketlerinin Isletmeler Üzerine Etkisi ve Yeniden Degerleme", **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayinlari No: 256, Sevinç Matbaasi, Ankara, 1968, s.153.
M. Emin Akyol, "Enflasyon ve Türk Vergi Sistemi", **Yaklasim**, Sayi:109, Ocak 2002, s.43.
Mehmet Özbudak, "Yeniden Degerleme Orani Üzerine Bir Irdeleme", **Yaklasim**, Sayi:35, Kasim 1995, s.46.
Ömer Lalik, "Yeniden Degerleme", **Yaklasim**, Sayi: 1, Ocak 1993, s.12.

olmasidir.[241] Diger ifadeyle Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298. maddesinde yapilan düzenlemede, bilanço esasina göre defter tutan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine amortismana tabi iktisadi kiymetlerini yeniden degerleyebilmeleri imkani taninmakta, ancak bu uygulama zorunlu tutulmamaktadir.

Yeniden degerlemenin ihtiyari olusu özel sektörle ilgili ekonomik tedbirlerin zorunlu olmaktan çok yol gösterici ve tesvik edici bir özellik tasimasindan ileri gelmektedir.[242]

1.1.2.2- Kismi Yeniden Degerleme

Daha önceden de belirtildigi gibi, yeniden degerlemenin teorik olarak bütün bilanço kalemlerine uygulanmasi mümkündür. Ancak, Vergi Usul Kanunumuzda yeniden degerlemenin konusunu yalnizca sabit kiymetler ile bunlar üzerinden hesaplanan amortismanlar olusturdugu için ülkemizdeki uygulamanin 'kismi' nitelikte oldugu belirtilebilir. Zira genel nitelikte bir yeniden degerleme, fiyat seviyesindeki degismelerin etkisini gidermek amaciyla alinacak kismi degil enflasyon düzeltmesi gibi 'köklü önlemler' arasinda degerlendirilmektedir.[243]

1.1.2.3- Vergisiz Yeniden Degerleme

Ihtiyarilik ve kismilik disinda ülkemizde uygulanmis olan yeniden degerleme müessesesinin 'vergisiz yeniden degerleme' olarak nitelendirilmesi de mümkündür. Çünkü vergi sistemimiz bazi sartlara uyulmasi halinde yeniden degerlemeden dogan deger artislarinin isletmede tutulduklari süre içinde vergiden istisna edilmesini ve yeni degerler üzerinden ayrilan amortismanlarin maliyet ve zarar unsuru olarak degerlendirilmesini kabul etmistir.

---

[241] Uluatam, Mehtibay, **a.g.e.**, s.166.
[242] Ileri, **a.g.t.**, s.44.'den naklen Mehmet Karaduman, **Isletme Bilançolarinin Yeniden Degerlendirilmesi**, Ankara, 1983, s.12.
[243] Uman, **a.g.e.**, s.34.

1.1.3- Yeniden Degerleme Yapabilen Mükellefler

Vergi Usul Kanunu'nun 5024 Sayili Kanunla yapilan degisiklikten önceki Mükerrer 298. maddesinin 1 numarali fikra hükmü ile yeniden degerleme uygulamasindan yararlanip yararlanmama hususu mükelleflerin seçimine birakilmis olmakla birlikte, söz konusu fikrada Iktisadi Devlet Tesekkülleri'nin yeniden degerleme yapmalari zorunlu kilinmistir. Buna karsilik, sermayesinin tamami hazineye ait olan Iktisadi Devlet Tesekkülleri disinda kalan, kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunmayan, kanunla kurulan ve görevi kamu hizmeti görmek olan Kamu Iktisadi Tesebbüsleri ile genel ve katma bütçeli idarelere bagli olarak faaliyette bulunan döner sermayeli kurumlar yeniden degerlemeye tabi tutulmamislardir.[244]

Ayrica söz konusu düzenlemede, imtiyazli sirketlerin de bilanço esasina göre defter tutsalar bile yeniden degerleme yapma imkanlari bulunmadigi belirtilmistir. Imtiyazli sirketler 151 Sira Nolu VUK Genel Tebliginde yapilan tanimlamaya göre imtiyazli sirketler, imtiyaz sözlesmesinde belirtilen sürenin sonunda isletme tesisatini bedelsiz olarak devlete veya devletçe belirlenecek olan bir kurulusa devredecek olan sirketlerdir. Bu tür sirketlerin o zamanki düzenleme içerisinde yeniden degerleme kapsami disinda tutulmalari konusunda, yatirimlarin tesvik edilmesinin önüne geçildigi seklinde elestiriler mevcuttur.[245]

Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298. maddesi hükmü uyarinca asagida belirtilen gelir vergisi mükelleflerinin yeniden degerleme yapmalarina imkan taninmamaktaydi:

- Basit usulde vergilendirilen mükellefler,
- Isletme hesabi esasina göre defter tutan ikinci sinif tüccarlar,
- Zirai isletme hesabi esasina göre defter tutan çiftçiler,
- Serbest meslek kazanç defteri tutan serbest meslek erbabi.

---

[244] M. Tahir Ufuk, "Vergi Hukukunda Yeniden Degerleme Uygulamasi", **Yaklasim**, Sayi: 114, Haziran 2002, s.48.

[245] Can Erol, "Imtiyazli Isletmelere 'Yeniden Degerleme' ile Otofinansman Imkani Neden Taninmiyor?", **Yaklasim**, Sayi:221, Ocak 2000, s.188.

Yukarida sayilanlarin disinda kalan gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri ise yeniden degerleme kapsaminda degerlendirilmistir. 151 Sira Nolu VUK Genel Tebligi'nde yapilan açiklamada yeniden degerleme hükümlerinden faydalanabilecek olan mükellefler su sekilde belirtilmistir;

1- Bilanço esasina göre defter tutan ferdi isletmeler,
2- Sahis sirketleri,
3- Sermaye sirketleri,
4- Kooperatifler,
5- Iktisadi kamu müesseseleri,
6- Dernek ve vakiflara ait iktisadi isletmeler,
7- Is Ortakliklari.[246]

1.1.4- Yeniden Degerleme Kapsamina Girmeyen Iktisadi Kiymetler

Yeniden degerleme uygulamasinda kapsam disinda tutulan iktisadi kiymetler ile iktisadi kiymetlerin maliyetlerine dahil edilerek amortismana tabi tutulan bir kisim kiymetlerin su sekilde belirtilmesi mümkündür:

1- Iktisadi kiymetlerin maliyet bedellerine eklenmis kur farklari ve kredi faizleri,
2- Sinema filmleri,
3- Alâmetifarika haklari,
4- Pestamalliklar,
5- Ilk tesis ve taazzuv giderleri,
6- Organizasyon, etüt ve arama giderleri ile mahiyetleri ve amortisman süre ve tarzlari itibariyla bunlara benzeyen sair aktif kiymetler,
7- Itfa süresi tamamlanmis olan iktisadi kiymetler,
8- Hesap dönemi içinde aktife giren veya aktiflestirilen iktisadi kiymetler,

---

[246] 214 Sira No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebligi'nde yer alan "is ortakliklarinin yeniden degerleme yapamiyacaklarina" iliskin düzenleme yetki unsuru dolayisiyla hukuka aykiri bulunarak Danistay 4. Dairesi'nin E.1992/688 K.1993/3172 sayi ve 22.6.1993 tarihli karan ile iptal edilmistir.

Bu konuda bakiniz: A. Bumin Dogrusöz, "Yeniden Degerleme ve Is Ortakliklari", **Yaklasim**, Sayi:11, Kasim 1993.

9- Henüz aktiflestirilmemis olan ve isletmede kullanilmaya baslanmamis bulunan devam etmekte olan yatirimlarla iktisadi kiymetler,

10- Bos arazi ve arsalar.

1.1.5- Yeniden Degerlemenin Genel Degerlendirmesi

Ülkemizde fiyat hareketlerinin etkilerinin mali tablolara ve vergilendirmeye olan etkilerinin giderilmesi amaciyla 1983–2004 yillari arasinda uygulanan yeniden degerleme müessesesinin kismen de olsa vergi matrahinin gerçek kazançtan sapmasini önledigi ve böylece sermayenin enflasyon ortaminda korunmasini sagladigi söylenebilir.

Ayrica yatirimlarin tesviki açisindan da vergi sistemimize olumlu etkiler saglamis olan müessesenin[247] degerlendirmesini çesitli konularda su sekilde siralamak mümkündür:

- Bilindigi üzere, bilançoya dahil iktisadi kiymetlerini yeniden degerleyebilecek olan gerçek kisiler ile kurumlar vergisi mükellefleri yeniden degerleme sonucunda olusacak deger artislarini, sermayeye ilave edebilme imkani taninarak,[248] bilançonun pasifinde özel bir fon hesabinda göstereceklerdir. Buna karsin gelir vergisi mükelleflerinin deger artis fonunu bir baska hesaba aktarmalari veya sermayeye ilave edebilmeleri mümkün degildir. Buradan, gelir vergisi mükellefleri açisindan yeniden degerlemenin esas olarak hesaplarin daha gerçekçi hale getirilmesi islevini yerine getirildigi[249] ve ayrica söz konusu düzenleme ile kurumsallasmanin tesvik edildigi [250] anlasilmaktadir.

- Borçla finanse edilen yatirimlar açisindan vergi matrahinin olmasi gerekenden daha düsük hesaplanmasina yol açarak, bu sekildeki yatirimlar üzerindeki tesvik edici

[247] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.334-335.
[248] Erdal Sönmez, "Yeniden Degerleme", **Vergi Dünyasi**, Sayi:196, Aralik 1997, s.185.
[249] Uluatam, Mehtibay, **a.g.e.**, s.167.
[250] Lalik, **a.g.m.,** s.12.

yönü daha belirgin olmustur. Bu nedenle matrahta olusan asinmanin finansman gider kisitlamasi ile önlenmesine çalisilmistir.[251]

- Imtiyazli sirketlerin yeniden degerleme uygulamasi kapsaminda tutulmalari, bu sirketler bakimindan adaletsizlige sebebiyet verildigi ve bu düzenlemeyle yatirimlarin (özellikle yap-islet, yap-islet-devret gibi) önüne geçildigi yönünde elestirilmistir.[252]

- Kur farklari ve kredi faizlerinin yatirim maliyetlerine eklenmesi nedeniyle mükerrer yeniden degerleme yapilmasi yönünde elestirilmis, bu durum 29 Temmuz 1998 tarihinde 4369 Sayili Kanunla düzeltilmistir.[253]

- VUK mükerrer 298. maddesinin degismeden önceki 10. bendinde belirtildigi üzere yeniden degerleme oraninin yeniden degerleme yapilacak yilin Ekim ayinda bir önceki yilin ayni dönemine göre TEFE'de meydana gelen ortalama artis oranina göre hesaplanmasi, degerlemenin ilgili yilin enflasyon oranindan farkli bir oranla yapildigi yönünde elestirilmistir.[254] Ayrica degerlemede tek kistas olan Toptan Esya Fiyatlari Endeksinin de yetersiz oldugu seklinde görüsler ileri sürülmüstür.[255]

- Bankalarin nakit karsiligi hisse senedi çikararak sermayelerini arttirmalari ve taahhüt edilen hisse bedellerini ödemeleri kosuluyla yeniden degerleme sonucu ortaya çikan deger artislarini sermayelerine ekleyebilmeleri mümkün oldugundan, yeniden degerleme müessesesi bankalar açisindan diger kurumlar vergisi mükelleflerine göre bir bakima farkli sonuçlar dogurmustur. Bankalar Kanunu'na göre bilançonun pasifindeki deger artis hesabi ihtiyat olarak degerlendirilmistir.[256]

---

[251] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.335.
[252] Erol, **a.g.m.**, s.185-188.
[253] Sakip Seker, "Kur Farklari Yeniden Degerleme ve Kist Amortisman Uygulamasi", **Vergi Sorunlari Dergisi,** Sayi: 79, Nisan 1995, s. 67.
Sakip Seker, "Kur Farklari ve Kredi Faizlerinin Yeniden Degerleme Karsisindaki Durumu", **Yaklasim**, Sayi:76, Nisan 1999, s.128-137.
[254] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.335.
[255] Özbudak, **a.g.m.**, s.46.
[256] Uluatam, Mehtibay, **a.g.e.**, s.167.

1.2- SON GIREN ILK ÇIKAR YÖNTEMI

Stoklar, fiyat seviyesinde artislarin yasandigi dönemlerinde mali tablolara maliyet bedelleri ile yansiyan varliklar arasinda enflasyona göre düzeltilmesi geregi en fazla duyulan kalemler arasindadir. Bu nedenle stok degerlemesinde enflasyonun etkilerinin giderilmesi bakimindan son giren ilk çikar yönteminin kullanilmasina imkan taninmasi gerekli görülmüstür.

Stok degerlemesinde son giren ilk çikar yöntemi, 1 Ocak 1996 tarihinde 4008 Sayili Kanun ile Vergi Usul Kanunumuzun 274. maddesine dahil edilmis, maddede satin alinan veya imal edilen emtianin maliyet bedeli ile degerlenecegi, mükelleflerin satin aldiklari veya imal ettikleri emtianin maliyet bedelini son giren ilk çikar yöntemiyle tespit edebilecekleri ve bu yöntemi seçenlerin en az bes yil süreyle bu yöntemden vazgeçemeyecekleri belirtilmistir.

Bu düzenleme de yeniden degerleme müessesesi gibi 5024 Sayili Kanun ile yürürlükten kaldirilmistir.

1.2.1- Son Giren Ilk Çikar Yönteminin Genel Nitelikleri

Son giren ilk çikar yöntemi, üretime verilen veya satilan mallarin, en son alimlardan veya en son imalat partisinden oldugu, hesap dönemi sonundaki stoklarin ise, satin alinan veya imal edilen en eski partilerden kaldigi varsayimina dayanir. Bu nedenle "Son Giren Ilk Çikar" yönteminde çikislar, en son satin alinan veya imal edilen mal maliyetine göre degerlenir.[257]

Böylece son giren ilk çikar yönteminin fiyatlarda yükselis egiliminin sürdügü dönemlerde gerçege daha yakin dönem kari hesaplanmasini saglamak suretiyle vergi yükünü hafifletmesi mümkün görülmektedir.[258]

---

[257] Bülent Sisman, "Lifo Yöntemi ve Maliyet Buharlasmasi", **Yaklasim**, Sayi:110, Subat 2002, s.162.
[258] Bülent Üstünel, **Mali Tablolar**, Denet Yayincilik, Istanbul, 1995, s.184.
Uluatam, Mehtibay, **a.g.e.**, s.163.

Bu yöntem enflasyonun etkilerini karin hesaplanmasinda en aza indirdigi ve maliyetleri cari ikame maliyetlerine yaklastiran en iyi yöntem olarak savunulmus ve bu nedenle özellikle Amerika'da genis uygulama alani bulmustur.[259]

Son giren ilk çikar yöntemi kapsamina göre tüm stoklara uygulanan ve kismen uygulanan; temel aldigi ölçütlere göre miktar hareketlerini ve deger hareketlerini temel alan; mali tablolara yansitilmalari açisindan ise normal ve ayarlanmis son giren ilk çikar yöntemi olarak siniflandirilmaktadir.[260]

1.2.2- Son Giren Ilk Çikar Yönteminin Genel Degerlendirmesi

- Son giren ilk çikar yöntemi belirtilen nitelikleri dolayisiyla bir vergi istisnasi veya muafiyeti olarak degerlendirilmemelidir. Bu yöntemin uygulanmasi ile mükellefler, ilgili yilda ödeyecekleri verginin bir kismini daha sonraki yillarda ödemis olacaklardir.[261] Özellikle stok devir hizi düsük olan isletmeler açisindan bu durum daha belirgin olarak ortaya çikar.

- Son giren ilk çikar yöntemi tamamen dogru sonuçlari elde etmekte yetersiz olmasi ve uygulanmasinda ortaya çikan bir takim zorluklar nedeniyle elestirilmektedir.[262]

- Son giren ilk çikar yöntemini uygulayan mükelleflerin bu yöntemden en az bes yil süreyle vazgeçemeyecek olmalari "yasaklamanin sadece vergi kaybina neden olacak bir durumda söz konusu olmasi gerektigi" seklinde elestirilmistir.[263]

- Yöntemin enflasyon dönemlerinde belli bir vergi tasarrufu saglayabilmesi yaninda, deflasyon dönemlerinde ve stoklarin azaldigi durumlarda ters etki yaratarak

---

[259] Zeynep Avcilar, "Enflasyon ve Vergi Bakimindan Stoklari LIFO (Son Giren Ilk Çikar) Yöntemi ile Degerleme", **Vergi Sorunlari**, Sayi:107, Agustos 1997, s.156.
[260] Ahmet Atik, Nazmi Karyagdi, "Dönem Sonu Stok Degerlemesinde LIFO Yöntemi", **Vergi Dünyasi**, Sayi:192, Agustos 1992, s.44-47.
[261] Sakip Seker, "Son Giren Ilk Çikar (LIFO) Yönteminin Vergisel Boyutu", **Yaklasim**, Sayi:21, Eylül 1994, s.32.
[262] Baxter, **a.g.e.**, s.85-86.
[263] Seker, **a.g.m. (III)**.

isletmelerin vergi yüklerini arttiracagi belirtilmektedir. Bu nedenle isletmelerin, söz konusu yöntemin uygulanis biçimi, stok hareketlerinin durumu ve fiyat seviyesindeki artisin varligi ve önemi gibi konulari dikkate almalari gerekmektedir.[264]

- Bu yöntemi tercih eden isletmeler bakimindan kullanilan yabanci kaynaklara iliskin faiz, komisyon, vade farki, kur farki gibi finansman giderlerinin kisitlamaya tabi tutulmasi olumsuz sonuçlara neden olmasi yönünde elestirilmektedir.[265] Buna karsilik son giren ilk çikar yöntemini uygulayan isletmelere zahiri zarar yaratma imkani tanindigi ve isletmelerin finansman gider kisitlamasina tabi giderleri olsa da kazançli çiktiklari seklinde görüsler de ileri sürülmüstür.[266]

1.3- MALIYET BEDELI ARTIRIMI

Maliyet bedeli artirimi müessesesi, bilanço ve isletme hesabi esasina göre defter tutan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, bazi iktisadi degerlerinin satisi sonucu enflasyondan kaynaklanan zahiri kârlarinin vergilendirilmesini önlemek amaciyla olusturulmus bir uygulamadir.

Isletmelerin aktiflerinde kayitli bulunan gayrimenkul, istirak hissesi ve amortismana tabi diger iktisadi kiymetlerin, enflasyon dönemlerinde uzun yillar aktifte kalmasi sonucunda bu kiymetlerin nominal degerlerinde büyük artislar olmakta ve bu nedenle bu kiymetlerin satisi halinde satis kârlari oldugundan yüksek hesaplanmaktadir.

Yüksek kârlarinin enflasyondan arindirilmadan vergilendirilmesi ise aslinda gelirin degil bir anlamda sermayenin vergilendirilmesi anlamina gelmektedir. Maliyet bedeli artirimi uygulamasi da, bu gibi sakincalarin önlenmesi[267] ve isletmelerin mali yapilarinin güçlendirilmesine yönelik bir düzenlemedir.[268]

---

[264] Atik, Karyagdi, **a.g.m.**, s.49.
[265] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.337.
[266] Necdet Aldagül, Hüseyin Demir, "Finansman Gider Kisitlamasinin Enflasyon ve Lifo Yöntemi ile Birlikte Degerlendirilmesinde Bir Örnek", **Yaklasim**, Sayi:110, Subat 2002, s.215.
[267] Ismail Kos, "Maliyet Bedeli Artirimi", **Vergi Dünyasi**, Sayi:208, Aralik 1998, s.108.
[268] Süleyman Yükçü, Ismail Elagöz, "Maliyet Bedeli Artirimi Uygulamasinin Özellikli Islemleri ve Muhasebelestirilmesi", **Yaklasim**, Sayi:116, Agustos 2002, s.28.

Maliyet bedeli artirimi müessesesi 3946 sayili Kanunla 01.01.1994 tarihinde yürürlüge girecek sekilde GVK'nin 38. maddesine yapilan ek hükümlerle yürürlüge girmis ve daha sonra 03.07.2001 tarih ve 4684 sayili Kanun'un 17. maddesiyle yapilan degisikliklerle 5024 Sayili Kanunla yürürlükten kaldirilmadan önceki son seklini almistir.

1.3.1- Maliyet Bedeli Artiriminin Genel Nitelikleri

Maliyet bedeli artirimi müessesesinin yürürlükten kaldirilmadan önceki düzenlemelere göre genel niteliklerini su sekilde belirtmek mümkündür:

- Maliyet bedeli artirimi uygulamasindan tüm mükellefler yararlanabilmektedirler. Diger deyisle söz konusu düzenlemede uygulamaya dahil olmak için bilanço veya isletme hesabi esasinda defter tutulmasinin önemi olmayip, ticari isletmeler bünyesinde maliyet bedeli artirimi yapilmasi mümkündür.[269]

- Maliyet bedeli artirimina konu olan gayrimenkul, istirak hissesi veya amortismana tabi iktisadi degerlerin iki yil süreyle aktifte kalmis olmasi gerekmektedir.

- Bilanço esasina göre defter tutanlar maliyet bedeli artirimina konu kazanci bilanço pasifindeki özel hesapta maliyet artis fonu olarak tutacaklardir. Bu fonun sermayeye ilave disinda baska bir hesaba nakledilmesi ya da isletmeden çekilmesi hallerinde ilgili tutarlarin o yilin kazancina dahil edilerek vergilendirilmesi gerekmektedir.[270]

- Ticari amaçla elde bulundurulan kiymetlerin bu uygulamadan yararlanmasi söz konusu olamayacagindan menkul kiymet ve gayrimenkul alim-satimi ile devamli olarak ugrasanlar maliyet bedeli artirimi yapamayacaklardir. Ancak insaat isleri ile ugrasanlar insaata tahsis ettikleri arsalarinda maliyet bedeli artirimi yapabileceklerdir.

---

[269] A. Ercan Alptekin, "Maliyet Bedeli Artirimi", **Yaklasim**, Sayi:113, Mayis 2002, s.94.
[270] Kos, **a.g.m.**, s.113.

- 03.07.2001 tarihinde yürürlüge giren 4684 Sayili Kanun ile maliyet bedeli artirimi uygulamasinda yillik esastan aylik esasa geçilmistir. Maliyet bedeli artiriminda yeniden degerleme orani yerine DIE tarafindan belirlenen kümülatif TEFE oranlari dikkate alinacaktir.

- Maliyet bedeli artirimi islemi sonucunda zarar dogmasi halinde, bu zarar dikkate alinmayacak satis kari sifir olarak kabul edilecektir. Ancak maliyet bedeli artirimi yapilmaksizin satistan zarar doguyorsa, bu zararin dikkate alinacagi tabiidir.[271]

- Maliyet bedeli artiriminda gayrimenkul deyimi esas itibariyle Medeni Kanun hükümlerine göre belirlenecek olup bina ve arazi seklinde bilinen anlamdaki gayrimenkuller disinda gayrimenkulün mütemmim cüzi durumundaki kiymetler de maliyet bedeli artiriminda gayrimenkul hükmünde isleme tabi olacaktir.[272] Teferruat ise gayrimenkul olarak degerlendirilemeyeceginden bu kapsama dahil edilmeyecektir.[273]

1.3.2- Maliyet Bedeli Artiriminin Genel Degerlendirmesi

Maliyet bedeli artirimi müessesesinin degerlendirmesini genel olarak asagida belirtilen konular üzerinde yapmak mümkündür:

- Söz konusu maddede belirtilen iktisadi kiymetlerin elden çikarilmasi halinde, bu iktisadi kiymetlerin maliyet bedellerinin, sadece kazancin tespiti sirasinda düzeltilecek olmasi bu kiymetlerin mali tablolarda, elden çikarilma tarihine kadar tarihi maliyetlerle yer almasi sonucunu dogurmustur.

- Amortisman ayrilmasi suretiyle tamamen itfa olmus iktisadi kiymetlerde maliyet bedellerinin arttiriliyor olmasi, gerçek olmayan bir deger artisi olarak

[271] A. Murat Yildiz, Cem Yildiz, "Maliyet Bedeli Artirimi Uygulamasi ile KVK Geçici 28. Madde Uygulamasinin Sagladigi Vergisel Avantajlar Yönünden Karsilastirmasi ", **Yaklasim**, Sayi:92, Agustos 2000, s.156.
[272] Alptekin, **a.g.m.**, s.95.
[273] Yükçü, Elagöz, **a.g.m.**, s.35.

nitelendirilerek, bu durum vergi matrahinin asinmasina sebebiyet verildigi seklinde elestirilmektedir.[274]

- Uygulamanin iktisadi kiymetleri öz kaynaklari ile temin eden isletmelerde gerçek karin vergilendirilmesi bakimindan olumlu sonuçlar dogurmasina karsilik, iktisadi kiymetleri borçlanarak temin eden isletmeler bakimindan vergi matrahinin asinmasina sebebiyet verilmistir.[275] Zira maliyet bedeli artirimi uygulamasi, yeniden degerleme ve son giren ilk çikar yönteminde oldugu gibi finansman gider kisitlamasi uygulamasi ile iliskilendirilmemistir.

- Kanunda açik bir hüküm olmamasina karsin idari uygulamalarda endekslenmis maliyet bedelinin altinda yapilan satislarda ortaya çikan zarar kabul edilmemistir.

- Belirtilen olumsuz görüslerin yaninda maliyet artirimi müessesesinin isletmeler bakimindan enflasyonun olumsuz etkilerini gidermekte, zahiri karlari vergi disi birakmakta ve böylece mali yapilarini korumakta oldugu seklindeki görüsler de mevcuttur.[276]

1.4- ISLENMIS ALTIN ALIM SATIM VE IMALINDE DEGERLEME

24 Nisan 2003 tarihinde 4842 Sayili Kanun ile yürürlüge giren ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 38. maddesinde yer verilen bu uygulama sekiz ay gibi kisa bir süre uygulamada kaldiktan sonra diger uygulamalar gibi 5024 Sayili Kanunla yürürlükten kaldirilmistir.

GVK'nun 38. maddesinin 5. fikrasinda yer verilen düzenlemeye göre: "Sürekli olarak islenmis altin alim-satimi ve imali ile istigal eden mükellefler, altin satis

[274] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.336.
[275] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.336.
[276] Selahattin Tuncer, "Türk Vergi ve Usul Kanunlari Içinde Enflasyon Muhasebesiyle Ilgili Uygulama Örnekleri-I", **Yaklasim**, Sayi:112, Nisan 2002, s.17.
Yükçü, Elagöz, **a.g.e.**, s.37.

tarihindeki Istanbul Altin Borsasi'nda olusan has altin degeri ile satilan mamulün has altin maliyet bedeli arasinda olusan farki, maliyet bedeline ilave ederler. Söz konusu fark, bilançonun pasifinde özel bir fon hesabinda izlenir. Bu fon, sermayeye ilave disinda herhangi bir suretle baska bir hesaba nakledildigi veya isletmeden çekildigi takdirde, o yilin kazancina dahil edilerek vergiye tâbi tutulur. Bu mükelleflerin kullandiklari yabanci kaynaklara ait gider ve maliyet unsurlarinin sadece ilgili dönemde ayrilan fonu asan kismi gider kabul edilir."

Bu düzenleme ile altin alim satim ve imali faaliyetlerinde has altinda olusan deger artislarinin vergi matrahinin disinda birakilmasi hedeflenmistir.

Ancak kuyumculuk sektörünün kayit içine alinmasi ve has altin olarak izlenen sermayelerin korunmasi açisindan olumlu olarak degerlendirilen bu uygulama, diger sektörlerde benzeri etkilere maruz kalan mükellefler bakimindan ayrimci olarak nitelendirilerek, esitlik ilkesine aykiri olmak yönünde elestirmistir.[277]

1.5- FINANSMAN GIDER KISITLAMASI

Gelir Vergisi Kanunu'nun gider kabul edilmeyen ödemeler baslikli 41. maddesine 1 Ocak 1996 tarihinde 4008 Sayili Kanun'la eklenen 8 Nolu bent hükmünde yer alan ve esas olarak isletmelerin özkaynaklarina yönelmelerini saglamak amaciyla yapilan düzenleme ile; Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre, dönem sonu stoklarini son giren ilk çikar yöntemine göre degerleyen veya amortismana tabi iktisadi kiymetlerini yeniden degerlemeye tabi tutanlarin, isletmede kullandiklari yabanci kaynaklara iliskin finansman giderlerinin (faiz, komisyon, vade farki, kâr payi, kur farki ve benzeri adlar altinda yaptiklari giderler ve maliyet unsurlarinin) belirli bir kisminin gider olarak kabul edilemeyecegi hükme baglanmistir.

Ayrica, yine 4008 Sayili Kanun'la Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 15. maddesine eklenen 13 Nolu bent hükmüyle getirilen ayni dogrultudaki düzenleme ile de;

[277] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.337.

bankalar, sigorta sirketleri ve finans kurumlari disinda kalan kurumlarin Gelir Vergisi Kanunu'nun 41/8. maddesindeki esaslar çerçevesinde finansman giderlerinin bir kismini kurum kazancinin tespitinde gider olarak dikkate alamayacaklari belirtilmistir.

1.5.1- Finansman Gider Kisitlamasinin Genel Nitelikleri

Gelir Vergisi Kanunu'nun 41/8 ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 15/13. maddelerinde yapilan düzenlemelerle; isletmeleri enflasyonun olumsuz etkilere karsi koruyan yeniden degerleme ve son giren ilk çikar yönteminden yararlanan mükelleflerin kullandiklari yabanci kaynaklara ait maliyetlerin yol açtigi matrah asinmasinin önlenmesi amaciyla,[278] finansman giderlerinin bir kismi, dönem mali karinin tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak degerlendirilmek suretiyle vergiye tabi tutulmustur.[279]

Söz konusu düzenlemeye göre gider olarak kabul edilmeyen tutar, yatirimin maliyetine eklenenler disindaki gider ve maliyet unsurlari toplamina Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre o yil için tespit edilmis olan yeniden degerleme oraninin, ilgili kuruluslardan alinan bilgilere göre Maliye Bakanligi'nca o yil için hesaplanan ortalama ticarî kredi faizi oranina bölünmesi suretiyle bulunan indirim oraninin uygulanmasi suretiyle bulunacak kismin %25'i olarak belirlenmistir. Böylece gider kabul edilmeyen ödeme tutarini; [Finansman Maliyeti x (Yeniden Degerleme Orani / Ortalama Ticari Kredi Faiz Orani) x %25] seklinde formüllestirmek de mümkün olmaktadir.[280]

Bakanlar Kurulu bu orani, % 100'e kadar artirmaya yetkilidir. Ayrica maddede sanayi siciline kayitli imalatçilarin imalat faaliyetlerinde kullandiklari yabanci kaynaklara ait gider ve maliyet unsurlarinin bu uygulama kapsami disinda oldugu belirtilmistir.

---

[278] Hizir Tarakçi, **Vergi Mevzuatinda Amortismanlar ve Enflasyona Karsi Olusturulan Müesseseler**, Kilavuz Yayinlari, 2.Baski, 1997, Istanbul, s.223
[279] Abdullah Çelik, "Finansman Gider Kisitlamasi", **Yaklasim**, Sayi:123, Mart 2003, s.70.
[280] Özbalci, **a.g.e.**, s.829.

4008 Sayili Kanun Gerekçesi'nde söz konusu hüküm ile ilgili olarak, "*Bu suretle söz konusu giderler gerçek tutarlari ile dikkate alinabilecektir.*" seklinde yapilan açiklamadan, finansman giderlerinin enflasyondan kaynaklanan kisminin gider kapsamindan çikarilarak bunlarin sadece gerçek kisminin gider olarak kabul edilmesinin amaçlandigi anlasilmaktadir.[281]

Yeniden degerlemenin enflasyonun iktisadi kiymetler üzerindeki olumsuz etkilerini giderme amacina yönelik bir uygulama olmasi ve bu nedenle söz konusu iktisadi kiymetlerin finansmani amaciyla kullanilan kredi ve kur farki gibi finansman giderleri üzerindeki enflasyon etkisinin de gider kisitlamasi yoluyla giderilmesi, tutarli bir yaklasim olarak degerlendirilmesi mümkündür.[282]

54 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebligi'nde gider kisitlamasina tabi olan yabanci kaynak gider ve maliyet unsurlari su sekilde belirtilmistir:

1- Her türlü faiz ve komisyon,
2- Kar payi,
3- Kur farki,
4- Faktöring kuruluslarina verilen iskonto bedeli,
5- Benzeri adlar altinda yapilmis olan giderler ve maliyet unsurlari.

Dönem sonu stoklarini son giren ilk çikar yöntemine göre degerleyen veya iktisadi kiymetlerini yeniden degerlemeye tabi tutan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin finansman gider kisitlamasi uygulamasina tabi olmalari genel kural olmakla birlikte, bu kapsama dahil edilmeyen mükellefler ise sunlardir:

1- Fiilen imalat faaliyetinde bulunan ve sanayi siciline kayitli imalatçilar.
2- Finansman teminine yönelik faaliyette bulunan kurumlar (Bankalar, sigorta

[281] Erdal Sönmez, Garip Ayaz, "Finansman Gider Kisitlamasinda Vergi Yargisinin Son Görüsü", **Vergi Dünyasi**, Sayi: 216, Agustos 1999, s.76-77.
[282] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.338.
Karsit görüsler için bakiniz: Tarakçi, **a.g.e.(II)**, s.223. ve Mehmet Maç, **Kurumlar Vergisi**, 3. Baski, Denet Yayincilik, Istanbul, 1999, s.634-638.

sirketleri, kurumlar vergisi mükellefi olan finans kurumlari).

Burada imalatçi dahi olsa sanayi sicil belgesine sahip olmayanlarin ilgili hüküm uyarinca hesaplayacaklari giderleri indirim konusu yapamayacaklari ve sanayi sicil belgesine sahip olan imalatçilarin da imalat faaliyetleri disinda kalan faaliyetlerine iliskin gider ve maliyet unsurlari için gider kisitlamasina tabi olduklari açiktir.[283] Ayrica vergiye tabi kazancini yeniden degerlemenin veya son giren ilk çikar yönteminin sagladigi imkanlardan faydalanmadan hesaplayan mükelleflerin de finansman gider kisitlamasi uygulamasina dahil olmayacagi belirtilmektedir.[284]

Uygulamada karsilasilan özel bir durum da isletmelerini finansman giderlerinin yaninda finansman gelirlerinin bulunmasidir. 55 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebligi ile yapilan düzenlemede ilk olarak "finansman giderlerinin yaninda finansman gelirlerinin de bulunmasi durumunda söz konusu gelir ve giderlerin birbirleri ile mukayese edilip aradaki farkin kisitlamaya tabi tutulamayacagi, finansman giderleri toplaminin kisitlamaya konu oldugu" belirtilmistir.

Daha sonra bu düzenleme Danistay tarafindan, "...isletmelerin gerçek giderini tespit edebilmek için finansman giderlerinden, bu giderlerin etkisini azaltan finansman gelirlerinin indirilmesinin gerekli oldugu" seklindeki gerekçe ile iptal edilmistir.[285]

Ancak Maliye Bakanligi da, 55 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebligi'nin finansman giderlerinin netlestirilmesini engelleyen ilgili düzenlemenin iptaline iliskin yukarida belirtilen Danistay kararini, Danistay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nda temyiz etmistir.

Sonuçta Maliye Bakanligi'nin "ilgili düzenlemede gelir ve giderler arasinda netlestirme yapilmasi seklinde bir hüküm bulunmadigi" yönündeki görüsü Kurul

---

[283] Naci Arikan, "Finansman Gider Kisitlamasina Iliskin Bazi Özellikli Durumlar", **Vergi Dünyasi**, Sayi:208, Aralik 1998, s.179.
[284] Bülent Ersan, "Dönem Sonu Islemlerinde Finansman Gider Kisitlamasi", **Vergi Dünyasi,** Sayi:220, Aralik 1999, s.211.
[285] Danistay 4. Daire'nin 27.10.1997 tarih, E:1997/771 K:1997/3795 Sayili Karari.

tarafindan da desteklenerek, finansman gider kisitlamasi uygulamasinda gelir ve gider netlestirmesinin GVK'nun 41/8. madde düzenlemesine aykiri olmasi nedeniyle Danistay 4. Daire kararinin bozulmasina karar verilmistir.[286]

Bu nedenle isletmelerde finansman giderleri ile gelirlerinin ayni anda bulunmasi halinde gelirlerin giderlerden mahsup edilerek kisitlamaya tabi tutulmasi, uygulamada mümkün olmamistir.[287]

1.5.2- Finansman Gider Kisitlamasinin Genel Degerlendirmesi

Finansman gider kisitlamasi uygulamasi, uygulanmis oldugu dönem itibariyla; yatirimlari olumsuz yönde etkileme, kaynak israfi, haksiz rekabet, uygulanma ve denetlenmesinin zor olmasi gibi birçok nedenle elestirilmistir.[288]

Finansman gider kisitlamasi ile ilgili ileri sürülen düsünceleri siralamaya çalisalim:

- Finansman bedeli artirimi uygulamasinin sadece yeniden degerleme ve son giren ilk çikar yöntemi için geçerli olup bu uygulamanin maliyet bedeli artimi uygulamasiyla iliskilendirilmemesinin vergi matrahinin asinmasina sebep oldugu belirtilmektedir.[289]

- Son giren ilk çikar yönteminin isletmelere sagladigi avantajin, finansman gider kisitlamasi uygulamasinin yarattigi dezavantajla orantili olmadigi, bu yöntemin dis kaynak kullanimiyla iliskilendirilemeyecegi,[290] diger deyisle gider kisitlamasi uygulamasinin son giren ilk çikar müessesesinden bagimsiz ve tamamen farkli degiskenlerle isleyen bir müessese oldugu yolunda görüsler ileri sürülmüstür.[291]

[286] Danistay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun 12.03.1999 tarih, E:1998/139 K:1999/153 Sayili Karari.
[287] Tarakçi, **a.g.e.(II)**, s.231.
[288] Maç, **a.g.e.**, s.637-638,
[289] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.338.
[290] Maç, **a.g.e.**, s.636.
[291] Aldagül, Demir, **a.g.m.**, s.215.

- Uygulamanin 55 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebligi çerçevesinde, yukarida da belirtildigi üzere yalnizca finansman giderleri için geçerli olarak finansman gelirlerinin kapsam disinda tutulmasi ve dolayisiyla netlestirilmeye imkan tanimamis olmasi, finansman gider kisitlamasi uygulamasinin elestirilen bir diger yönüdür. [292] Bu elestiriler uygulamanin, safi gelirin vergilendirilmesi ilkesine aykiri olmasi konusu üzerinde yogunlasmaktadir.

1.6- 3096 VE 3996 SAYILI KANUNLAR KAPSAMINDAKI KURUMLARA ILISKIN OLARAK YAPILAN DÜZENLEME

Vergi hukukumuzda fiyat hareketleri dolayisiyla olusacak olan gerçek olmayan kazançlarin vergilendirilmesini önlemek amaciyla alinan ve enflasyon düzeltmesi müessesesi ile yürürlükten kaldirilan bir diger kismi önlem, 4369 Sayili Kanun ile Vergi Usul Kanunu'nun 280. maddesinin üçüncü fikrasina eklenen ve yalnizca 3096 ve 3996 Sayili Kanun'larda tanimi yapilan sirketlerle sinirli olarak yapilmis olan düzenlemedir.

Amaci sözü geçen sirketlerin hiçbir faaliyette bulunmalarsa dahi sermaye olarak koyduklari yabanci paralara iliskin olarak enflasyon sonucu olusan kur farki kazançlarinin vergi matrahina dahil edilmesini engellemek olan hüküm *"3096 sayili Türkiye Elektrik Kurumu Disindaki Kuruluslarin Elektrik Üretimi, Iletimi, Dagitimi ve Ticareti Ile Görevlendirilmesi Hakkinda Kanun ve 3996 sayili Bazi Yatirim ve Hizmetlerin Yap-Islet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptirilmasi Hakkinda Kanunda tanimlanan sirketlerin sermaye olarak koyduklari yabanci paralarin sarf edildikleri veya Türk Lirasina çevrildikleri tarihe kadar lehlerine olusan kur farklari pasifte özel bir karsilik hesabinda gösterilerek dönem kazancina dahil edilmez. Bu karsiliklar sermayeye eklendikleri takdirde isletmeden çekis ve kar dagitimi sayilmaz. Aleyhlerine olusan kur farklari ise aktifte özel bir karsilik hesabinda*

[292] Sönmez, Ayaz, **a.g.m.**, s.80.
Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.338.

tutulur ve gelecek yillarda lehlerine olusacak kur farklari ile kapatilir. Lehte kur farki ile kapatilamayan tutarlar isi birakma halinde zarar addolunur." seklindedir.

3096 ve 3996 Sayili Kanun'larda görevli sirket ve sermaye sirketi tanimlari yapilmistir. Bu Kanun'lara göre söz konusu sirketlerin özel hukuk hükümlerine tabi veya sermaye sirketi statüsünde olmalari gerekmektedir. 3996 Sayili Kanunun 3. maddesinde bu Kanun'da geçen sermaye sirketi kelimesinin sadece anonim sirketi ifade etmekte oldugu belirtilmistir.

Sirket ortaklarinin yerli veya yabanci olmalarinin önemi bulunmazken, kamu kurum ve kuruluslarinin da bu sirketlere ortak olabilmeleri mümkündür.[293]

Bu düzenleme, kapsamina yalnizca 3096 ve 3996 sayili kanunlar çerçevesinde kurulan sirketleri almasi dolayisiyla elestirilmistir.[294] Bu elestiri, diger alanlarda yatirim yapan yabanci sermayeli sirketlerin bu düzenlemeden faydalanma olanagi bulamamis olmasi ve bu nedenle bu sirketlerin sermayelerinin enflasyon nedeniyle olusan lehte kur farklari dolayisiyla henüz kullanilmadan erimis oldugu yönündedir.

1.7- ZIRAI ISLETME HESABI ESASINDA GIDERLER

Gelir Vergisi Kanunu'nun zirai isletme hesabi esasinda giderleri düzenleyen 57. maddesinin 5024 Sayili Kanun ile yürürlükten kaldirilan son fikrasinda, yetismesi uzun zaman alan ve kesilip satilmak üzere yetistirilen agaçlarin 57. maddede yazili giderlerinden Vergi Usul Kanunu'nun 283. maddesi uyarinca aktiflestirilen kisminin, agaçlarin satildigi yil hariç olmak üzere her takvim yili için Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre belirlenen yeniden degerleme oraninda artirilarak kazancin tespitinde dikkate alinacagi belirtilmistir.

[293] Mehmet Ali Özyer, "Yabanci Para ve Yabanci Para Cinsinden Kiymetlerin Degerlemesi", **Yaklasim**, Sayi:77, Mayis 1999, s.40.
[294] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.339.

Giderlerin artirimi sonucunda olusan tutarlar gider artis fonu olarak adlandirilmakta ve bu fonun sermayeye eklenmesi kurumlar vergisi mükellefleri bakimindan mümkün iken gelir vergisi mükelleflerine bu imkan taninmamistir.

Buna karsin mükerrer düzeltme yapilmamasi amaciyla uygulanmasina son verilen söz konusu düzenlemede gider artis fonunun muhafaza edilecegine iliskin bir hüküm bulunmamasi gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri bakimindan ayni vergisel avantajlarin saglandigi seklinde yorumlanmistir.[295]

1.8- MENKUL SERMAYE IRATLARINDA INDIRIM UYGULAMASI

Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinde yapilan tanimlamaya göre, *"Sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti disinda nakdi sermaye veya para ile temsil edilen degerlerden mütesekkil sermaye dolayisiyla elde ettigi kâr payi, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradidir."* Ayni maddede kaynagi olursa olsun menkul sermaye iradi olarak nitelendirilecek olan iratlar da tek tek sayilmistir.

Yapilan tanimlamaya göre herhangi bir gelir unsurunun menkul sermaye iradi olarak degerlendirilebilmesi için;

- Elde edilen gelirin ticari, zirai veya mesleki faaliyetin disinda elde edilmis olmasi,
- Gelirin nakdi sermaye veya para ile temsil edilebilen degerlerden elde edilmesi,
- Gelirin, kâr payi, faiz, kira veya bunlara benzer sekilde elde edilmis olmasi gerekmektedir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 4369 Sayili Kanun ile degistirilen 76/2. maddesinde ise 75. maddenin ikinci fikrasinin 5, 6, 7, 12 ve 14 numarali bentlerinde yer alan menkul sermaye iratlarina, (Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre o yil için tespit edilmis olan yeniden degerleme oraninin, ayni dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonosu

[295] Akyol, **a.g.m.**, s.47.

ihalelerinde olusan bilesik ortalama faiz oranina bölünmesi suretiyle Maliye Bakanligi'nca tespit edilen) indirim oraninin uygulanmasi suretiyle bulunacak kismin, bu iratlarin beyani sirasinda indirim olarak dikkate alinacagi belirtilmistir.

Buradaki amaç; bir kisim iradin enflasyondan kaynaklanan kismi üzerinden vergi alinmamasini böylece hem mali tablolarin enflasyonun etkisinden korunmasini hem de vergilendirmenin gerçek degerler üzerinden yapilmasini saglamaktir.

Indirim orani uygulanarak bu kadarlik kismi beyana tabi olmayacak olan söz konusu menkul sermaye iratlari sunlardir:
- Her nevi tahvil ve Hazine bonosu faizleri ile Toplu Konut Idaresi, Kamu Ortakligi Idaresi ve Özellestirme Idaresi'nce çikarilan menkul kiymetlerden saglanan gelirler ile bu kiymetlerin geri alim veya satim taahhüdü ile iktisap veya elden çikarilmasi karsiliginda saglanan islemlerin menfaatleri,
- Her nevi alacak faizleri,
- Mevduat faizleri,
- Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr paylari ile kâr, ve zarar ortakligi belgesi karsiligi ödenen kâr paylari ve özel finans kurumlarinca kâr ve zarara katilma hesabi karsiliginda ödenen kâr paylari,
- Menkul kiymetler yatirim fonlari ve ortakliklari, risk sermayesi yatirim fonlari ve ortakliklari ve gayrimenkul yatirim fon ve ortakliklarindan saglanan kar paylari.

5281 Sayili Kanun'un 44/4-a maddesiyle yürürlükten kaldirilan bu düzenlemeye göre indirim uygulamasi, yalnizca gerçek kisilerin beyan edecekleri yukarida belirtilen türden menkul sermaye iradi gelirleri için geçerli olmustur. Diger deyisle ticari isletmelere dahil bu tür gelirlere iliskin olarak indirim uygulamasi söz konusu degildir. Gerçek kisilere, elde edilen menkul sermaye iratlarinin enflasyondan kaynaklanan kisimlarinin vergi matrahindan indirilebilmesi imkani taninmasinin yaninda, ticari isletmelere dahil bu tür gelirlerin indirim uygulanmadan vergilendirilmis olmasi vergi adaleti bakimindan olumsuz olarak nitelendirilmistir.[296]

[296] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.341.

2- UYGULANMASINA DEVAM EDILEN KISMI NITELIKTEKI DÜZENLEMELER

Vergi hukukumuzda amaci tam olarak enflasyona karsi koruma olmamakla birlikte enflasyon ortaminda kismi koruma niteligi arz eden, diger deyisle enflasyonun etkisini bir ölçüde gideren bir takim hükümlerin uygulanmasina devam edilmektedir.

Enflasyon düzeltmesi müessesesinin yürürlüge girmesinden sonra uygulanmasina devam edilen söz konusu düzenlemelerin su sekilde belirtilmesi mümkündür:

• KVK'nun 8. maddesinde düzenlenen istirak hisseleri ve gayrimenkul satis karlarinin sermayeye ilave edilmesi kosuluyla vergiden istisna edilmesi,

• VUK'nun 328. ve 329. maddelerinde yer alan yenileme fonu düzenlemesi,

• VUK'nun mükerrer 315. maddesinde yer alan azalan bakiyeler usulüyle amortisman uygulamasi,

• Yatirim indirimi endekslemesi,

• Vergi kanunlarinda bulunan maktu had ve tutarlarin her yil yeniden belirlenmesi,

• VUK'nun 324. maddesinde yer alan vazgeçilen alacaklara iliskin düzenleme.

2.1- ISTIRAK HISSELERI VE GAYRIMENKUL SATIS KARLARI ISTISNASI

Istirak hisseleri ve gayrimenkul satisindan dogan kazançlarin kurumlar vergisinden istisna edilmesi uygulamasina 2970 Sayili Kanun'la KVK'nun Geçici 10. maddesinde yapilan düzenlemeyle 1984 yilinda baslanmis, daha sonra katma deger vergisi ile banka ve sigorta muameleleri vergisi ve tapu kadastro harci yönünden de istisna uygulamasi getirilmis böylece istirak hisseleri ile gayrimenkullerin satis kazanci istisnasi kapsamindaki islemler katma deger vergisi, damga vergisi ve banka ve sigorta muameleleri vergisinden de istisna edilmistir.[297]

Kurumlarin borçlanma yoluna gitmeden kendi özkaynaklari ile faaliyetlerini devam ettirebilmeleri amaciyla getirilen bu istisnanin uygulanmasina, yapilan birçok degisiklik ve süre uzatilmasi yoluyla devam edilmistir.[298]

5281 Sayili Kanun'un 31. maddesiyle Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8. maddesinin birinci fikrasinin 12. bendine eklenen hüküm ile 01.01.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere asagidaki sekilde yeniden düzenlenmistir.

"Kurumlarin, en az iki tam yil süreyle aktiflerinde yer alan istirak hisseleri ile gayrimenkullerinin satisindan dogan ve sermayeye eklenmesine karar verilen kazançlari.

Sermayeye ilave edilme isleminin satisin yapildigi yili izleyen ikinci takvim yilinin sonuna kadar gerçeklestirilmesi sarttir. Vadeli satis halinde, ilk yapilan tahsilatin istirak hissesi veya gayrimenkulün maliyet bedeline iliskin oldugu kabul edilir. Bu süre içinde sermayeye eklenmeyen kazanç kismi için uygulanan istisna dolayisiyla zamaninda tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa ugramis sayilir. Bankalara

---

[297] Ayrintili bilgi için bakiniz: Sükrü Dilaver, Ayhan Yaman, "5281 Sayili Kanun Sonrasinda Gayrimenkul ve Istirak Hisselerinin Satislarindan Elde Edilen Kazançlarda Istisna Uygulamasi", **Vergi Dünyasi**, Sayi:283, Mart 2005, s.40-45.

[298] Bu uygulamanin tarihsel gelisimi için bakiniz: M. Emin Akyol, "Gayrimenkul ve Istirak Hisseleri Satis Kazanci Istisnasi", **E-Yaklasim**, Mart 2005, Sayi:20.

borçlu durumda olanlar ile bunlarin kefillerinin bu borçlara karsilik bankalara devrettikleri gayrimenkul ve istirak hisseleri ile bankalarin alacaklarina karsilik iktisap ettikleri gayrimenkul ile istirak hisselerinin satisinda iki tam yil süreyle elde tutulma sarti aranmaz. Bedelsiz olarak ya da rüçhan hakki kullanilmak suretiyle itibarî degeriyle iktisap edilen hisse senetlerinin iktisap tarihi olarak, sahip olunan eski hisse senetlerinin iktisap tarihi esas alinir. Menkul kiymet veya gayrimenkul ticareti ile ugrasan kurumlarin bu amaçla ellerinde bulundurduklari degerlerin satisindan elde ettikleri kazançlar istisna kapsami disindadir.

Tam mükellef sermaye sirketleri disindaki kurumlar ile dar mükellef kurumlarda, satistan dogan kazancin sermayeye ilave edilmesi sarti aranmaz, bu kazançlar özel bir fon hesabinda tutulur. Sermayeye eklenen veya fon hesabinda tutulan kazançlarin bes yil içinde; herhangi bir suretle isletmeden çekilmesi, dar mükellef kurumlar tarafindan yurt disina transfer edilmesi veya bu süre içinde isletmelerin tasfiyesi (devir, birlesme ve bölünme halleri hariç) halinde, bu kazançlar o yilin kazanci sayilarak vergiye tâbi tutulur.

Türk Ticaret Kanunu'nun 391. maddesinin bu suretle gerçeklestirilecek sermaye artirimina aykiri hükümleri uygulanmaz. Istisnanin uygulanmasina iliskin esas ve usulleri tespit etmeye Maliye Bakanligi yetkilidir."

5281 sayili Kanunla, KVK'nun Geçici 28. maddesi ile, geçici 29. maddesinin 6 ve 7. bentlerinde yer alan istisnalarin yerine yukarida yer alan düzenleme yapilmistir. Bu düzenleme ile, kurumlarin en az iki tam yil süreyle aktiflerinde yer alan istirak hisseleri ile gayrimenkullerinin satisindan dogan ve sermayeye eklenmesine karar verilen kazançlari kurumlar vergisinden istisna edilmistir.

Menkul kiymet veya gayrimenkul ticareti ile ugrasan kurumlarin bu amaçla ellerinde bulundurduklari degerlerin satisindan elde ettikleri kazançlarin istisna uygulamasi kapsaminda degerlendirilemeyecegi açiktir.

Istisnadan yararlanabilmek için satistan elde edilen kazancin satisin yapildigi yili izleyen ikinci takvim yilinin sonuna kadar sermayeye ilave edilmesi gerekmektedir. Aksi taktirde, istisna dolayisiyla zamaninda tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa ugramis sayilacaktir.

Gayrimenkullerin ve istirak hisselerinin en az iki tam yil süreyle aktifte bulunmasi kosulu bankalar dahil bütün kurumlar için aranmaktadir. Bir baska ifade ile bu kosul, istisna kalici hale getirilirken de muhafaza edilmis ve bankalar için de öngörülmüstür. Ancak bankalara borçlu durumda olanlar ile bunlarin kefillerinin bu borçlara karsilik bankalara devrettikleri gayrimenkul ve istirak hisseleri ile bankalarin alacaklarina karsilik iktisap ettikleri gayrimenkul ile istirak hisselerinin satisinda iki tam yil süreyle elde tutulma sarti aranmayacaktir.

Söz konusu düzenlemede dar mükellef kurumlarin da istisnadan yararlanacagi açikça belirtilmistir. Ayrica tam mükellef sermaye sirketleri disindaki kurumlar ile dar mükellef kurumlarda, satistan dogan kazancin sermayeye ilave edilmesi sarti aranmayacaktir. Anilan kurumlarin istisnadan yararlanabilmeleri için söz konusu kazançlari özel bir fon hesabinda tutmalari yeterlidir.

Sermayeye eklenen veya fon hesabinda tutulan kazançlar bes yil içinde; herhangi bir suretle isletmeden çekilir, dar mükellef kurumlar tarafindan yurt disina transfer edilir veya bu süre içinde isletmeler tasfiye edilirse (devir, birlesme ve bölünme halleri hariç), o yilin kazanci sayilarak vergiye tabi tutulacaktir.

Ayrica, KVK'nun Geçici 28. maddesinde yer alan düzenlemede kooperatiflerde fon hesabinda tutulan kazançlarin süresiz olarak isletmeden çekilmeyecegi hükmü bulunmakta iken 5281 sayili Kanunla kooperatiflerde de fon hesabinda tutulan kazançlarin isletmeden çekilememe süresi bes yil ile sinirlandirilmistir.

2.2- YENILEME FONU

Yenileme fonu uygulamasi Vergi Usul Kanunu'nun 328 ve 329. maddelerine, 28.02.1963 tarihinde 205 Sayili Kanun'un 21. maddesiyle eklenmistir. Daha sonra 31.12.1980 tarihinde 2365 Sayili Kanun'un 56. maddesiyle degistirilen madde hükmü ile, mükelleflere amortismana tabi iktisadi kiymetlerin satisindan dogan kar veya bu kiymetlerin dogal afetler yüzünden hasara ugramasi sonucu sigortadan alinan tazminat fazlasini belirli sartlara bagli olarak vergi matrahina eklemeyip bilançonun pasifinde belirli bir süre bekletilmesi imkani taninmistir.

Yenileme fonunun gerçek amaci, bir yandan vergi erteleme rejiminin saglanmasi diger yandan da satilan iktisadi kiymetlerin yenilenmesini saglayarak üretim teknolojisinin ve verimliligin artirilmasina destek olmaktir.[299] Yenileme fonunun kanun gerekçesinde bu husus su sekilde belirtilmistir:"*... satilan iktisadi kiymetlerin yenilenmesi arzu edilir veya yenilenme esasen zaruret halinde bulunursa, bu taktirde satistan tahassul eden karin o yilin ticari karina ilave edilmemesi ve pasifte geçici bir hesapta azami 3 yil süre ile tutulmasi saglanmak istenmistir. Böylece bilanço esasina göre defter tutmakta olan mükelleflerin bu kardan da istifade etmek suretiyle, elden çikardiklari iktisadi kiymetleri yenileme imkanlari arttirilmis olacaktir. ... 328. maddeye ilave edilen hükümlerle, münhasiran satilan iktisadi kiymetlerin yenilenmesi istikametinde bir tesvik gayesi güdüldügünden böyle bir karin baska bir iktisadi kiymetin iktisabina tahsisi hali ayni hükümler çerçevesinde mütalaa edilmemek gerekecektir.*"

Anlasilacagi üzere kanun koyucu, esasen mükelleflerin enflasyonun etkilerine karsi korunmalarina yönelik bir düzenlemeye gitmemistir. Ancak, söz konusu yenileme fonu tutarinin enflasyon etkisini de içeriyor olmasi dolayisiyla bu uygulama, enflasyona karsi alinan kismi nitelikteki önlemler arasinda sayilmaktadir.[300]

---

[299] Aykut Gümüslüoglu, "Yenileme Fonu ve Karsilasilan Problemler", **Vergi Dünyasi**, Sayi:263, Temmuz 2003, s.124.
[300] Uysal, Taner, Buluç, **a.g.e.**, s.340.

2.2.1- Yenileme Fonu Uygulamasinin Genel Nitelikleri

Yenileme fonu uygulamasi yukarida da belirtildigi üzere esasen bir 'vergi ertelemesi' niteligindedir. Diger deyisle bu uygulamayla mükelleflere, belirtilen sartlarda olusan karlari belirli süreler dahilinde vergiye konu etmeme imkani taninmaktadir.

Ayrica söz konusu düzenlemede, tüm sartlarin saglanmasi halinde dahi yenileme fonunun ayrilmasi zorunlu tutulmamakta, bu bakimdan uygulama ihtiyari bir nitelik kazanmaktadir.[301]

Vergi Usul Kanunu'nun 328 ve 329. maddelerindeki ilgili hükümlere göre yenileme fonunun kullanim esaslari ve sartlari su sekilde belirtilebilir:

1- Yenileme fonu olusturabilmek için öncelikle satilan veya hasara ugrayan kiymetin amortismana tabi iktisadi kiymet olmasi gerekmektedir. Bu bakimdan amortismana tabi olmayan arsa ve araziler ile amortismana tabi olamayan diger duran varliklarin satisi sonucunda olusacak kardan yenileme fonu ayrilamaz.

2- Yenileme fonu, hem yukarida belirtilen kanun gerekçesinden hem de kanun metninde geçen bu fonun 'pasifte geçici bir hesapta' tutulacagi seklindeki lafzindan açikça anlasilacagi üzere, bilanço esasina tabi mükelleflerce ayrilabilmektedir.[302]

3- Satilan iktisadi kiymetin yenilenmesinin isin niteligi bakimindan zorunlu olmasi ya da isletme idarecileri tarafindan bu yönde bir karar verilmis ve girisimde bulunulmus olmasi gerekmektedir.

4- Satilan veya hasara ugrayan iktisadi kiymetin yerine baska nitelikteki bir iktisadi kiymet alma amacina yönelik olarak yenileme fonu ayrilmasi mümkün olmamaktadir. Diger deyisle, yenileme fonundan yararlanilarak satin alinacak olan iktisadi kiymet daha önceden satilan veya hasara ugrayan iktisadi kiymetle ayni nitelikte olmalidir. Iktisadi kiymetler için 'ayni nitelikte olmak' bakimindan

[301] Konuyla ilgili Danistay karari için bakiniz: Danistay 4. Daire'nin 25.12.1975 tarih, E:1974/2126 K: 1975/3095 Sayili Karari.
[302] Konuyla ilgili Danistay karari için bakiniz: Danistay 4. Daire'nin 19.01.1982 tarih, E1981/306 K: 1982/100 Sayili Karari.

uygulamada bir kesinlik olmamakla beraber bu konuda fazla kisitlamaya gidilmesine gerek yoktur.[303]

5- Yenileme fonuna alinan karin üç yil içinde kullanilmasi, aksi taktirde üçüncü yilin vergi matrahina eklenmesi zorunludur. Bu konuda söz konusu üç yillik sürenin baslangici ile ilgili degisik düsünceler ileri sürülmektedir. Danistay'in azami üç yil olarak belirlenen sürenin, satisi takip eden yildan itibaren baslayacagi yönündeki görüsüne karsilik, bu sürenin satisin yapildigi yili da kapsayacak sekilde bir yil daha kisa olmasi gerektigi yönünde görüsler de mevcuttur. [304]

6- Yenileme fonu ile satin alinan amortismana tabi iktisadi kiymetlerin amortismani, pasifte açilmis olan yenileme fonu hesabindan mahsup edilecektir. Mahsup isleminin tamamlanmasindan sonra itfa edilmemis kisimlarin kalmasi durumunda normal amortisman uygulamasina devam edilecektir.

7- Isin terki, devri ve tasfiyesi durumlarinda süresi dolmamis olsa dahi yenileme fonunun ilgili yil vergi matrahina eklenmesi gerekmektedir.[305]

2.2.2- Yenileme Fonunun Genel Degerlendirmesi

Isletmelerin sahip olduklari iktisadi kiymetlerin enflasyon dolayisiyla, mali tablolarinda oldugundan daha düsük degerlerde görülmeleri bunlarin satisi halinde gerçek olmayan kazançlarin vergilendirilmesini saglayacaktir. Ayni zamanda enflasyonun söz konusu olmadigi zamanlarda da teknolojik gelismeler, isletmelerin kullanmakta olduklari iktisadi kiymetleri sürekli olarak ve artan fiyatlarla yenilemelerini gerektirebilmektedir.

---

[303] Tezcan Atay, Hakan Atay, "Yenileme Fonu Uygulamasinda Özellik Arzeden Hususlar-I", **Yaklasim**, Sayi:124, Nisan 2003, s.179.

[304] Danistay 4. Daire'nin 20.02.1974 tarih, Esas No:1973/4073 Karar No:1974/555 Sayili Karari ve Danistay 4. Daire'nin 11.10.1991 tarih, Esas No:1988/4562 Karar No:1996/3074 Sayili Karari,
Ayni yönde görüsler için bakiniz: Gümüslüoglu, **a.g.m.**, 130-131., Bora Topaloglu, "Yenilene Fonu Uygulamasi ve Uygulamada Karsilasilan Sorunlar", **Vergi Dünyasi**, Sayi 256, Aralik 2002, s.213. Karsit görüsler için bakiniz: Tezcan Atay, Hakan Atay, "Yenileme Fonu Uygulamasinda Üç Yillik Kullanilma Süresinin Baslangici ve Bitisi Sorunsali-II", **Yaklasim**, Sayi 110, Subat 2002, s.199., Ali Riza Akbulut, "Yenileme Fonu Uygulamasi ve Uygulamada Karsilasilan Sorunlar", **Vergi Dünyasi**, Sayi:268, Aralik 2003, s. 151., Fuat Umur Özçigiran, "Yenileme Fonu", **Vergi Sorunlari**, Sayi:4, 1982, s.57.

[305] Gümüslüoglu, **a.g.m.**, s.125.

Böylece isletmeler bakimindan bir yandan sermayenin korunmasi sorununun giderilmesi diger yandan da gelisen teknolojiye ayak uydurulmasinin saglanabilmesi gerekli hale gelmektedir.

Yenileme fonu da isletmelere bu amaçla finansman saglanabilmesi yaninda, vergi ertelemesi niteligi ile belirli bir süre için de olsa gerçek olmayan kazançlarin vergilendirilmesini önlemektedir. Söz konusu kazançlarin daha sonradan satin alma gücü düsük para ile vergi matrahina eklenmesi, kismen de olsa isletmelerin karsilastiklari bu zorlugun önüne geçilebilmesini saglamaktadir.

2.3- AZALAN BAKIYELER YÖNTEMI ILE AMORTISMAN

Amortisman uygulamasindan amaç, belirli bir iktisadi kiymetin faydali ömrü esas alinmak suretiyle, söz konusu varligin elde etme maliyetini ya da düzeltilmis degerini gider olarak muhasebelestirmek seklinde belirtilebilir.[306]

Vergi Hukukumuzda amortisman hesaplama yöntemi olarak esas itibariyle iki yöntem benimsenmistir. Bunlardan ilki 'normal amortisman', ikincisi ise 'azalan bakiyeler usulü ile amortisman' yöntemidir. Ayrica diger yöntemler gibi seçimlik hak olmanin disinda, yalnizca olaganüstü durumlar için geçerli olan fevkalade amortisman yönteminin uygulanmasi da söz konusu olabilmektedir.

2.3.1- Azalan Bakiyeler Yöntemi ile Amortisman Uygulamasinin Genel Nitelikleri

Vergi mevzuatimiza 1963 yilinda 205 Sayili Kanun ile dahil edilmis olan azalan bakiyeler yöntemi ile amortisman uygulamasinin amaci söz konusu kanun gerekçesinde *"...yeni yatirimlarin yapilmasi mevcut tesisat ve teçhizatin yenilenmesi tesvik edilmek suretiyle prodüktivitenin, isletmelerin likiditelerinin artirilmasi*

[306] Saygin Eyüpgiller, "Vergi Mevzuati ve Muhasebe Ilkeleri Yönünden Amortisman Hesaplama Yöntemi Degisikligi ve Ayni Anda Hem Azalan Bakiyeler Hem de Normal Amortisman Usulüne Göre Amortisman Ayrilip Ayrilamayacagi", **Yaklasim**, Sayi:12, Aralik 1993, s.24.

suretiyle de rantabilitenin artmasina hizmet edilerek iktisadi gelismeyi hizlandirmak...” seklinde açiklanmistir.

Düzenlemede, yeni iktisadi kiymet satin alan mükelleflere, ilk yillarda daha fazla amortisman ayirmak suretiyle kurulus yillarinda mali bir imkan saglanmasi öngörülmektedir. Azalan Bakiyeler Usulü ile Amortisman uygulamasi Vergi Usul Kanunu’nun Mükerrer 315. maddesinde yer almaktadir. Söz konusu hükme göre:

“Bilanço esasina göre defter tutan mükelleflerden dileyenler, amortismana tabi iktisadi degerlerini, azalan bakiyeler üzerinden amortisman usulü ile yok edebilirler. Bu usulün tatbikinde;

1. Her yil, üzerinden amortisman hesaplanacak deger, evvelce ayrilmis olan amortismanlar toplaminin tenzili suretiyle tespit olunur. Enflasyon düzeltmesi yapilan dönemlerde, üzerinden amortisman ayrilacak deger, amortismana tâbi iktisadî kiymetin düzeltilmis degerinden daha evvel ayrilmis olan amortismanlarin toplaminin tasinmis degerleri indirilmek suretiyle tespit edilir.
2. Bu usulde uygulanacak amortisman orani %50’yi geçmemek üzere normal amortisman oraninin iki katidir.
3. Bu usulde amortisman süresi normal amortisman nispetlerine göre hesaplanir. Bu sürenin son yilina devreden bakiye deger, o yil tamamen yok edilir.”

2.3.2- Azalan Bakiyeler Yöntemi ile Amortisman Uygulamasinin Genel Degerlendirmesi

Azalan bakiyeler usulü ile amortisman bir vergisel tesvik niteligindedir. Bu uygulamayla, yatirim yapan mükelleflerin ilk yillarda sonraki yillara oranla daha fazla amortisman ayirarak, daha az vergi ödemek suretiyle mali olarak belirli avantaj saglanmistir.

Esas olarak azalan bakiyeler yöntemi ile amortisman uygulamasi ödenecek olan verginin daha sonraki yillara tasinmasini[307] saglayan bir vergi ertelemesi araci olarak nitelendirilebilir.

Ancak, enflasyonist ortamda azalan bakiyeler yöntemi ile amortisman; bir iktisadi kiymetin faydali ömrüyle orantili olarak degil de, daha çok paranin satin alma gücünün yüksekligi ile orantili olarak giderlesmesini saglayabilmekte ve bu özelligi ile de enflasyona karsi mükelleflerin korunmasi bakimindan alinmis bir önlem olarak degerlendirilebilmektedir.

Diger ifadeyle bu yöntemde bir iktisadi kiymetin satin alma gücü yüksek para ile giderlestirilecek kismi satin alma gücü düsük para ile giderlestirilecek kismindan daha fazla olmaktadir. Dolayisiyla azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman ayiran isletmeler normal amortisman yöntemini uygulayanlara göre enflasyondan daha az etkileneceklerdir. Bu yöntem ile mükelleflerin enflasyon ortaminda kismi nitelikte de olsa korunmalari amaçlanirken[308] diger taraftan yeni teknoloji kullanimi tesvik edilmekte ve isletmelere kurulus dönemlerinde finansal anlamda bir kolaylik saglanabilmektedir.[309]

Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 320. maddesinin üçüncü fikrasinda yer alan *"Bir iktisadi deger üzerinden azalan bakiyeler usulüne göre amortisman ayrilmaya baslandiktan sonra normal amortisman usulüne geçilebilir... Bu takdirde henüz yok edilmemis olan deger kismi, bakiye amortisman süresine bölünmek suretiyle esit miktarlarla yok edilir."* hükmü de bu yöntemin sagladigi vergisel avantaj bakimindan özellik tasimaktadir.

Söyle ki, azalan bakiyeler yöntemi ile saglanan söz konusu vergisel avantaji, bu yönteme göre amortisman ayrilmaya baslanmasindan üzerinden amortisman

---

[307] Hayrettin Erdem, "Azalan Bakiyeler Usulüne Göre Amortisman Ayirmak Avantajli midir?", **Yaklasim**, Sayi:68, Agustos 1998, s.106.
[308] Uluatam, Mehtibay, **a.g.e.**, s.172-173.
[309] Mahmut Sekdur, "Azalan Bakiyeler Yöntemiyle Amortisman Ayrilmasi Normal Amortismana Göre Daha Fazla Gider Yazilmasini Saglar", **Yaklasim**, Sayi:111, Mart 2002, s.163-179.

ayrilacak olan iktisadi kiymetin faydali ömrüne göre hesaplanacak olan belirli bir sene sonra normal amortisman yöntemine geçilmesi halinde, daha da artirmak mümkün olabilmektedir.[310] Böylece enflasyon ortaminda kismi nitelikte koruma saglayan bu düzenlemenin yaratacagi etkiler de artmaktadir.

Örnegin, 200X yilinda 2.000,00 TL'ye satin alinmis ve faydali ömrü bes yil olan bir iktisadi kiymet üzerinden azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman ayrilmaya baslandiktan sonra VUK'nun mükerrer 320. maddesi hükmüne göre dördüncü yil normal amortisman yöntemine geçilmesi durumunda böyle bir avantajin saglanmasi mümkün olacaktir.

Asagidaki tabloda 2.000,00 TL maliyetindeki söz konusu iktisadi kiymet için degisik sekillerde mümkün olan amortisman hesaplamalari gösterilmektedir. Tablonun A sütununda, normal amortisman yöntemine göre ve B sütununda, azalan bakiyeler yöntemine göre yapilacak olan hesaplama yer almakta olup C sütununda ise azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman ayrilmaya baslandiktan dört yil sonra normal amortisman yöntemine geçilmesi durumunda yapilacak olan hesaplama yer almaktadir.

Tablo –VII

(Azalan Bakiyeler Usulü ile Amortisman Uygulamasinin Sagladigi Avantaj)

	A	**B**	**C**
1. Yil	**400,00**	**800,00**	**800,00**
2. Yil	400,00	480,00	480,00
3. Yil	400,00	288,00	288,00
4. Yil	400,00	**172,80**	**216,00**
5. Yil	400,00	**259,20**	**216,00**

[310] Ferhat Fahran, "Baslangiçta Azalan Bakiyeler Usulünü Seçen Mükelleflerin, Daha Sonra Normal Amortisman Usulüne Geçmeleri Halinde Karsilasacaklari Vergi Yarari", **Yaklasim**, Sayi:125, Mayis 2003, s.224-227.
Sekdur, **a.g.m.**, s.172.

Buna göre enflasyonist bir ortamda fiyat hareketlerinden bu yolla en az etkilenmek isteyen mükellef;

- A sütununda gösterilen normal amortisman yöntemini seçmeyecektir, çünkü azalan bakiyeler yöntemi ile paranin satin alma gücünün en yüksek oldugu 1. yil olan 200X yilinda 400,00 TL yerine 800,00 TL giderlestirebilmektedir.

- Ayni dogrultuda paranin satin alma gücünün besinci yila göre nispeten yüksek oldugu dördüncü yilda 172,80 TL yerine 216,00 TL giderlestirme imkani oldugundan dördüncü yilda normal amortisman yöntemine geçecektir.

Sonuçta, azalan bakiyeler usulünü kullanan mükelleflerin faydali ömürlerine göre hesaplanacak olan belli bir yildan sonra normal usulde amortisman ayirmaya baslamalarinin vergisel bir avantaj yaratmakta oldugu ve enflasyonist ortamlarda bu durumun daha da önem kazandigi anlasilmaktadir.

Azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman konusunda dikkat çeken bir diger nokta ise enflasyon düzeltmesinden kaynaklanmaktadir. Söyle ki, 5024 Sayili Kanunla yapilan düzenlemede enflasyon düzeltmesi uygulamasinda, binalarin birikmis amortismanlari için daha önceden yeniden degerlemede oldugu gibi tarihi maliyetler üzerinden hesaplanma zorunlulugu bulunmayip, amortismanlarin düzeltilmis degerler üzerinden ayrilacak olmasi binalar bakimindan geçmis yillarda ayrilamamis amortismanlarin ayrilabilmesine imkan tanimaktadir.

Diger deyisle, mükellefler tarafindan bir bina için önceki yillarda yeniden degerleme yapilmis olmasi halinde, hiç yeniden degerleme yapilmayan bir binaya kiyasla, enflasyon düzeltmesinin uygulanmasindan sonra daha fazla amortisman gideri hesaplanabilmektedir.[311]

[311] Erdikler, **a.g.m. (I)**, 110–115.

2.4- YATIRIM INDIRIMI ENDEKSLEMESI

Yatirim indirimi uygulamasinin amaci, yapilacak yatirimlarla ilgili harcamalarin belirli bir tutarinin, vergiye tabi matrahin hesaplanmasinda indirim konusu yapilarak yatirimlarin tesvik edilmesi ve bu yolla kalkinmanin hizlandirilmasidir. Buna karsin yüksek enflasyonun varligi, özellikle kazanç yetersizligi dolayisiyla indirim imkanindan yararlanilmadigi durumlarda bu uygulamanin tesvik özelligini yitirmesine neden olmaktadir.[312]

Enflasyonist dönemlerde yatirim indiriminin etkisini azaltan bu durum, yatirim endeksleme müessesesi ile kismen giderilmeye çalisilmistir. Esasen yatirim indirimi uygulamasinin tesvik özelliginin korunmasi amaciyla vergi mevzuatimizda yer verilen yatirim indirimi endekslemesi, kazanç yetersizligi dolayisiyla yatirim indiriminin uygulanamamasi durumunda, izleyen yillarda yapilacak indirimin endekslenmek suretiyle belirlenmesi ve böylece vergi matrahinin disinda tutulacak olan indirim tutarlarinin enflasyonun etkisini de gösterecek sekilde hesaplanmasi seklinde ifade edilebilmektedir.[313]

Yatirim indirimi endekslemesi uygulamasina ilk olarak 1995 yilinda 4108 Sayili Kanun'la baslanmistir. 4369 Sayili Kanun'la yatirim indirimi endekslemesi uygulamasinda süre sinirlamasi kaldirilarak sinirsiz endeksleme uygulamasina geçilmis[314] ve daha sonra 4842 Sayili Kanun'la korunmus olan uygulamaya yeniden degerleme oranini esas alinarak devam edilmistir. Son olarak 5024 Sayili Kanun'da da endeksleme uygulamasi kabul edilmis ancak yatirim indirimi endekslemesinde yeniden degerleme orani yerine Toptan Esya Fiyatlarinda meydana gelen artis oraninin esas alinacagi belirtilmistir. Böylece uygulamada enflasyon düzeltmesi ile paralellik saglanmistir.

---

[312] Mürsel Ali Kaplan, "Yatirim Indirimi Uygulamasi ve Endeksleme", **Vergi Dünyasi**, Sayi:208, Aralik 1998, s.152.
[313] Özbalci, **a.g.e.**, s.167.
[314] Sükrü Kizilot, "Yatirim Indiriminde Sinirsiz Endeksleme, Gelecek Yil Yapilacak Harcamalarda Indirim ve Stopajin Kaldirilmasi", **Yaklasim**, Ocak 1999, s.38-39.
Mürsel Ali Kaplan, "Yatirim Indirimi Uygulamasi ve Dönem Sonlarina Iliskin Özellikli Konular", **Vergi Dünyasi**, Sayi:244, Aralik 2001, s.160.

2.5- VERGI KANUNLARINDA BULUNAN MAKTU HAD VE TUTARLARIN HER YIL YENIDEN BELIRLENMESI

Vergi kanunlarinda belirlenmis olan had ve tutarlar, enflasyondan dogrudan etkilenerek anlamsiz hale gelmekte bu nedenle de söz konusu had ve tutarlarin günün ekonomik kosullarina uygun hale getirilmesi ihtiyaci dogmaktadir.

Asgari yatirim harcamasi tutari, gayrimenkullerin mesken olarak kiraya verilmesinde uygulanan indirim orani, basit usule tabi olmanin sartlari ile ilgili hadler, ücretlilerde vergi indirimi uygulamasi ve amortismana tabi iktisadi kiymetlerde dogrudan gider yazilabilme siniri bu kapsamda degerlendirilmekte olan had ve tutarlar arasinda sayilabilir.[315]

Muaflik ve istisna sinirlarinin parasal rakamlarla belirlenmesi, bu tutarlarin da enflasyondan etkilenmesine neden olmakta ve bu nedenle vergilendirmede adalet ilkesinden de sapmalar söz konusu olabilmektedir. Istisna ve muafliklari belirleyen sinirlarin mutlak tutarlarla ifade ediliyor olmasi dolayisiyla, enflasyon karsisinda ayarlama yapilmamasi durumunda bu tutarlarda bir asinma söz konusu olacaktir. Sonuçta istisna ve muafiyetlerden yararlananlar, parasal gelirlerinin artmasi dolayisiyla belirlenmis mutlak sinirlari asacaklarindan önceden vergi disi kalmalarina ragmen ayni reel gelirleri üzerinden vergiye tabi olacaklardir.[316]

Belirtilen nedenler dolayisiyla Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 414. maddesi ile Gelir Vergisi Kanunu'nun Mükerrer 213. maddesinde vergi kanunlarinda belirlenmis olan bu tutarlarin otomatik olarak düzeltilmesine iliskin olarak sirasiyla su düzenlemelere yer verilmistir:

---

[315] M. Emin Akyol, "5024 Sayili Kanun Sonrasinda Enflasyonun Etkilerini Giderici Müesseseler", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi:196, Agustos 2004, s.12-13.
[316] Aysegül Mutlu, "Türkiye'de Enflasyon Olgusu ve Enflasyonun Gelir Vergisi Üzerindeki Etkileri", **Yaklasim**, Sayi:21 , Eylül 1994, s. 24.

“Bu Kanunda yer alan maktu hadler ile asgari ve azami miktarlari belirtilmis olan para ile ödenecek ceza miktarlari, her yil bir önceki yila iliskin olarak bu Kanun uyarinca belirlenen yeniden degerleme oraninda artirilmak suretiyle uygulanir. Bu sekilde hesaplanan maktu had ve miktarlarin yüzde 5 ini asmayan kesirler dikkate alinmaz. Bakanlar Kurulu, bu suretle tespit edilen had ve miktarlari yarisina kadar artirmaya veya indirmeye, nispi hadleri ise iki katina kadar artirmaya veya yarisina kadar indirmeye veya tekrar kanuni seviyesine getirmeye yetkilidir.”

“Bu Kanunun 19, 21, 23/8, 31, 47, 48, mükerrer 80, 82, 86 ve mükerrer 121 inci maddelerinde yer alan maktu had ve tutarlar, her yil bir önceki yila iliskin olarak Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre belirlenen yeniden degerleme oraninda artirilmak suretiyle uygulanir. Bu sekilde hesaplanan maktu had ve tutarlarin % 5'ini asmayan kesirler dikkate alinmaz. Bakanlar Kurulu, bu surette tespit edilen had ve tutarlari % 50'sine kadar artirmaya veya indirmeye yetkilidir.”

2.6- VAZGEÇILEN ALACAKLAR

Vergi Usul Kanun’un 324. maddesine göre: *“Konkordato veya sulh yoluyla alinmasindan vazgeçilen alacaklar, borçlunun defterlerinde özel bir karsilik hesabina alinir. Bu hesabin muhteviyati alacaktan vazgeçildigi yilin sonundan baslayarak üç yil içinde zararla itfa edilmedigi takdirde kar hesabina naklolunur.”*

Esasen bu düzenleme, mükelleflere vazgeçilen alacaklar dolayisiyla gelir kaydetmeleri gereken tutarlari, enflasyon dolayisiyla satin alma gücü düsmüs olan para birimiyle vergi matrahlarina dahil etme imkani saglanmakta, bu nedenle de enflasyona karsi alinan kismi nitelikteki bir önlem olarak kabul edilmektedir.

Söz konusu madde hükmünden de anlasilacagi üzere bir alacagin vazgeçilen alacak olarak degerlendirilebilmesi için, alacagin tahsilinden konkordato veya sulh yoluyla vazgeçilmis olmasi gerekmektedir.

Konkordato müessesesine iliskin yasal düzenlemeler Icra ve Iflas Kanunu'nun 285 ve 309. maddelerinde yapilmistir ve bu müessese, ödeme güçlügü içinde bulunan borçlunun alacaklilar ile yargi mercii nezaretinde anlasmak suretiyle, borcun anlasilan kisminin ödenmesinden kurtuldugu bir sistemi ifade etmektedir.[317] Konkordato anlasmasinin geçerli olabilmesi için anlasmanin, alacaklilarin üçte ikisi tarafindan imzalanmis olmasi ve borçlunun en az borçlarinin %50'sini ödeyemez duruma gelmis olmasi gerekmektedir.

Sulh yoluyla alacaktan vazgeçme ise, 1086 sayili Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 91 ile 95. maddelerinde "feragat" ve "kabul" rejimi çerçevesi içinde düzenlenmistir. Feragat ve kabul kati bir hükmün hukuki neticelerini dogurmaktadir. Bu nedenle vazgeçilen alacak tutarinin mahkeme kararinda belirtilmesi gerekmektedir.[318] Danistay da bir kararinda vazgeçmenin mahkeme kararinda belirtilmesi gerektigini açikça ifade etmistir.[319]

Danistay ayrica, bir kararinda vazgeçilen alacak için borçluya taninan üç yillik sürenin borçlu kayitlarinda karsilik hesabi açilmamis olsa bile geçerli olacagini belirtmistir.[320] Dolayisiyla borçlu kayitlarinda karsilik hesabi açilmasa bile üç yil geçmedikçe ödenmesi yükümlülügü ortadan kalkan kisim kâr olarak kabul edilmeyecektir.

[317] Cem Tekin, "VUK Hükümleri Uyarinca Degersiz Alacaklar ve Vazgeçilen Alacaklar", **Yaklasim**, Sayi:131, Kasim 2003, s.125.
[318] Sakip SEKER, **Dönem Sonu Islemleri**, Yaklasim Yayinlari, Ankara 1999, s. 1480.
Salih Özel, "Tahsilinden Vazgeçilen Alacaklar", **Yaklasim**, Sayi:124, Nisan 2003, s.26.
[319] Danistay 4. Daire E.:1993/254, K. 1993/4846 Sayili Karari.
[320] Danistay 4. Daire E:1970/2715, K:1973/3696 Sayili Karari.

SONUÇ

Vergi Usul Kanunumuzda yer alan enflasyon düzeltmesi müessesesi, teorik temelleri genel fiyatlar seviyesi muhasebesi modeli esas alinarak olusturulmus bir düzenlemedir. Dolayisiyla ülkemizdeki uygulamada, mali tablolarin ve buna bagli olarak vergilendirmenin enflasyondan arindirilmasi islemi genel fiyat endeksleri ile yapilmaktadir. Bu nedenle ülkemizde uygulanan enflasyon düzeltmesi müessesesi, mali tablolarin anlamliligi bakimindan ikame maliyeti muhasebesi modelinin sagladigi avantajlardan yoksun bulunmaktadir.

Baska bir anlatimla, genel fiyatlar seviyesi modeli esasinda olusturulmus olan bu düzenleme, satin alma gücündeki farkliliklari mali tablolara tarafsiz bir sekilde yansitmakla birlikte, isletmelerin sürekliligi anlayisindan hareket etmeyerek kazancin tespitinde cari ikame maliyetlerini esas almamakta ve dolayisiyla sermayenin korunmasi sorunu bakimdan yetersiz kalmaktadir.

Bu dogrultuda, gerek özel fiyat endekslerinin olusturulmasinda gerekse modelin uygulanmasi ve denetlenmesinde karsilasilabilecek zorluklar, enflasyonun vergileme üzerindeki etkilerinin ortadan kaldirilmasi bakimindan ikame maliyeti muhasebesinin yerine genel fiyatlar seviyesi muhasebesinin uygulanmamasinin geçerli bir nedeni olarak kabul edilemez.

Yapilan düzenlemede mali tablolarin yalnizca enflasyonun etkilerinden arindirilmasi anlayisiyla yola çikilarak deflasyonun mali tablolar üzerinde yaratacagi etkilerinin göz ardi edilmis olmasi, düzenlemenin diger bir eksikligi olarak nitelendirilebilir. Ayni dogrultuda, vergi kanunlarimizda uygulanmasi sadece belirli bir enflasyon artis oraninin gerçeklesme sartina baglanmis bir düzenlemenin varligi, enflasyon olgusunun zihinlere yerlesmesini saglayarak enflasyonist beklentilerin güçlenmesine de neden olabilecektir.

Uygulama bakimindan ise düzenlemenin en büyük eksikliklerinden biri özsermaye kalemlerinin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasi sonucunda ortaya çikan düzeltme farklarinin Türk Ticaret Kanunu ile Vergi Usul Kanunu arasinda bagdasmayan bazi durumlara neden olmasidir. Birbiriyle yakin iliski içerisindeki bu kanunlar arasindaki mevcut uyumsuzluk, özellikle sermayenin tespiti, kar dagitimi ve teknik iflas gibi konularda duraksamalara neden olmaktadir. Bu nedenle, gerekli hukuki düzenlemelerin yapilmasindan önce, enflasyon düzeltmesi sonucunda meydana gelen kâr veya zararlarin isletmelerin gerçek faaliyet kâri ve zarari olarak degerlendirilmesi, hatali sonuçlarin dogmasina neden olacaktir.

Diger taraftan ülkemizde isletmeler açisindan kabul edilen bir gerçek, genel olarak özsermaye yapisinin zayif oldugudur. Bu durum bir yandan yüksek enflasyon dönemlerinde borçlanarak çalismanin avantajlarindan diger taraftan ülkemizde halihazirda yasanan sermaye sikintisindan kaynaklanmaktadir. Enflasyon düzeltmesinin isleyis mantigi bakimindan, isletmelerin özsermaye yerine daha çok borçlanarak çalismayi tercih ettikleri görüsünün kabulü durumunda, enflasyon düzeltmesinin vergi gelirleri üzerinde artirici yönde etkili olacaginin da kabulü gerekmektedir.

Bu dogrultuda, borçlu isletmeler bakimindan enflasyon düzeltmesi sonucunda ek bir vergi yükünün dogmasina karsin, özsermayesiyle çalisan isletmeler enflasyon düzeltmesinin vergisel sonuçlari bakimindan avantaj saglamaktadir. Nitekim, tarafimizdan faaliyet alanlari farkli, kuruluslari ortalama 5-10 yil geriye giden ve sayisi ellinin üstünde olan isletmelerin 2003 ve 2004 yillari bilançolarinin enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasi sonucunda bu ifadeyi destekler nitelikte veriler elde edilmistir.

Bu yönüyle enflasyon düzeltmesinin, özsermayeyle çalismayi tesvik ederek ülkemizdeki zayif özsermaye yapisinin güçlendirilmesine katki saglayabilecek bir müessese olarak nitelendirilmesi mümkün olmaktadir.

Enflasyon düzeltmesi müessesesinin kapsamina yalnizca bilanço usulüne göre defter tutan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin dahil olmasi nedeniyle akla ilk gelen hususlardan biri de, düzenlemenin kapsama dahil olmayan mükellefler bakimindan vergilendirmede esitlik ilkesine aykiri olabilecegi yönündedir. Ancak, düzenlemenin kapsama dahil gelir ve kurumlar mükellefleri açisindan her zaman avantaj saglamadigi, hatta çogu zaman bilanço yapilari dolayisiyla bu mükellefler için ek vergi yükü dogurdugu düsünülürse, böyle bir durumun varligindan bahsetmek zorlasmaktadir.

Bunun ötesinde, enflasyon düzeltmesi gibi bir düzenlemenin kapsamina yalnizca bilanço usulüne tabi mükelleflerin dahil edilmesinin, vergilendirmede dikey esitligin saglanmasi bakimindan gerekli oldugu da söylenebilir.

Ayrica ülkemizdeki enflasyon düzeltmesi uygulamasinin, yapilacak düzenlemelerle uluslararasi normlarla tam olarak uyumlastirilmasi konusu yabanci yatirimlar bakimindan önem arz etmektedir. Böyle bir uyumlastirmanin saglanabilmesi durumunda, yabanci yatirimciya mali tablolar arasinda karsilastirma yapabilme imkani saglanmis olacak, bunun sonucunda ise yabanci sermaye girisi için uygun bir ortam yaratilmis ve yabanci yatirimcilari tedirgin ederek ülkemizden fon çikisina neden olabilecek bir engelin de önüne geçilmis olacaktir.

Yukarida belirtilen olumlu ve olumsuz yöndeki tüm degerlendirmeler sonucunda görüsümüz, enflasyon düzeltmesi müessesesinin vergi kanunlarimizda yer almasinin vergi hukukumuz açisindan önemli ve gerekli bir gelisme oldugu yönündedir. Çünkü bir yandan uluslararasi standartlara uyum saglama zorunlulugu diger taraftan enflasyona karsi vergi kanunlarinda daginik sekilde alinmis olan önlemlerin tek bir çatida birlestirilmesinin saglayacagi faydalar böyle bir düzenlemeyi gerekli kilmaktadir. Ayrica olumsuz yönde yapilmis olan degerlendirmelerin tamami ilerideki asamalarda gerekli görülen düzenlemelerin yapilmasiyla ortadan kalkabilecek niteliktedir.

Son olarak belirtilmesi gereken husus; teori ve uygulama alaninda enflasyon düzeltmesi üzerine ileri sürülen birçok düsünce ve görüsün bulunmasi karsisinda, mali tablolarin ve dolayisiyla vergilemenin enflasyondan tamamen arindirilmasinin çözüm yolu olarak üzerinde anlasmaya varilmis olan tek kesin çarenin, enflasyon sorununun üstesinden gelinerek fiyat istikrarinin saglanmasi oldugudur.

KAYNAKÇA

KITAPLAR

Aren Sadun, **Istihdam Para ve Iktisadi Politika**, Savas Yayinevi, Ankara, 1998.

Ataç Beyhan, **Maliye Politikasi**, Anadolu Üniversitesi, Egitim Saglik ve Bilimsel Arastirma Çalismalari Vakfi Yayinlari; No:118.

Baxter William T., **Accounting Values and Inflation**, McGRAW-HILL Book Company, London, 1975.

Bulutoglu Kenan, **Kamu Ekonomisine Giris**, Filiz Kitabevi, Istanbul, 1997.

Davidson Sydney , Stickney Clyde P., Weil Roman L., **Inflation Accounting:** *A Guide for the Accountant and the Financial Analyst*, McGraw-Hill Book Co., New York, 1976.

Edwards E. O., Bell P. W., **The Theory and Measurement of Business Income**, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 1961.

Ferman Cumhur , **Fiyat Hareketlerinin Muhasebe Prensipleri Üzerine Tesiri ve Bilanço Teorileri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayinlarindan No:41-23, Güney Matbaacilik T.A.O., Ankara, 1954.

Friedman Irving S., **Enflasyon**, Türkiye Is Bankasi Kültür Yayinlari: 162, Çeviren: Haluk F. Gürsel, TISA Matbaasi, Ankara, 1975.

Günes Gülsen, **Verginin Yasalligi Ilkesi**, Alfa Kitabevi, Istanbul, 1998.

Gynther R.S., **Accounting for Price Level Changes**: *Theory and Procedures*, Pergamon Press, New York, 1975.

Karaçor Zeynep, **Enflasyonist Bekleyis ve Toplumsal Uzlasma**, Selçuk Üniversitesi I.I.B.F. Yay. No:1, Konya, 2000.

Kirkman Patrick R. A., **Inflation Accounting:** *A Guide for Non-Accountants*, Halsted Press, John Wiley & Sons Inc., New York, 1975.

Lipsey Richard G. ,Steiner Peter O. , Purvis Douglas D.,Courant Paul N. , **Iktisat**, Çeviren: Ahmet Çakmak, Bilim Teknik Yayinevi.

Maç Mehmet, **Kurumlar Vergisi**, 3. Baski, Denet Yayincilik, Istanbul, 1999.

Mason Perry, **Price-Level Changes and Financial Statements**, American Accounting Association, Columbus, Ohio, 1956.

Öncel Mualla, Kumrulu Ahmet, Çagan Nami, **Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999.

Örten Remzi, Karapinar Aydin, **Enflasyon Muhasebesi**, Gazi Kitabevi, Ankara 2003.

Özbalci Yilmaz, **Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açiklamalari**, Olus Yayincilik, Istanbul, 2004.

Özgüven Ali, **Iktisat Bilimine Giris**, Filiz Kitabevi, Istanbul, 1997.

Parasiz Ilker, **Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar**, Ezgi Kitabevi, Bursa, Mart 2001.

Paya Merih, **Para Teorisi ve Para Politikasi**, Filiz Kitabevi, Istanbul, 1998.

Pekiner Kamuran, "Para Degerlerindeki Düsüslerin Bilanço Kalemleri Üzerine Etkisi (Zahiri Kar) ve Yeniden Degerleme Tedbiri", **Enflasyon Ortaminda Muhasebe, Finansman ve Vergi Problemleri**, Istanbul Üniversitesi Yayinlarindan No:2004, Istanbul, 1974.

Revsine Lawrence , **Replacement Cost Accounting**, Prentice-Hall,Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1973.

Seker Sakip, **Dönem Sonu Islemleri**, Yaklasim Yayinlari, Ankara 1999.

Tanzi Vito, "Inflationary Expectations, Taxes and The Demand for Money in the United States", **Taxation, Inflation and Interest Rates**, Edited by Vito Tanzi, International Monetary Fund, Washington, 1984.

Tarakçi Hizir, **Enflasyon Düzeltmesi**, Polaris Yayinlari, 2. Baski, Istanbul, 1994.

Tarakçi Hizir, **Vergi Mevzuatinda Amortismanlar ve Enflasyona Karsi Olusturulan Müesseseler**, Kilavuz Yayinlari, 2.Baski, Istanbul,1997.

Uluatam Özhan, Mehtibay Yasar, **Vergi Hukuku**, Imaj Yayincilik, Ankara, 2001.

Uman Nuri, **Enflasyon Muhasebesi** *Enflasyon Ortaminda Isletme Politikalari Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi*, Istanbul Mülkiyeliler Vakfi, Istanbul, Eylül 1990.

Uman Nuri, **Enflasyon Muhasebesi**, Denet Yayincilik, Istanbul, 2002.

Uysal Mustafa, Taner Yesim, Buluç Elif, **Enflasyon Düzeltmesi ve Muhasebesi**, Yaklasim Yayincilik, Ankara, 2005.

Üstünel Bülent, **Mali Tablolar**, Denet Yayincilik, Istanbul, 1995.

Yükçü Süleyman, Özkan Serkan, **Enflasyon Muhasebesi**, Yaklasim Yayinlari, Mayis 2003.

Yüksel Ahmet, **Enflasyon Muhasebesi**, Literatür Yayincilik, Istanbul, 1997.

MAKALELER

Akbulut Ali Riza, "Yenileme Fonu Uygulamasi ve Uygulamada Karsilasilan Sorunlar", **Vergi Dünyasi**, Sayi:268, Aralik 2003.

Akdogan Nalan, "Türkiye'de Çesitli Kurumlarca Düzenlenen Enflasyon Muhasebesi Uygulama Esaslarinin Karsilastirilmasi ve Düzeltme Islemlerine Iliskin Örnek Uygulamalar", **Türkiye Muhasebe Standartlari Sempozyumu VII**, Izmir SMMM Odasi, 13-17 Ekim 2003**.**

Akyol M. Emin, "Gayrimenkul ve Istirak Hisseleri Satis Kazanci Istisnasi", **E-Yaklasim**, Mart 2005, Sayi:20.

Akyol M. Emin, "5024 Sayili Kanun Sonrasinda Enflasyonun Etkilerini Giderici Müesseseler", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi:196, Agustos 2004.

Akyol M. Emin, "Enflasyon ve Türk Vergi Sistemi", **Yaklasim**, Sayi:109, Ocak 2002.

Aldagül Necdet, Demir Hüseyin, "Finansman Gider Kisitlamasinin Enflasyon ve Lifo Yöntemi ile Birlikte Degerlendirilmesinde Bir Örnek", **Yaklasim**, Sayi:110, Subat 2002.

Alptekin A. Ercan, "Maliyet Bedeli Artirimi", **Yaklasim**, Sayi:113, Mayis 2002.

American Accounting Association Committee on Concepts and Standards- Long- lived Assets, "Accounting for Land, Buildings and Equipment", **The Accounting Review**, July 1964.

Arda Musa, Gögebakan M. Cengiz, "Yeniden Degerlendirme Oraninin Finansal Analiz Üzerindeki Etkisi", **Bankacilar Dergisi**, Sayi:45, 2003.

Arikan Naci, "Finansman Gider Kisitlamasina Iliskin Bazi Özellikli Durumlar", **Vergi Dünyasi**, Sayi:208, Aralik 1998.

Atay Tezcan, Atay Hakan, "Yenileme Fonu Uygulamasinda Üç Yillik Kullanim Süresinin Baslangici ve Bitisi Sorunsali-II", **Yaklasim**, Sayi:110, Subat 2002.

Atay Tezcan, Atay Hakan, "Yenileme Fonu Uygulamasinda Özellik Arzeden Hususlar-I", **Yaklasim**, Sayi:124, Nisan 2003.

Atik Ahmet, Karyagdi Nazmi, “Dönem Sonu Stok Degerlemesinde LIFO Yöntemi”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:192, Agustos 1992.

Avcilar Zeynep, “Enflasyon ve Vergi Bakimindan Stoklari LIFO (Son Giren Ilk Çikar) Yöntemi ile Degerleme”, **Vergi Sorunlari**, Sayi:107, Agustos 1997.

Batirel Ömer Faruk, “Enflasyon Düzeltmesi ve 29 Numarali Uluslararasi Muhasebe Standardi”, **Vergi Dünyasi**, Sayi: 276, Agustos 2004.

Batirel Ömer Faruk, “Enflasyon ve Vergi Sistemi Iliskisi Üzerine”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:172, Aralik 1995.

Chua Dale, "Enflasyon Ayarlamasi", Çeviren: Cihan Terzi, **Vergi Dünyasi**, Sayi:177, Mayis 1996.

Cin M. Fatih, Bilge Köksel Yalçin, M. Kemal Dogru, “Heterodoks Politikalar Isiginda Türkiye’de Uygulanmakta Olan Istikrar Programi ve Bir Degerlendirme”, **I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:23-24 (Ekim 2000-Mart 2001)

Çelik Abdullah, “Finansman Gider Kisitlamasi”, **Yaklasim**, Sayi:123, Mart 2003.

Çelik Celal, “Enflasyonun Mali Tablolar Üzerine Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi”, **Vergi Dünyasi**, Sayi: 241, Eylül 2001.

Çelikkaya Ali,"Gelir ve Kurumlar Vergisinde Enflasyon Düzeltmesi-I", **Yaklasim,** Sayi:137, Mayis 2004.

Dilaver Sükrü, Yaman Ayhan, “5281 Sayili Kanun Sonrasinda Gayrimenkul ve Istirak Hisselerinin Satislarindan Elde Edilen Kazançlarda Istisna Uygulamasi”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:283, Mart 2005.

Dogrusöz A. Bumin, ‘Enflasyon Muhasebesinin Götürdükleri ve Yasama Organina Düsen Görevler’, **Dünya**, 11.12.2003.

Dogrusöz A. Bumin,“Yeniden Degerleme ve Is Ortakliklari”, **Yaklasim**, Sayi:11, Kasim 1993.

Erdem Hayrettin, “Azalan Bakiyeler Usulüne Göre Amortisman Ayirmak Avantajli midir?”, **Yaklasim**, Sayi:68, Agustos 1998.

Erdikler Saban, “Azalan Bakiyeler Usulüne Göre Amortismana Tabi Tutulmus ve Yeniden Degerlenmis Binalarda Enflasyon Düzeltmesi Sonrasi Ortaya Çikan Avantaj” **Yaklasim**, Sayi:137, Mayis 2004.

Erdikler Saban, “Enflasyon Düzeltmesi ve Ticaret Kanunu Uygulamalarina Iliskin Açiklamalar”, **Referans**, 05.04.2005.

Ergül Nuray,"Enflasyon Muhasebesi Uygulanmali midir?", **Vergi Sorunlari,** Sayi:194, Kasim 2004.

Erol Can,“Imtiyazli Isletmelere ‘Yeniden Degerleme’ ile Otofinansman Imkani Neden Taninmiyor?”, **Yaklasim**, Sayi: 221, Ocak 2000.

Ersan Bülent, “Dönem Sonu Islemlerinde Finansman Gider Kisitlamasi”, **Vergi Dünyasi,** Sayi:220, Aralik 1999.

Ersoy Adnan, “Enflasyon Düzeltmesi Gerekli midir?” **Vergi Dünyasi**, Sayi: 279, Kasim 2004.

Eyüpgiller Saygin, “Vergi Mevzuati ve Muhasebe Ilkeleri Yönünden Amortisman Hesaplama Yöntemi Degisikligi ve Ayni Anda Hem Azalan Bakiyeler Hem de Normal Amortisman Usulüne Göre Amortisman Ayrilip Ayrilamayacagi”, **Yaklasim**, Sayi:12, Aralik 1993.

Fahran Ferhat, “Baslangiçta Azalan Bakiyeler Usulünü Seçen Mükelleflerin, Daha Sonra Normal Amortisman Usulüne Geçmeleri Halinde Karsilasacaklari Vergi Yarari”, **Yaklasim**, Sayi:125, Mayis 2003.

Foldes L. P., ‘Inflation and Financial Accounts, The Treatment of Loan Capital’, **The Accountant**, July 22nd 1971.

Forrester D.A.R, “Holding Costs or Holding Gains”, **Management Accounting**, March 1977.

Gezgin Burhan, "Enflasyon Muhasebesi Baglaminda Sermaye Artirimina Konu Fonlar", **Vergi Dünyasi**, Sayi:272, Nisan 2004

Goodwin K. R. , “Misinformation Hazards in Inflation Accounting”, **Management Accounting**, June 1971.

Gordon Elizabeth A., “Accounting for Changing Prices: The Value Relevance of Historical Cost, Price Level and Replacement Cost Accounting in Mexico”, **Journal of Accounting Research**, Vol:39, No:1.

Gümüslüoglu Aykut, “Yenileme Fonu ve Karsilasilan Problemler”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:263, Temmuz 2003.

Günaydin Ihsan, “Bütçe Açiklari Enflasyonist midir? Türkiye Üzerinde Bir Inceleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayi:1, 01.Ocak-31.Mart 2004.

Hendricksen Eldon S. , “Purchasing Power and Replacement Cost Concepts – Are They Related?”, **The Accounting Review**, July 1963.

Ileri Yusuf, “Enflasyon Düzeltmesinin Dayanagi”, **Dünya**, 27.02.2004.

Ileri Yusuf, “Reel Olmayan Finansman Maliyeti”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:271, Mart 2004.

Kaplan Mürsel Ali, “Yatirim Indirimi Uygulamasi ve Dönem Sonlarina Iliskin Özellikli Konular”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:244, Aralik 2001.

Kaplan Mürsel Ali, “Yatirim Indirimi Uygulamasi ve Endeksleme”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:208, Aralik 1998.

Karacan Sami, “Enflasyon Düzeltmesine Iliskin VUK’un Mükerrer 298. Maddesinde Yer Alan Terimler, Enflasyon Düzeltmesinde Özellikli Durumlar ve 31.12.2003 Tarihli Bilançonun Düzeltilmesi Islemi”, **E-Yaklasim**, Sayi:16, Kasim 2004.

Karadeniz Salim, “5228 Sayili Kanun ile Üzerinde Degisiklik Yapilan Bazi Müesseselerde Enflasyon Düzeltmesi Uygulamasi”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi:205, Mayis 2005.

King Alfred M., "Price Level Restatement:Solutions or Problem?", **Management Accounting**, November 1976.

Kizilot Sükrü, “Yatirim Indiriminde Sinirsiz Endeksleme, Gelecek Yil Yapilacak Harcamalarda Indirim ve Stopajin Kaldirilmasi”, **Yaklasim**, Ocak 1999.

Kleerekoper I.“Finansal Reporting under Inflationary Conditions”, **The Accountant**, January 30th 1975.

Kos Ismail, “Maliyet Bedeli Artirimi”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:208, Aralik 1998.

Kulu Bahattin, “Enflasyonun Vergi Yükleri Üzerindeki Etkisi ve Ortaya Çikan Sorunlar”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:227, Temmuz 2000.

Küçük Sema, “Enflasyon Düzeltmesinde ROFM’nin Maliyet Bedeline Etkisi”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi:199, Kasim 2004.

Lalik Ömer, “Yeniden Degerleme”, **Yaklasim**, Sayi: 1, Ocak 1993.

Mutlu Aysegül, “Türkiye’de Enflasyon Olgusu ve Enflasyonun Gelir Vergisi Üzerindeki Etkileri”, **Yaklasim**, Sayi:21 , Eylül 1994.

Nacar Birsen, Yakup Karabacak, "Enflasyonun Vergi Geliri/Borcu Üzerine Etkisi", **E-Yaklasim**, Haziran 2005, Sayi:23.

Oktar S. Ates, "Aleyhe Olan Ceza Kuralinin Geriye Yürümezligi Ilkesi ve Anayasa Mahkemesinin Vergi Usul Kanunu ile Ilgili Iki Iptal Karari Üzerine Düsünceler-I", **Yaklasim**, Sayi:102, Haziran 2001.

Önder Izzettin, "Enflasyon Ortaminda Alinabilecek Vergi Önlemlerinden Biri: Surtax", **Vergi Sorunlari**, Yil:1979, Sayi:2.

Özbudak Mehmet, "Yeniden Degerleme Orani Üzerine Bir Irdeleme", **Yaklasim**, Sayi:35, Kasim 1995.

Özçigiran Fuat Umur, "Yenileme Fonu", **Vergi Sorunlari**, Sayi:4, 1982.

Özel Salih, "Tahsilinden Vazgeçilen Alacaklar", **Yaklasim**, Sayi:124, Nisan 2003.

Öztürk Bünyamin, Özer Mustafa, "Bina Amortismanlarinin Enflasyon Düzeltmesinde Karsilasilan Sorunlar ve Çözüm Yollari", **Vergi Sorunlari**, Sayi:187, Nisan 2004.

Özyer Mehmet Ali, "Yabanci Para ve Yabanci Para Cinsinden Kiymetlerin Degerlemesi", **Yaklasim**, Sayi:77, Mayis 1999.

Pehlivan Osman, "Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi", **Vergi Dünyasi**, Sayi:137, Ocak 1993.

Peirson Graham,"Three Kinds of Adjustments for Price Changes", **The Accounting Review**, October 1966.

Pekdemir Recep, "Enflasyon Muhasebesi mi? Yoksa Enflasyon Düzeltmesi Vergisi mi?" **Yaklasim**, Sayi: 135, Mart 2004.

Revsine Lawrence, "On the Correspondence Between Replacement Cost Income and Economic Income", **The Accounting Review**, July 1970.

Revsine Lawrence, James B. Thies, "Price Level Adjusted Replacement Cost Data", **The Journal of Accountancy**, May 1977.

Rosen L.S., "Replacement-Value Accounting", **The Accounting Review**, January 1967.

Rosenfield Paul , "Accounting for Inflation – A Field Test", **The Journal of Accountancy**, June 1969.

Rosenfield Paul , “Current Replacement Value Accounting- A Dead End”, **The Journal of Accountancy**, Febuary 1974.

Sekdur Mahmut, “Azalan Bakiyeler Yöntemiyle Amortisman Ayrilmasi Normal Amortismana Göre Daha Fazla Gider Yazilmasini Saglar”, **Yaklasim**, Sayi:111, Mart 2002.

Sevig Veysi, “Enflasyon Düzeltmesi ve Reel Olmayan Finansman Maliyeti”, **Dünya**, 12.03.2004.

Sevig Veysi, “Mali Tablolarda Güncellestirme Tebligleri”, **Dünya**, 24.09.2002.

Sevig Veysi,"Hukuki ve Teknik Açidan Enflasyon Uyarlamasi", **Dünya**, 01.10.2003.

Solak Mehmet Zeki, “Enflasyon Düzeltmesi Mükelleflere Ek Vergi Yükü Getirir mi?”, **Vergi Sorunlari**, Sayi:188, Mayis 2004.

Sönmez Erdal, “Yeniden Degerleme”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:196, Aralik 1997.

Sönmez Erdal, Ayaz Garip, “Finansman Gider Kisitlamasinda Vergi Yargisinin Son Görüsü”, **Vergi Dünyasi**, Sayi: 216, Agustos 1999.

Sterling Robert, “Relevant Financial Reporting in an Age of Price Level Changes”, **The Journal of Accountancy**, February, 1975.

Seker Sakip , "Kur Farklari Yeniden Degerleme ve Kist Amortisman Uygulamasi", **Vergi Sorunlari Dergisi,** Sayi: 79, Nisan 1995.

Seker Sakip, “Enflasyon Düzeltmesi Üzerine Bir Degerlendirme-I”, **Yaklasim**, Sayi:138, Haziran 2004.

Seker Sakip, “Enflasyon Düzeltmesi Üzerine Bir Degerlendirme-II”, **Yaklasim**, Sayi:139, Temmuz 2004.

Seker Sakip, “Kur Farklari ve Kredi Faizlerinin Yeniden Degerleme Karsisindaki Durumu”, **Yaklasim**, Sayi:76, Nisan 1999.

Seker Sakip, “Son Giren Ilk Çikar (LIFO) Yönteminin Vergisel Boyutu”, **Yaklasim**, Sayi:21, Eylül 1994.

Sen Polat, "Enflasyon Düzeltmesinde Ticari Karin Içinde Yer Alan Ancak Mali Karin Içinde Yer Almayan Karsiliklarin Durumu Ile Temettü Dagitiminda Enflasyon Düzeltmesi", **Vergi Dünyasi**, Sayi:279, Kasim 2004.

Sisman Bülent, “Lifo Yöntemi ve Maliyet Buharlasmasi”, **Yaklasim**, Sayi:110, Subat 2002.

Tekin Cem, “VUK Hükümleri Uyarinca Degersiz Alacaklar ve Vazgeçilen Alacaklar”, **Yaklasim**, Sayi:131, Kasim 2003.

Tuncer Selahattin, “Türk Vergi ve Usul Kanunlari Içinde Enflasyon Muhasebesiyle Ilgili Uygulama Örnekleri”, **Yaklasim**, Sayi:112, Nisan 2002.

Tierney Cecilia V. "General Purchasing Power Myths", **The Journal of Accountancy**, September 1977.

Topaloglu Bora, “Yenileme Fonu ve Uygulamada Karsilasilan Sorunlar”, **Vergi Dünyasi**, Sayi:256, Aralik 2002.

Ufuk M. Tahir, “Vergi Hukukunda Yeniden Degerleme Uygulamasi”, **Yaklasim**, Sayi: 114, Haziran 2002.

Uslu Ozan, "Enflasyon Muhasebesi", **E-Yaklasim**, Nisan 2004.

Uyar Süleyman, Demirbas Mahmut, "Özkaynak Kalemlerinin Enflasyona Göre Düzeltilmesi Sürecinde TTK'ya Göre Yasanacak Problemler ve Çözüm Önerileri", **Lebib Yalkin Mevzuat Dergisi**, Sayi:4, Nisan 2004.

Wolk Harry I., “Current Value Depreciation: A Conceptual Clarification”, **The Accounting Review**, July 1970.

Yazici Mehmet,"Türkiye'de Enflasyona Göre Bilançoda Deger Düzeltimi" **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi:197, Eylül 2004

Yildiz A. Murat, Yildiz Cem, “Maliyet Bedeli Artirimi Uygulamasi ile KVK Geçici 28. Madde Uygulamasinin Sagladigi Vergisel Avantajlar Yönünden Karsilastirmasi ”, **Yaklasim**, Sayi:92, Agustos 2000.

Yilmaz Kazim, “Kanunen Kabul Edilmeyen Giderlerin Enflasyon Düzeltmesi Üzerine”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayi:206, Haziran 2005.

Yükçü Süleyman, Elagöz Ismail, “Maliyet Bedeli Artirimi Uygulamasinin Özellikli Islemleri ve Muhasebelestirilmesi”, **Yaklasim**, Sayi:116, Agustos 2002.

Zeff Stephen A., “Replacement Cost: Member of the Family, Welcome Guest, or Intruder?”, **The Accounting Review**, October 1962.

RAPORLAR, TEZLER VE ELEKRONIK KAYNAKLAR

Financial Accounting Standards Board, **Reporting the Effects of General Price-Level Changes in Financial Statements**, FASB Discussion Memorandum, Stamford, Connecticut, 1974.

Financial Accounting Standards Board, **Statement of Financial Accounting Standards No:33: Financial Reporting and Changing Prices**, FASB, Stamford, Connecticut, September, 1979.

IASC, **International Accounting Standards 1997.**

Sandilands, **Inflation Accounting**, Report of the Inflation Accounting Committee, London, 1975.

Azizagaoglu Kaan, "Inflation Accounting"**, Yayinlanmamis Doktora Tezi**, Istanbul, 1997.

Ileri Yusuf, "Enflasyonun Sabit Varliklar Üzerindeki Etkilerine Vergi Hukukunda Yeniden Degerleme Yaklasimi", **Yüksek Lisans Tezi**, Istanbul, 1992.

Uman Nuri, "Fiyat Hareketlerinin Isletmeler Üzerine Etkisi ve Yeniden Degerleme", **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayinlari No: 256, Sevinç Matbaasi, Ankara, 1968.

Yavuz Ekrem, "Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkilerine Sermayenin Korunmasi Açisindan Yaklasimlar**"**, **Yayinlanmamis Doktora Tezi**, Istanbul, 1978.

Ekonomik Arastirmalar Genel Müdürlügü, **Kamu Maliyesi:** ***Kamu Kesimi Genel Dengesi.*** (Çevrimiçi) http://www.treasury.gov.tr/arastirma/kamukesimigeneldengesi.pdf

(Çevrimiçi) http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/Turkce/Dergi/Sayi%2023-24/07.htm

(Çevrimiçi): http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2000/enflasyon.html

INFLATION ADJUSTMENT IN TURKISH TAX LAW

Eremin Ozan KORUN

With this study, we have aimed at outlining the inflation adjustment system which is inserted to our tax laws basically for elimination of impact of inflation over taxation, and we have also intended to perform a general assessment over this system. Within this framework, the topic was analyzed both in theory and practice in accordance with the dictates of tax laws, and the analyses also attempted to shed some light onto the significant taxation results of inflation adjustment system. As per our assessments, we have concluded that inflation adjustment not only incorporates some aspects that need to be harmonized with the Turkish Commercial Law, but may also cause rising some inflationary expectations, but the cited adjustment would have positive impact with respect to increasing tax revenues and is coherent with the principle of equality and fairness in taxation.

TÜRK VERGI HUKUKUNDA ENFLASYON DÜZELTMESI

Eremin Ozan KORUN

Bu çalismayla, vergi kanunlarimiza esas olarak enflasyonun vergileme üzerindeki etkilerinin giderilmesi amaciyla dahil edilmis olan enflasyon düzeltmesi müessesesinin ana hatlariyla ortaya konmasi ve söz konusu düzenleme üzerinde genel bir degerlendirme yapilmasi amaçlanmaktadir. Bu dogrultuda konu, vergi hukuku çerçevesinde hem teorik hem de uygulama yönüyle ele alinmis ve enflasyon düzeltmesi müessesesinin önem arz eden vergisel sonuçlarina deginilmeye çalisilmistir. Yapilan degerlendirmelerde, enflasyon düzeltmesinin Türk Ticaret Kanunu ile uyumlastirilmasi gereken taraflarinin bulunmasi yaninda enflasyonist beklentilere neden olabilecegi ancak söz konusu düzenlemenin vergi gelirleri üzerinde artirici yönde etkili ve vergilemede esitlik ilkesi ile tutarli oldugu sonuçlarina varilmistir.